

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Asiaticae Historiae Societatis Iesv Pars ...

Libris Quatuor Consequentibus Pertexens, Quae post beatum S. Xaverij
Obitum Soc. Patres ad Dei gloriam in iisdem Prouinciis gessere

Bartoli, Daniello

Lvgdvni, 1667

Liber Octavvus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11445

ASIATICÆ
HISTORIÆ
SOCIETATIS IESV.

LIBER OCTAVVS.

I.
Gagus
Alcaceua
& Sylua
in Iapone
appellunt.

Nterea temporis Christianus in Iaponia grex quem anno 1555. discedens Xauerius, tenuem adhuc reliquerat, creuit lento accessu fidelium, & pastorum; sed qui excellentia virtutis, eximie pensaret numeri sui paritatem. Raro enim centeni (vt saepe in India) baptismo tingebantur; sed qui semel Christo fidem obstrinxerant, perstabant in ea ita immobiles, tantis eam animis propugnabant, vt teste Xauerio; quot erant pace Christiani, tot essent bello futuri martyres, si quis bellum mouisset tyrannus. Sedenim prudenti coniectura cernebat vir sanctus subiugatis Christo Sinenfibus; secuturos vltro exemplum Iapones, trahendosque auide auctoritatis illorum pondere quos reuerentur suorum magistros sacrorum certissimos; erat alioqui retro curas versurus; & Meaco Iaponum metropoli progressus, regna illorum octo & septuaginta, Euangelij sementē ditaturus. Ergo deliberata vt diximus expeditione ad conuersionem Sinenfis imperij; tres sibi substituit, viros strenuissimæ operæ, Baltazarem Gagum sacerdotem, cum Odoardo Sylua, & Petro Alcaceua quos Malaca in Iaponiam misit: ij cum primo appulsu venissent Cangoximam, octiduo post applicuere Bungum, quinto Idus Septembris anno 1552. inuisitata Rex beneuolentia accepit aduentes, & quæ à Prorege Alphonso Noronia munera obtulere. Nec diu latuit eorum aduentus P. Cosmum Turrianum, Amanguccio Ioannem Fernandum statim misit qui suo nomine illos salutaret. Fuerant Turrianus & Fernandes Xauerio, ex India in Iaponiam comites, iisque profecturus Christianitatem illam cuius ipse miserat fundamenta, promouendā mandarāt, quod curauit vterque gnauiter, parentis optimi spiritu, vitam eorum, & operam vberitim animante. Post hæc Baltazar Regem Fernande interprete conuenit, causamque explicuit cur esset ab eo illuc destinatus; eiusque nomine rogauit,

rogavit, eadem se vellet dignari facultate, quam Amanguccij eius frater Cosmo amplissimam fecerat erudiendi populos ad salutem, diuinæ legis promulgatione. Audito Rex Xauerij nomine, quem intimè amabat, celeriter ad eò petenti annuit, vt nocte eadem vrbe tota, præconis voce edici mandaret, se cuius suorum impertiri suscipiendæ legis Christianæ liberam potestatem; ac ne quis auderet Patribus nocere, Bonzium, nobilis, plebeius, & gradus demum cuiuscumque is foret, aut iis obstare in lege promulganda quæ sanctos efficeret (sicillam nominabat) addebatque animo infixum penitus hæere quem ei Xauerius discedens indiderat ardorem videndi suas non modo ditiones, sed omnem omnino Iaponiam veritatis splendore coruscantem, quam Patres haudquaquam occiduo ex orbe, sed cælo ex ipso in Orientem attulissent. Verum Gago satius visum est lentè festinare nec se Bonziorum contentionibus ante committere, quàm à Turriano viro sapiente, & longa docto experientia rescisset, quem sibi modum in re Christi gerenda suaderet, tutiusque censeret ac felicius processurum: quare Bango cum socijs Amanguccium est profectus, quod iter leucarum quinquaginta vt securius conficeret, familiari aulico Rex pro singulari sua beneuolentia deducendum, & custodiendum credit.

Censebat Ecclesia Amangucciensis Christianos vix plures bis mille, angusto fereor numero inter familiarum vndecim millia, ex quibus, ciuitas constabat; sed eos tam solidæ fidei, & hæroicæ virtutis, vt videre se Gagus putaret cœnobitas non abstractos modo à rebus caducis; sed magni animi comparatione, pro Christo mori promptos, & cupidos; quin & sibi, suisque iam mortuos; & à parentum (si auitis adhuc ritibus inhæsisset) fratrumque consuetudine alienos, vt si nulla inter se communiōe sanguinis, & naturæ vinculo neçerentur. E contrario nobiles cum plebeijs tam arctè iunxerant nodi mutuæ caritatis, vt domus vnus germanos vno patre prognatos diceres. Erant in iis ex aula non pauci, & quod in feroci & superba gente prodigiosum est, ad pia misericordiæ, & humilitatis officia, tam proni & alacres vt ea sibi honori ducerent. Ter quaterue in mense dabant pauperibus epulum, studio quidem leuandæ illorum egestatis, sed multo propensius ministerio in eos vili se abiiciendi; conueniebant ad Patres quotidie, quàm multos domus capere poterat, vt aliquid de diuinis audirent, interdum conciones; subinde sibi à Xauerio scripta, & tradita, de rebus fidei, de Christo, de orbe condito, & sex illius ab Adamo ad redemptorem ætatibus: Sub quæ ad genua Cosmo accidentes, post difficultates conscientæ distinctè illi expositas, referebat quisque ab illo præsidia quibus aduersus illas se muniret, ac si quem noscent Christianum à recto, & bono exerrare, ex eo scitabantur qui possent in viam errantem reuocare. Pridie festorum solennium noctes cum Patribus orando audiendisque de Deo sermonibus vigilabant. Verba quoque ad ethnicos, nec frustra faciebant; maximè nobiles, quorum auctoritas magni ponderis apud plebem,

2.
Status Ec-
clesiæ A-
manguccij.

plebem, multorum saluti proderat, quibus vero facultas suppetebat alij exscribendis, vertendis alij, caractere & lingua vernacula occupari, quæ ab ethnicis lecta, cognitionem veri Dei, & inanitatem falsorum iis suaderent, in quo etiam Ioanni Fernandez magno vsui fuere. Hic & habilitate ingenij, & longo ac sudato labore linguæ Iaponicæ peritissimus euaserat, & audiebatur dicens ad populum tam expeditè, & propriè vt sui moueret admirationem, & eius vrbis videretur ciuis. Nam alioqui adedò teretes, & delicatæ sunt Iaponum aures, vt vocem aut minus idoneam, aut crassiuscule prolatam, sine ioco, & risu in externis non ferant. Nec vocales scribendo nec consonantes habent ex quibus verba componimus, sed suo cuique scribendo vocabulo sua est nota singularis. Imò notis vtuntur duplicis generis, harum aliæ simpliciores, claræ, & vulgo communes; aliæ significatus ambigui, & intelligentiæ solis doctoribus peruiæ, ob diuersitatem multarum rerum quas significant singulæ, exemplo sit vna, quæ animam simul notabit & dæmonem, quod ex duabus simplicibus, duo hæc significantibus in vnam implexa sit figuram. Alia simplex, & plebeia, vulgique propria, quæ animam tantum legenti indicabit. Prioribus igitur quæ significatum habent ancipitem; quid significare auctor voluerit, doctorum artis est diuinare, suntque huius artis, & intelligentiæ in academiis publicis magistri. Quodd autem horum caracterum, neutri ductu formentur linearum quibus nostros exprimant caracteres, nec possint proinde quædam ex nostris vocabula scribere, cum nullum ipsi vocabulum habeant quod à nobis commodè non scribatur; idcirco Fernandez nouas excogitauit sculpsitque literas, seu aptius appellem notas quibus voces representaret ferme quinquaginta, ad intelligenda, & vulganda, efferendaque inter Iaponios fidei dogmata pernecessarias; ad hoc plurimum adhibuit hominem quem Cosmus ab ethnicis ad Christianos transcripserat, vir fuit media ætate; acutissimo ingenio, & qui diu principes Iaponiæ Academiis triuerat; professione Bonzius; etsi reipsa nec Bonzius, nec vllius sectarum discipulus quæ magno numero religionem Iaponum scindunt, huc enim ratiocinando pertigerat vt perspicuè cerne-
ret, nulli earum Veri umbram, aut probabilis inesse. Nominatim vero ab iis de Deo confingi multa, & contentionibus iactari quæ cum hominis sensu ratione compotis pugnarent; sic iis quæ norat haud satis credulus; & ignorans quibus credi oporteret, infidelitatis malo vtumque liber, bono tamen fidei carebat. Posteaquam vero Amanguccij sua in patria Christianos vidit quales modo fuisse descripsimus, vitamque illorum inculpatam, & piis operibus feruidam, cum impura, & turpi Bonziorum vita conferre cœpit, quantumque ab ea discrepatet, accuratius obseruauit, confecit in dies certius hanc esse quam deceret ab homine ratione prædito teneri, eiusque præstantia iam captus, quæsiuit qui sibi conciliaret ad Patres aditum; amplius de illa interrogaturus; & domi commodum viæ quem optabat indicem inuenit, vxor Cosmo docente

docente Christianam professa marito dux ad illum extitit, ubi aliquot dies grauiſſimis quibusque fidei arcanis ex eo dilucide perceptis, ut erat ingenio excellens, iamque ſuis ab erroribus antiquis libero, veritati non ægrè manus dedit; nec eam ſerius quàm poſtquam cognouerat eſt amplexus, & tùm ſua ingenti tum Chriſtianorum lætitia, initiatus ſacro Baptiſmate, cœpit mox Euangelij præconem agere. Imprimis tamen quicquid male partum, vendendis populo, Bonziorum more, fabulis poſſidebat abiecit; conducta deince ad Patrum ædes domuncula, opificij vilis innocenti lucro affatim diues viſitauit, paruo egens paruoque contentus quod vitam ageret ieiuniis, & aſperitate dura exercitam, nihilque corpori indulgentem, cuius haud minus ſanctimonia, quam efficacia verborum, diſcuſſit complurium cæcitatem, eoſque ab idolis ad Chriſtum quem deprædicabat perpetuo, conuertit. Noctem poſt pauca ad quietem horas, æternorum partim meditatione exigebar; Dei maximè diuinarumque eius opum; partim reddendis Iaponum ſermone cultiſſimo Chriſtianæ fidei documentis, iuandoque Fernande in delineandis quos indicauiſſimus paulo ante characteribus nouis, & vocabulorum emendatione, Rem quoque Chriſtianam famoſus ethnicus Amanguccij plurimum promouit, Senex erat annorum octoginta, ſtirpe nobilis, & caſtri Dominus, ſimulachris à puero eo uſque addiſtus ut ad ea proſtratus plus quotidie centies oraret, & ponendis humi aſſiduè de more manibus ad fulciendum corpus, calloſis cruſtis palmas totas duraret. Reſpexit tandem clementiſſimus Deus ſenem, quem vna reum ignorantia fecerat, ut ſuæ ſuperſtitionis execratione ſubita, & conſtanti patefecit, cum primum ex Patribus de vero Deo, & Chriſto cognouit. Sacro fonte renatum inconſolabilis vrebatur dolor, nullo ſine ac modo lacrimarum inſpectabat crebro calloſas manus, earumque velut admonitu repetebatur animo tot annos tam laborioſè, ſed fruſtra proiectos; iugebatque potiſſimum vitam ſibi deeſſe qua poſſet tantundem pro Deo præſtare, quantum à Bonziis deceptus, pro dæmonibus præſtitiffet. Vnum, quo ſolo conſolabatur mœrorem ſuum, id agebat, ut quod erat ſibi de vita reſiduum aded auarè quaſtuofèque occuparet, ac ſi eſſet annorum octoginta iacturam, breui eo tempore penſaturus, Chriſtianæ doctrinæ apographum ſua manu accuratiſſimum deſcripſit: conſtruxit in caſtro ſuo ſacram ædem; & ab ſuis exorſus, familiam omnem Chriſtianis ſubiecit inſtitutis, eademque ſuis annuntiauit clientibus nec maiora, & plura molienti aliud defuit præter tempus. Alienomum pagus eſt, Amanguccio leuca diſtans, proſectus eſt Coſmus & concionatus ad populum incolis tantum ſexaginta Chriſtum perſuaſit; ſed miſit erudiendis cæteris vice ſua iuuenem planè Sanctum Laurentium nomine, natione Iaponem, qui habitu laico degebat inter noſtros, cæterum religioſæ regulæ, ac votorum obſeruantiffimus. Redibat hic paucis quibusque diebus ſua cum præda domum, tunc decem, modo duodecim incolarum, ut iis perficiendis manum vltimam adhiberent

Patres, & sacro illos baptismo lustrarent; nec cessauit prius optimus iuuenis quam trecentos ad Christum perduxisset. Memoranturque de iis mira; præsertim agricolæ rudes, & pauperes cum essent, de Deo tam multa & æternis sciaisse, tam sublimi de iis locutos stylo, vt peculiari spiritus illius magisterio docti viderentur qui se simplicibus & puris mentibus largius infundit. Suum quin etiam Bonzium quem olim tanquam oraculum suspensi audierant, prouocatione importuna ad disputandum compulerè, & damnare ignorantia tam palam, vt relicta domo, probri dedecus voluntario exilio fugeret, fixis in commune diebus conueniebant ad publicas preces, simul diuina mysteria ne mente exciderent repetebant, mutuaque adhortatione stabiliabant suam in sanctis operibus, & Christi fide perseverantiam.

3.
Regē Bung.
rebell. suis
Deus seru.

Hoc statu minime poenitendo sustinebat sese Ecclesia Amanguccien-
sis Cosmo illam viribus omnibus fulciete cum illius regni (de qua
narrandum est) rebellionē subita repente concidit. Hæsit cum Cosmo
Gagus ad februarium anni tertij & quinquagesimi, audiuitque ex eo
modum collocandæ fructu quam maximo operæ: reuertens inde cum
Fernande, & Alcaceua Funaium venit; vnde hic statim repetiit Indias ad
operarios conscribendos qui messes illic iam latè flauentes colligerent,
Christianos esse Cangoximæ, deesse à quibus conseruari, nedum auge-
ri numero valerent; Firandum nostros expetere, regemque illius ma-
gnam spem facere suscipiendi sacra Christiana. Amanguccio & Bungo
quod messes tam paræ prouenirent, messorum penuria fieri. Proinde
accurrerent ad opem quamplurimi; nusquam fore laborem fructu, &
pretio maiorem; nec stillam sudoris, ex qua vt minimum salus animæ
vnius non surgeret, iungebant Patrum votis suas item preces, & desi-
deria tres Iaponiæ Principes, datis ad Indiæ Proregem per certos nuntios
literis, quibus illi suis in portibus anchorarium deferebant immune ac
liberum; eius dumtaxat honorariam mercedem, Societatis Patres ad se
mitti rogabant, qui religionis veræ lucem regnis suis illatam diffunde-
rent, ibat Funaius Alcaceua perferendis mandatis lætus & alacer Firandi
nauim ad Indos conscensurus; cum repente exorta seditio, suo cum
Regno ipsum regem, & cum illo Patres tantum non obruit. Fatorindonus,
Enuacatondonus, & Hicimandonus, (sic sunt vice prænominum
Iaponum nomina; in quibus dominum, posteriores duæ syllabæ *Donus*
significant; priores regnum, dinastiam siue quid aliud cuius sint Domini;
vt Arimandonus, Arimæ Dominum, Omurandonus Omuræ idem-
que in cæteris) tres illi armis & factionibus potentes aggressi sunt Re-
gem cui erant offensi de medio tollere; stabant suum quisque ad pala-
tium cum armatis sequacibus expediti, aderat cuique magna vis popu-
li, & nobilitatis ad nutum arrecta; fremebat scilla in partes ciuitas;
Rex, vt nouis rebus & subitis, anceps & dubius cui se crederet, vehem-
entissime capiti metuebat. Christiani quidem paulo prius, aduentum
Patrum sibi magnopere gratulati, ad eos conueniunt, spondent se in tu-
rum

tum extra urbem ducturos; etiam atque etiam maturè confulerent, urbem mox ferro flammisque vastandam. At hic nostri rem indignam putarunt, amantissimo Principi, & Christianorum spes magnas alenti, consolatione aliqua deesse, cum auxilio non possent. Fernandes Iaponicè eloquens, & populo gratus, animosè in aulam se penetrat; subire tamen in conclavia regia non potest, aded erant nobilibus conferta omnia; amicis an secus incertum, sed egregiè armatis, conspicatus hunc alicunde Rex, accersit; admissio interius, penetrans recessus ianuam Rex ipse illi aperit; agitque pro conditione temporis cum illo breuiter. Fernandes, ut præsens poscebat necessitas, vehementer suadet, vitam, regnum, spesque omnes suas in Deo reponeret, cuius tantopere optarat Sacrosanctam legem suis populis nunciari. Ad hæc illi suas & P. Gagi preces ac vota detulit dum eius periculi turbo integrè defuisset. Rex illorum affectum & obsequium complexus, nulla spe magis quàm illis precibus se confidere respondit; sibi decumano supremi discriminis in articulo pendenti, nihil esse nisi cœlitus expectandum; vnum suis rebus in præceptis reuoluentibus Deum posse manus supponere, illasque erigere; hoc si præstare dignaretur, fore se illi ac Patribus, regni, & vitæ debitorem. Regressus domum Fernandes promissis fideliter cum P. Gago stetit, incubuere ambo assiduis precibus, nec prius orando abstinere quàm detumisset furor populi vacillantis, & ambigentis quò rueret. Regem enim Deus æterno absque consilio religionis veræ destinationi destinatum (cuius explicandæ sua recurret occasio tunc prorsus miraculo seruauit incolumem; commutatione momento facta, & vice improuisa, nobilium animi, omnisque populus, mentem vnã, manumque induere; in regis obsequium colligatis studiis coire; poscere ad necem magnis vocibus proditores; & explicatis ordinibus, strictisque gladiis pro rege stare, suafore quod quidem sciatur præter bonum genium nemine, Quibus exanimata coniuratorum factio, armisque sequacium destituta, nudum latus vindictæ præbuit. Mos est Iaponibus ut viris principibus proditoris in regem suum, aut aperti belli manifeste reis, in diem certum Rex mortem indicat; sinat interea liberos, & incustoditos inambulare quacumque libuerit; velut dedecet potentiam principis metum fugæ ipsorum carcere aut vinculis testari: denuntiata morte reus, si grandi animo sit, rogat suis manibus liceat eam optetere; quam apud eos gratiam singularem, à rege si obtinet, superbo vestitu, & cultu magnifico eo die ornatur; quicquid amicorum & agnatorum est, ad conuiuium adhibet, interque medias epulas in omnium oculis, proprio gladio & manu, decussatis cæsuris sibi ventrem secat, vnaque vitam, & infamiam extinguit: putat enim superba natio, & generositatis ambitu insana, illa sui cæde, præsertim ut solet tranquilla, & frigida; nec dolorem aut metum colore aut gemitu professa tantam gloriam acquiri, ut contracti dedecoris notam omnem abstergat, demortui nomen proditoris infamia absolutum, magnitudine animi, com-

mendet posteris; bona, & filios ab omni patrum criminis contagione securos præstet: at si volet Princeps aliena manu reum occumbere, quam multos potest ex propinquis, & seruis, maximè filios domi fortiter accingit ad defensionem aduersus iustitiæ regni administratos cum manu valida militum adfuturos, ne tam reus quam hostis pugnando moriatur. In ære domus, & quicquid aut rerum aut hominum in ea fuerit, subiectis ignibus in cinerem agitur. His vero tribus de quibus narramus negatum est morte nobilium sua manu perire, expugnatos, & victos iniectum incendiū consumpsit. Quod in eorum palatia dum noctu grassatur vento flammam in proxima, inde in alia portante restingui ante non valuit quàm domus trecentæ conflagrasset, damno in Iaponia proeliui, quæ domos nisi ligneas non habet. Verum illa media in clade, casu an miraculo? stetit domus, nec flammarum vim sensit, in qua Patres quod adhuc Funaj sacra æde carerent, supellectilem altaris, & sacrificij asseruandam apud feruidum Christianum soliti erant deponere, quod regem cum minimè lateret, putaretque illam cum domibus regionis eiusdem redactam in cineres, ante lucem ad Patres legauit nobilem, per quem illos in partem suam vocabat faustitatis, sibi nocte illa partem imperium, enses rebellium ab suo capite depulso, se Patrum denique orationibus reuixisse, cæterum iacturam spernerent quamcumque essent ex incendio passi, abundè se illam cumulateque repensurum. At ubi audiuit, viditque postridie saluam domum, solamque in tanta reliquarum strage, ab igne intactam, indubitato prodigio id factum credidit, omnisque cum illo ciuitas rei nouitate mirè attonita, iactansque, Patrum Deum tam latè incendia sparsisse, vt se ignis potentem probaret, ac dominum, quem nihilominus vetuisset ad eas ædes accedere, quibus suo cultui dicata seruariantur.

4. Tumultus ciuiles posuerant; sceproque iam placidè Rex potiebatur, cum liberaturus promissi fidem Patri Gago datam, edixit publice per vrbis compita cuius integrum esse legem amplecti Christianam, simul aream Patribus templo constituendo designauit; nec multo post cedri nam de patrimonio suo domum magnificam & amplam iis dono dedit, quam in ædem sacram concinnauit leuis paucorum interpolatio. Christianitatem Xauerius angustam Funaj reliquerat; excolebatque illam à biennio Cosmus, & Fernandes. Sed refumense Gago cum sociis concionum munus ad sesqui mille capita breui creuit. Pauperum fere, & simpliciorum, optimates autem vt cultiores ingenio, & intelligendo perspicaciores. Veri non dubia nec obscura lux delectabat, optassentque illi se tradere, si tam pronum fuisset vitiis incoctos viuendi mores abiicere quam errores credendi: sed probè conscij ac testes castimonie illius citra quam non potest illibatam & navi expertem, Christianum nomen consistere; laudabant illam in aliis; ipsi pecudum vitæ assueti, altiorem putabant quam vt humi strati ad eam aspirarent. Soli

Bonzij

Patres vexantur à Bōziis, Sancta Funaj Christi vita.

Bonzij sceleratissima natio, & cui nulla vsquam orbe toto malignitate par, vt iacentem prius religionem vident assurgere, damnis occursum quæ refloriscens eius auctoritas ipsorum famæ, & quæstui apud populum inuehebat; ad arma canere, conelamare, conatus nefarios ad eius interitum iungere: haud quidem doctrinæ commissionibus, tamen ad eas prouocati, necdum enim iis exciderat Fucarandoni probrum, qui rege coram aduersus Xauerium ausus disputare, sectam suam dedecorauerat, sed notis artibus, & mendaciorum apparatu qualem putabant sufficere vt Patres populo detestabiles effingerent. Nempe illos per summam audaciam suam de cælo aduentum venditare; loqui de rebus vitæ alterius vt si eas spectassent; Deum colere miserum, ad delatos honores cæcum, surdum ad vota precantium; truncum manibus ad beneficia suis adoratoribus porrigenda, & hunc nihilo fecius moliri in Iaponiam intrudere, extrusis ex ea diis patriis, per quos pace securo, bello victrix, primas inter imperia omnia teneret, conferrent Iapones Bonziorum insontem cum flagitiosa Patrum vita; abstinere se Bonzios animantium esu omni: herbis, legumine, & aqua contentos. Patres raptorum venis infantium in sacrificia exhaustis, eorum carnes immaniter edere: & istiusmodi sexcenta ad infatuandam plebeculam stolidam, quæ turmatim Patres cum foras prodirent incessabat, pone acclamitans Cincico Cincico, quod eorum lingua cælo delapsum significat, & Patres insimulabat falsitatis; ad rogum alij petebant homicidas, & helluones carniū humanarum; omnes æmula rabie in eorum famam bacchabantur. Nocte Bonzij sub Patrum fenestris ocyma integrabant, eosque fero ululatu, ebriis furore conuitiis, & lapidatione pergebant vexare, quoad Rex breui post, per præconem, vitam illorum & quietem, custodiendam viciniam commisit. Qua lege apud Iapones sancta qui septis viciniam, principis edicto descriptis clauduntur, fidei suæ concreditum, tanquam rem Principis, coguntur vel armis si opus est ab omni iniuria tueri. Metu ergo pœnarum exclusi vicinia Bonzij, alij fraudes vertunt, & quos iam faxis non poterant, maledictis & calumniis ad omnem infaniam lacerant; neophytis sordes, & auaritiam exprobrant; desertores deorum effectos, Christianismi sectatores, ad hoc solum vt sacrilegio duplici, tantillum id sumptuum redimerent, quod in simulachra & eorum sacrificulos pensitabant. Quo planè Bonzij nihil atrocius suis execrationibus deuouebant, vtpote ad vitium ventrem & latera fodiente, & antiquam saginæ materiam, ad maiorem in dies maciem, & inopiam redigente: sed ex iis lucrum quod erant commeriti fecere; ac dum Christiani præclara & pia opera, criminationibus impiis reponunt, eorum fraudes & mendacia in apertum hoc ipso protulerunt: menstruamigitur contributionem sponte sibi quisque imposuit (& quidem largius olim solita pendit, cupiditati Bonziorum) conferebatur à singulis in commune, tributum illud vltro neum in templo Patrum cum ad diuina conuenirent; eorundem in ædes colligebantur ad prandium magno numero

pauperes, & calamitosi quibus ut quique inter Christianos, eminebant ita sibi honorificum censebant iis ad mensam ministrare.

Ad hæc Iaponibus cum solenne sit quot annis sumptuosè mortuis parentare, quæ Bonziorum coquina est, vendunt Sycophantæ, popello fabulam, functorum animas, suorum quamque illo die in ædes diuertere ut refocillentur lautissimo prandio, ducere illas ex appositis ferculis substantiam omnem quæ sub oculos non cadit, exsucca manere residua, quæ ipsi gulæ suæ tollunt. Hac in functos parentes stulta pietate, ne tamen ethnici præ Christianis superbirent; instituit Gagus functorum memoriam in mensem integrum à die mortualium proferre: nullus fuit Nouembri dies quin precibus publicis, largitione in egenos, & solenni sacro coleretur, adiuncta semper concione de nouissimorum aliquo, ut in Christianorum animos futura vita & descenderet altius, & ijs tenacius inhaereret: quemcumque præterea moti contigisset, huic decernebatur funus magnificum. Præibat pompæ Ioannes Fernandes altam præferens crucem, sequebantur ordine Christiani cum funalibus accensis. Claudebat agmen P. Baltazar Gagus in linea castula, stolatus cinctusque ministris aliquot ex primaria iuuentute quorum alius ritualement ferebat librum, aquæ lustratis vaseolum alius, sacram tabulam alij, & quicquid denique suppetebat, quo funebris illa supplicatio videretur ornatio. Postremo sandapila pretioso vestita serico portabatur cadaver, & litaniarum pio cantu digestus in hunc modum ordo per vicos urbis præcipuos ad sepulchrum tendebat, ubi postridie ab iisdem iterabantur exequiæ. Trito quidem apud nos, sed miro illic ob nouitatem spectaculo, summaque ab omnibus pietatis laude commendato, in eo potissimum quod æquali honore in plebeia, & nobilia funera conferretur. Verum enimvero à Patribus vexandis coerciti regia tutela Bonzij; & his in Deum in egenos, in mortuos, Christianorum officiis manifestè reuicti; comminiscantur aliud inuentum & arcana inter se machinatione approbatum, nituntur experiri: fingunt velle in gratiam redire; dictitant passim, & affirmant, accuratissima perscrutatione compositam ab se cum religione Christiana Iaponicam, tandemque compertum nihil eas inter se nisi in speciem, & exterius differre, loquendi modum, & ritus vtriusque tantisper absimiles, cæterum quoad rem, summamque substantiæ, easdem esse. Quod eo consilio garriebant ut sequaces suos in auitis religionibus tenerent, persuasos illas à Christiana minimè dissentire: at ne hic quidem suus sceleratis mimus commodè respondit. Gagus statim fora, & compita concionibus peruadens assiduis errorem dedocuit, planum faciens vniuersis, quantum à luce noctem & tenebras tantum à lege Christiana sectas Iaponum discrepare; quod ex audientium animis, ne quæ forte dilapsum vanesceret, stylo etiam inarauit, Libroque complexus est, quem tanto cum applausu legere sapientes, ut eius fama in aulam peruaderet iuberetque Rex integrum in nobilium confessu sibi recitari, & ex eo apographum duci: codicem vero archetypum

chetypum sigillo regio munitum remitteret ut nota regiae approbationis probaret populo Pater Gagus doctrinae quam continebat veritatem. Sed enim lingua styloque silentibus plus satis illam asserabant distinguabantque à Christi lege Bonziorum sectam impuratam neophyti quales tunc erant, & quales fuerant antequam Christum induissent: nempe simulacris dum famularentur, ex colluione concreti vitiorum; post absterfam vero aquis celestibus vitam praeteritam, & mentem diuino epulo refectam, tam sibi dissimiles, ut in congenitam homini redisse innocentiam viderentur. Exuberante scilicet in ijs aeterni spiritus afflatu, ut moris illi est in eos se largius fundere, quos nouis Ecclesiis primos lapides destinavit. In Deo & diuinis toti; ut de illo audirent, & sacris interessent, lucem anteuertebant horis tribus ad praecipuanda in templo loca; ut Amanguccij, sic Funaij ex usu Ecclesiae veteris, noctes vigilabant, festis per annum maioribus prauias: cum aedificanda primum à nostris fuit domus aedes sacra, partem operis in eo nemo omnium fuit quin sibi arrogaret, proceres iuxta, & plebei. Ac nobiles quidem laboris merito ne artis inscitia priuaret, pars materiam, & saxa, trabesque conuohere, pars cibo opificibus coquere, & mensam struere. Verni ieiunij dies quadraginta Christiano ieiunio explebant, eo Iaponibus difficilius quod assueuerint à puero sexies minimum in die comedere; statis diebus, & more stabili, cruenta sui flagellatione, Christi patientis colebant memoriam centum quinquaginta, tanto ardore pietatis ut iteratis ad cessandum signis inhibere nisi aegre non possent. Iam quanto fidei amore, quam prompta ad mortem pro illa oppetendam flagrarent constantia id argumento sit, quod in summo aestu Bonziorum aduersus Christianos furentium, alij per urbem passim contenderent Christianos se esse; vitam sibi auferri, sed Christum non posse: opus alij palam in publico factitarent, quibus diebus solebant ethnici cessatione operum inuolabili, suos lapides venerari; & eos audenter spreto periculo carperent tanquam daemóni mancipatos; à quibus carpebantur velut temeratores festi sui. Rati demum se Deo recuperatae animae pretium auarè persoluere, nisi aliquam ab se reductam animam, eius altaribus sisterent; subibant in aedes priuatorum legisque Christianae gloriosum nomen & sanctimoniam iis cum praedicassent redibant ad Patres incomparabili triumphantes gaudio ex laetis familiarum manipulis quas Christo subiugarant, totasque interdum ducebant ad baptismum: huius porro famam Christianitatis tam religiosae, late sparsam magnos circum progressus fuisse facturam, nisi Patrum paucitas obstitisset, pagorum aliquot nunciij indicarunt, per quos Gagus multum rogabatur secum item ut vellet aliquam rei Christianae communicare notitiam; certo enim illam amplexuros, si sublimitate arcanorum, & legum sanctitate, superiorem patriis ritibus comperissent: adire quidem non potuit nisi proximos Funaios sed successu tam fausto, ut ex singulis ferè ad trecentos Deo lucraretur. Exiit & alios Deus ad eundem Patrem sed longinquiores, & procul à Bungi confiniis positos.

5.
Bonzij duo
doctiff. con-
uertuntur.

In iis Bonzios duos Philosophia, & Theologia sua claros, Regnum magni Meaci incolebant, & inde aliquid inaudierant de nouo Deo, eiusque religionibus ex Europa profectis, vulgatisque iam Saxuma, Firando, Amanguccio, & Bungo. Fama igitur, illecti & mirè auidi rerum præsentia illam experiri, arumnosum illud, & longum iter comites ineunt, & Funaium tandem prosperè appellant. Illic taciti primùm Christianorum mores quos descripsimus obseruant; iamque inde apud se statuunt; non potuisse aliunde quàm ex Deo & cœlo fluere hanc legem, quæ suos tam sanctis regeret institutis, & (quod apud Iapones nihil validius) cum rectæ rationis tam certo iudicio conformatis. Sic ij quasi femiermes, ad Gagum accedunt, horam eius commodo, ex eo petunt qua per aliquot dies, veritatem cum illo indagarent cuius vnus desiderio tenebantur. Ambo vt dixi acres ingenio, & docti, alter etiam acutior altero, & in Philosophicis excellens, sciendi studio rem agebant, non animo pugnandi: quare fortiter quidem assidueque disputabant; pertinaciter nequaquam, & vbiicumque lux veræ rationis affulsisset, illuc ibant, & se victos gaudebant: quod tamen illos prorsus expugnauit, non tam Gago quam Paulo videtur Apostolo gentium deberi; loco enim ex eius seu Epistolis, siue concione ad Areopagum, cum perstringeretur à Gago pressius literatior Bonzium, admirans quæsiuit de Paulo quis esset: quo æno vixisset: unde illi tanta rerum tantarum perspicientia? & hic exorsus à capite Gagus, totam illi parentis, & conuersi Pauli Christumque gentibus prædicantis narrauit historiam, quæ præmissa quauis disputatione, potentius Bonzium expugnauit, qui breui cunctatus, seque alto intorsum silentio colligens; mox, Pater inquit, hæcenus disputatum, tuus sum, & Dei qui me tua opera suum facit. Paulum secutus sum amentem, respicientem sequor; secuturus quoque apostolum in præconio diuinæ legis, huiusque propositi pignus, meipsum tibi sisto baptizandum, & Pauli nomine signandum: sub hæc alter velut ex comitis suspensus voluntate & ipse illico manus dedit, interrogauitque, num quos Paulus socios habuisset, optare se illius nomen qui fuisset maximè Paulo carus: vterque splendido instructu & festis Christianorum lætitiis, baptismo lustratus, alter Pauli appellationem, Barnabæ alter ex eo tulit: ambo sanctimonia insignes præsertim Paulus de quo eiusque vita, plane digna nomine quem gerebat, extat P. Ludouici Froes data Malacæ epistola. [Paulus ait, iis accensendus est, per quos Deus admirabilia inter Iapones edit. Ex quo Christo se dedit, ieiunat quotidie; breui somno contentus, & saxo loco ceruicalis, à media nocte meditationi multum temporis infumit, & sæuit in se flagellis crudeliter. Pagos obit prædicatione diuinæ legis, & Euangelij explicatione, quibus multos Deo lucrificat. Venit ad Gagum identidem confessione animum purgaturus, statimque suum ministerium repetit, & adhibetur diuinitus ad patranda perpetuo miracula] ita Froes. Tamen si facultas edendi miracula multis fuit cum Paulo communis, quos ad Christi fidem eorum animis altius

altius inferendam, & cohonestandum professionis recentis meritum, condecorabat Deus illa potestate; quam exerebant ferè aut signo crucis, aut aqua lustrali ægrotis aspersa, vel ab iis hausta, & ea Bungo ex Patribus à quadagesimo nonnunquam milliari petebatur, seruabaturque illius vasculum pro thesauro. His alleuamentis grauidæ complures, dæmonis occupatione (apud Iapones crebra) partu prohibita; complures siderati, & membris quandoque omnibus affecti, muti, cæci leprosi, aliisque pessimè à morbis habiti curabantur, sanatione plærumque repentina. Ethnicus adolescens annorum tredecim, cum baptismo vsum recepit oculorum, discussa cæcitate quam infans incutrerat. Familiam ethnicam malignus hostis infestabat possessione diu à patribus in filios, & nepotes protracta, eam Gagus à cultu falsorum Deorum simul & ab illa tyrannica vexatione asseruit. Profuderant miseri bonorum optima in Deos, & Bonzios, vt semper deterius valerent garriebant dæmones illorum ore, & per eos, quædam miris similia ludebant, cuiusmodi fuit cibo in alteram, & tertiam hebdomadam abstinere, vocato Gagus in eorum vnum nomine Christi IESV, & augustissimæ Trinitatis, dum horrendis modis agitaretur à Dæmone, eum illico liberavit: quo beneficio permotus tum ille, tum grandævus parens, & septem qui aderant alij Christiano lauacro purgati sunt. Eius tamen soror quam ab annis triginta occupabat dæmon non ita facile est sanata; discerpens miseram dirus hostis, gloriabatur mortalium neminem tentaturum extrudere se possessione ætatum trium; cantabat labris feminae obstrictis, negabat vociferans vllius se hominis aut Dei imperio pellendum; tum in subitos fletus & lamenta erumpens, velut sui misertus quærebat ecquo tandem esset inde recedens abiturus? Christianos ex propinquo multos, exorcismorum acciuerat nouitas, qui calamitose permoti spectaculo genua in preces pro arreptitia dum flectunt, & Pater interea exorcismis in dæmonem fulminat, nequissimum spiritum statione diuturna fugat. Vultu in placidam speciem ex horribili reformato, IESVM, Mariam. S. Michælem appellat femina, bibit aquæ lustralis pauxillum, planeque ab hostelibera baptizatur. Christianum quendam violentæ febres in vitæ periculum egerant; poscenti remedium aliquod, imperavit Gagus, se cruce signaret, diuinæ Triados personas in auxilium vocaret, præterea nihil; & hoc tam facili leuamento febrim ocysus abegit. Valetudine gestiens tam commodo empta, redibat ad opus, cum cœpit apud se ambigere, extinctæ qua tunc æstauerat febri, successura num esset alia cuius periodus in diem proximum recurrebat. Hoc metu perditæ anxius, subit in fanum ethnicorum quæ forte præteribat; idolo supplicat sanitatem sibi vt seruet tam bellè restitutam. Sequitur mox sceleratè precantem condigna gratia; domum suam intrarat cum febri corripitur vehementissima quæ delirum caput suo cerebro reddidit; nam sacrilegij dolore, quàm corporis grauius æstuans, ad Gagum reuertitur, fatetur gemens admissum scelus; obiurgatur

gatur ab eo pro immanitate nefarij criminis, iubetur nihilominus ex miseratione stolidæ incredulitatis, idē quod prius remedium malo adhibere, adhibetque efficiētiā tam præsentī, vt quo temporis puncto se cruce signauit eodem valuerit. Fuit hoc item peculiaris beneficentiæ quod Funaij Gagus venatorum Præfecto impetrauit, pietatis feruida Christiano: falconem Regi carissimum, suo cuidam crediderat puero aperti cœli sereno permittendum; ventum falco secutus, nimis secundum & validum, tam procul auolauit, vt frustra iam essent reuocantis pueri tum voces tum oculi, eiusque receptum desperans, timore verberum fugeret. Filij iacturam tam leui ex causa dolens mater, instat lachrimis apud Gagum, falconis reditum à Deo obtineat, quod alioqui filius ad herum nunquam esset omnino reuersurus. Quin & herus pro se sollicitus, ne, vt minimum, gratia caderet, multas circum in cassum percursarat leucas nullo auis recuperandæ indicio. Promisit Pater optimæ feminæ commendaturum Deo quod optabat, & promisso stetit: postridiē domo efferebat pedem, & conspicatur falconem desuper giros circum volatu agere quales solent ex alto in prædam descensuri: Præfectum aucupij, iubet illico moneri à quo notis vocibus illectus falco in pugnum reuolat; matrique filium fugitium, hero securitatem regiæ gratiæ vna reddit.

6. Amangucciana paucis horis, aprili mense præceps ruit, anno 1556. regni Principes duo, & magistratuuum, capitales gerebāt inimicitias, vterque potens, paribus vterque tumidus affectantium clientelis, hoc solum ad confligendum operiens, vt mutuo sibi occurrerent; rexque in iis irritam operam sumpserat vel conciliandis, vel vrbe pellendis, quod scissum in partes populum secum armis vtriusque timendis raperent. Nondiu tenuit clausam stragem hæc nubes, erupit aliquando, & totam armis, & sanguine Amanguccium miscuit: cumque igni quàm ferro pugnent asperius Iapones, armis alij dum certant, alij domibus aduersæ factionis tam velox incendium intulere, vt impluisse cœlo videretur, vixque horarum plus trium spatio, decem millia domorum, utpote ex ligno, fauillæ tumulum faceret, hoc est urbem prope vniuersam. Rex clam stragi ereptus, suam quandam in arcem se subduxit; Christiani ruinæ superstitēs, & longorum exin præsagi bellorum Patrem suum Cosmum enixè rogarunt, alio se loco tueretur, quoad ciuilium turbinum conuiesceret tempestas. Sed hoc malorum articulo auelli à filiis non tulit, quos & vnicè amabat, & videbat de sua impensius quam de propria vita laborare. Senem se ac metæ proximū; quod vitæ supererat, tū breue, tum parū vtile; leuis damni futurum si occideretur, moriturum inter eos libentius, quàm procul ab iis victurum. Quibus tunc quidem illis satisfacit hæsitque ibidem dum in cineribus ædium euersarum noua ædificia construuntur; sed elapsō vix mense, hostis nouus, planèque omnibus improuisus nouam urbem leuca iam propior exterreret. Princeps fuit

6.
Amanguccium euertitur.

fuit è Saciao profectus vt Amanguccium labantem, & debilem sibi subiiceret, quare iterum Patrem Christiani cum lachrimis adeunt, suadent illinc migret; nec mortem, nullo mortis pretio expectet; illuc se conferat vnde possit si Deus annuerit ad eos & solitam opem ferendam reuer-
ti; atque hic denique illorum precibus acquieuit: sed erant salutantium sub discessum fletus eiusmodi vt extorqueri magis crederes quam dimitti: pridie quam ab iis recederet, noctem exegit totam excipiendis eorum confessionibus, consolatione adhibenda, corroborandis animis in omnes euentus minasque discriminum: comitati sunt ad multas leucas abeuntem mœsti & lugentes, viri, feminae, pueri, quasi vt scribit ipsemet efferrent ad sepulchrum: quidam Funaium secuti sunt, nec sustinere ab eo diuidi; alij cum fausta illius adprecatione rediere. At quam tristes illius iactura Christianos Amanguccij reliquit; tam læti Bungenles eius aduentu gestiere: vt qui eius probassent Apostolicos spiritus, dum illic esset Xauerio comes; & grande tunc opus moueretur, cui perficiendo videbant fore opportunissimum. Odoardus Gama Lusitanus, virtute iuxta vt Sanguine nobilis; & de nostris in Iaponia præclare meritis, postus illos negotij causa iam sexennium frequentarat, fueratque Xauerio in paucis carus; & eos detulerat honores quos in rebus Xauerij sat fusè descripsimus. Hic Firandi dum negotiatur, & ventum in Sinas tempestiuum expectat, Ludouicum Almeidam Funaium misit, ad impetrandum ex Patr. bus aliquem, qui Gamæ sociis Firandi Sacerdotis operam nauaret.

Erat Almeida annorum triginta, bonam animam sortitus, ingenium optimum, literaturam mediocrem, chirurgiam excellentem; sed vitam quam per tot maria, & mortis imagines trahebat adeo exosus, vt noluerit prius ritè confiteri, quam se ipse interius per breue otium inspexisset; ad hoc Exercitia S. Patris dierum aliquot spatio à Gago cepit, captusque ab iis est (quod fere vsu venit) tam efficaciter, vt ex eo qui erat, in alium; ex locuplete in pauperem; ex mercatore, non multo post, mutaretur in religiosum; abiecta igitur cum nauigatione mercatura, certusque in posterum, vni Deo, & Patribus, animarum bono famulari, in Iaponia sedem fixit: inualuerat illic pro lege barbaris, vt quibus deesset quo filios alerent, vel esset molestum alere; turi, ad mare, in vicis, passim exponerent. Visum Patribus fore ostentum nobile misericordiae Christianae, si vitam corporum alimentis, baptismo æternam innocentibus seruassent. Conuenitur de aliquo in id opus subsidio. Almeida, qui fortunatum se mercimonio putaret vili coëmendo, quod tanti Deo & Christo sterisset; millia aureorum quinque, confestim obtulit, quæ secum ex India, lucris augenda attulerat. Sed horum quinta pars ferme negotium confecit. Parantur ædes duplici distinctæ regione; leprosis vna quorum miseria, tanquam execrabilis celo, tangebatur neminem; altera colligendis, lactandisque infantibus proiectis. Quod Regi adeo placuit, vt in eo partem sibi optauerit, attributa qua

7.
P. Cosmus, &
Almeida,
Xenochia
duo insignia
statuunt.

opus cresceret pecuniæ summa, maius illud quod nec rogatus à Patribus nec monitus; capitis pœna vetuit filios à parentibus occidi, vel exponi, iussitque alendos ad Patres deferri, & mira feruntur de sanatis elephantiacis, cœteroqui natura, & arte insanabilibus; ac de beata infantium sorte quæ fame tantum non extinctos cum portarentur in pædotrophium, è nutricum sinu in cœlum transtulit: restabat Gamæ satisfaciendum, eiusque Lusitanis expectantibus Sacerdotem qui confitentibus aures daret, eò proficiscitur Baltazar Gagus cum F. Ioanne Fernande, & Paulo Iapone feruido illo ex Bonziis ad Christum, vt explicuimus, conuerso, fuit hoc iter octidui, cuius viaticum Rex Bungi liberaliter suggessit, viamque inuituros humanissimè inuifit. Degebant Firandi præter Lusitanos Christiani ducenti, Rex ipse quantum apparebat, Christiano nomini sic addictus vt præter baptismum, nihil sibi deesse dicitaret. Quare primo illorum aditu, & affatu, subiugandum Christo regnum iis detulit vniuersum: verum illo in portu hæere diutius non sinebat concessi temporis breuitas, quæ tamen non fuit ita otiosa quin Fernandes & Paulus ethnicos trecentos errorem dedocerent, qui Rege plurimum gaudente solenni pompa lustrati sunt.

8.
P. Melchioris
Nugnez
Barreti ge-
sta heroica.

Sed hic nouum mihi imperat argumentum Nunnij in Iaponiam ap-
pulsus, cuius etsi olim aliquam mentionem Indicarum rerum quem te-
nui ordo induxerit; pleniorẽ eius memoriam iure huc distuli, & poste-
ritate digniorẽ. Portum habuit patriã P. Melchior Nunnius, seu Nugnez
Barretus, urbem Lusitanicæ nobilem; parentes sanguine illustres; præstan-
tissimum ingenium; doctrinæ canonicæ, & Theologicæ quantum exi-
gebat obtinendus Conimbricæ Doctoris gradus, qui tunc illa inter
Europæ nominatissimas in academia, & summo in pretio, & pauco-
rum erat, quod esset grandi sumptu & seuerissimis multorum exami-
num probationibus ambiendus: quare fas erat cuilibet plebeio, inau-
gurandis probra occinere, & conuitiis onerare, ne suo illo in hono-
re sibi nimium placerent. Deerat Barreto ad tantam lauream postrema
iudicum periclitatio, cum à Deo vocatur ad nouum Euangelicæ sapien-
tiæ in Societate rudimentum, cuius elementa non ignarus à mundi
contemptu incipere, instantem gloriam magisterij laureati auersatus
est pro inani, ab eaque mentem auertit penitus: at Simon Rodericus à
quo inter nos admitti prensabat huic eius consilio obstitit, quod pri-
ma illa Societatis cunabula nonnihil incrementi ex illis gradibus
ducerent: monenti paruit Barretus & doctrinæ suæ experimento lucu-
lentissimo, ad eò cumulatè suffragantium Professorum iudicia imple-
uit, vt doctor solenniter renunciatus sit: quo eodem die anno 1543.
pompa illa omni academicorum prosequente in Collegium nostrum
venit, ex Theologiæ doctore futurus crucis discipulus, exemplique
haud leuius concussos, quàm attonitos nouitate, valere iussit, annorum
tunc fuit viginti trium, primusque ex illa facultatum omnium florenti
schola, signauit aliis aditum in Societatem, inter quos germani eius duo,
Alphon

Alphonfus, & Ioannes, postea Æthiopiæ Patriarcha; de quibus in Europa, & Africa futurus est nobis cum bono Deo locus: de hac eius magnanimitate, abiectiorem caducorum in comitatu tam celebri tam heroicè professâ, generositate indolis argumentatus est Rodericus, & virtutem quouis sub malleo duraturam: iubet ergo exutum pretiosis quibus domum adueniens splendebat, lacera indui; sublatum in humeros, ad hanc stropham seruatum arietem, per frequentissimos vr̄bis vicos ad Marcum Romeum dono ferre, erat Romeus doctrinæ fama toto regno clarus, academiæ illius Prototheologus, & forte Barretum doctoris insignibus inaugurauerat, tam durum imperium, & sui horrore quemuis auersurum, tironem maximè dici vnus, & perfectam virtutem mox aggressum inire, non totam repente profiteri; documento præsertim tam arduo, & intolerando; hoc inquam, imperium haud significatum citius quam exceptum; abiicit serica Barretus; mendici habitu pannosus, spurcam bestiam in ceruices tollit, per frequentissimum populum diu sponte oberrans Romeo se sistit, eamque illi munus offert. Stupens re improuisa doctor, conturbari, frontem contrahere, grauiterque offendi, seque munere indecoro, & cultu ferentis ratiocinari Indibrio læsum, & vulgi disteriis obiectum: id prudenter legens ex vultu Barretus, quod te coram, inquit, viro tali, & tanto, in mendicum & vilem baiulum subornatus consisto, non est tui, vt forsitan reŕis, contemptus, & offensa, sed honorifica, & grandis opinio, & æstimatio: tuum enim vnus cordati hominis, & similiū est, quæŕita pro Christo dedecora, & ignominiam suo pretio pendere. Deo in religiosa familia me deuouit; primum hunc edo, abdicati iuris, & arbitrij mei actum, ad nutum obediens Dei nomine iubenti: vtque in academia, gradum testem doctrinæ conferas nemini, quin se tibi multa & seuerâ periclitatione probauerit; ita Societas nullum heroicis in Dei gloriam ministerijs parem ducit, nisi quem exquisita obedientia, sui que abiectiōe explorarit; cuiusmodi de me experimentum vides ab ea captari. His homo sapiens admiratus est quod ante damnarat, & propensius amauit cui fuerat indignatus, eumque plurimum laudauit. Factum autem amicis postea referens, coniectura omnino non leui, consueuerat exclamare, ecquod tandem non esset iturus sanctitatis, qui tam excelso in vertice illius tyrocinia poneret? nec aberrauit à vero Romeus, Conimbricense Collegium hominibus florens virtutis perpurgatæ, inter primos Barretum etsi nouum adhuc numerauit: illic nihilominus virtute per octennium firmata, & ad purum excocta, impetrauit in Indiam mitti, eoque tandem per longa pericula attigit anno 15; 1. eius merito acceptum ferebant, quod in conspectu Mozambici impacta tyr̄tibus incauta prætoria, inde miraculo vt credebatur, euasisset: sed absque dubio virtutis illius eximie obuersans oculis sanctitas, insignes edidit pietatis fructus in animis vectorum qui naui eadem ferebantur, quos libenter omitto, ne dictis similia cum tædio repetam. Goæ Xauerium

ex Iaponia reducem inuenit, expertusque est morem diuinæ charitatis viro sancto proprium, & familiarem; paucis vero quos egit cum illo diebus, tantam illi de se virtutis egregiæ ac prudentiæ fidem fecit, vt nauigaturus in Sinas Xauerius suas illi vices in gubernatione Prouinciæ Indicæ, post Berzenum, & Moralem mandaret. Interea vero Bazainum ad erudiendum in diuinis urbem illum misit, quæ cum promiscue Christianis ethnicorum ingentem numerum cluderet, vtrisque omnia fieri Barretum oportuit, noctes magna ex parte precationi, & studio dabat; vtilitatibus alienis dies, & quidem solidos: bis festis; per hebdomadam quater dicebat ad populum, ea commotione auditoris, vt ex pulpito statim cogereretur vsque ad alteram noctis horam confitentibus aures dare. Quotidie pueros elementa fidei docebat, colligebatque illos per urbem tintinnabuli pulsu stata hora: supplicationes pœnitentium induxit crudè se flagris cædentium, ethnicorum cum plures in prociuctu stabant ad conuersionem cum sub anni finem 1553. vita functis duobus quibus Xauerius suas Prouincialis vices legauerat, eidem oneri subeundum huic fuit, & Goam redeundum, vbi menses aliquot moratus, nouo quodam instinctu in Iaponiam subitò est abreptus; quàm sanctè non ambigo, quàm prudenter, pronuntiare non audeo: improbauit certè Ignatius relictam tunc Indiam cum esset prope suo omni præsidio orbata sublatis eodem vno anno, Xauerio, Morale, & Berzeo, quibus potissimum viris tribus tanquam firmamento nitebatur; vtque hunc Deus voluntatis ardorem bene acceperit, sed operæ fructam, quantum ex euentu patuit profecto non collegit. Videamus eequibus induxerit animum Barretus ad hoc iter: quartum & decimum iam annum ex India in Sinas, & Iapones mercaturam exercens nauigabat Fernandus Mendez Pintus; natione Lusitanus; patria Montemaiore veteri; Xauerio amicissimus, cuius etiam illo in magnifico aditu ad annuntiandam Bungeni Regi magni Dei fidem, partes gesserat suas. Leguntur & eius curiosi errores ipsomet auctore, lingu is variis editi: aderat tunc è commercio Iaponensi, & diuitiarum satur, si minus habitatum, tot saltem per maria quærendarum, adornabat receptum in patriam, placidè illic parto fruiturus; prius tamen quam mare vltimum tentaret, voluit animum vitæ omnis exactæ, confessione expiare, legitque ad hoc Nunnium Barretum, quo cum in Chororum secessit insulam, tertio Goa milliari. Illic in Sacello Deiparæ à Gratis dicto; voti affatim compos, & tanquam graui leuatus pondere lætisque securi iam animi tranquillo, cœpit cum Barreto de Christianitate Iaponiæ colloqui, & quæ ipsemet spectarat prodigia de sanctimonia illius, & miraculis narrare, quæ dum persequitur, momento patriæ oblitus, Barreto confirmat.

9.
Eiusdem in
Iaponiam
ter.

[Si vellet in Iaponiam consilia vertere, se in obsequium fidei sacrosanctæ, & Societatis in Iaponia sedem, pardaorum duodecim millia quæ in numerato sibi essent, libentissimè collaturum, præter vim mercium

cium

ciū opulentam quam secum parabat in Lusitaniam vehere: nullam enim esse Orientalium, quas prope omnes adierat, Iaponica gente obsequentiore agnitæ rationi, & in semel suscepto virtutis proposito immobiliorē: millia quatuor Pardaorum Collegium nobis Amanguccij fundatura, illinc spargendos toto imperio ad Euangelij prædicationem; suo etiam utcumque se erga Xauerium amori, facturum satis dum quod mortuo dare non poterat, Iaponiæ daret, vsque adeo Xauerio caræ ut doni gratia redire in illum videretur.] Hæc cum Nunnio Barreto Fernandus: quæ tam ab omni spe, & opinione longinqua mutatio, eo in homine qui vitam infelicem in id contriuerat ut diues fieret; tunc diues, & in procinctu ad patriam, ad quietem, ad sui deinceps arbitrium & pingue otium, mutabat cogitationes, repetebat inopiam veterem, quicquid tantis accumulasset periculis, donabat Euangelio propagando; hæc eius voluntatis adeo insperata conuersio, visa est Barreto non posse aliunde quam ex Deo nasci, & quando exitum sortiri non poterat, nisi in Iaponiam transfiret, velut illuc à Deo Fernandi ore vocaretur, apud se decreuit eò vocantem sequi; sed dedit feruori spatium aliquod, ut intelligeret de illo itinere quid etiam alij sentirent. Fuere in ijs canonici maioris Ecclesiæ; Dominicani & Franciscani Patres, nobis coniunctissimi utriusque; ex nostris Diaz, & Paulus Camers; qui post serijum examen dictarum ab eo rationum, non modo id iter annuerunt verum etiam suaserunt. Deliberatum olim fuisse Xauerio ut eo pergeret; Cosmum Turrianum quo Iaponiensis Ecclesiæ nitebatur; ætate confectum, & pene decrepitum; cadente illo facile dilapsuram; acutam gentem, magistri eximij sensu, & scientia egere, quibus eximie pollebat Barretus; non defuturos ex Lusitania quot annis, qui congruam operam Indis commodarent. Hæc tam plausibili suffragatione, securus propositi, vnum Alphonfi Noroniæ Proregis assensum volebat. Prorex, petitionem anteuertit, proculque compellans accedentem, quid hic Pater! cunctaris? & necdum in Iaponia es? viden? ternasque ipsi, quas tunc perlegebat legendas tradit epistolas à Firandi, Bungi, & Amanguccij regibus, quibus Lusitanæ Regis amicitiam expetebant, & Patrum aliquos, à quibus ea regna excolerentur Christi lege: fragmentum vnius earum literarum à Bungenfi scriptæ, multum lubens hic reddo, vbi post alia, nuper, inquit, P. Franciscum audiens de noua quadam lege conditoris omnium disputantem quam docebat Amanguccianos, in aurem illi fidem meam obstrinxi (quod repostum mente nunc etiam manet) futurum ut eius reducis, & manu tingeret, & ore nominarer. Vicissim ipse, vita incolumi, pollicitus est celerem reditum, ut faceret desiderio meo satis. At eo diutius spem meam differente, hunc mitto nuncium ut de illo, & morarum causa certi aliquid sciam; quæso præterea, ut meo, si opus sit, nomine illum roges (quando nefas est terrarum regibus imperio erga illum uti) primis immittentibus se ventis quod futurum est Deo gratum meum hoc regnum quamprimum reuifac.

uifat.] hæc ille, quibus addebat valdè humaniter Proregi munus, arma quædam, quibus reges duos bello expugnarat: atque hic demùm Barreto perſuaſum, nauigationem illam ad Iapones ſuam, diuincertò eſſe conſilij, adèd viſa eſt à fortuito abeſſe, ac Deo diſpenſante, ſibi nec ante nec poſtea, ſed eo rerum articulo à Prorege mandari cui teneriter flens, reſpondit, ſe propterea adeſſe. Profectione igitur cum Prorege decreta; Fernandus Mendez abſque mora rem ſuam partiri; bis mille aureos in Luſitaniam conſcribere propinquorum quorundam egeſtati leuandæ; in pauperes alios quater mille: ſeruos ſuos donare libertate, tribus exceptis qui flendo, & obſecrando ſuum erga herum teſtati amorem, & quocumque luberet gentium pergere, fidele obſequium; extorſere ab eo vt retinerentur. Ad hæc attalica, auro & bombice eleganti opere intexta coëmere, donum tribus illis Iaponiæ regibus: ſuiſque diſtribendis bonis longè vberius gaudere quam olim quærendis, & exaggerandis. Quod vbi Prorex de illo cognouit, laudauit mirifice, dignumq; cenſuit cui ſuo nomine ad Regem Bungi legationem crederet, cum muneribus, & litteris, quibus Patres, & ſingulariter Barretum commendabat. Omnia in prociuctu erant præter ducendos ad fundationem Amangucciani Collegij ſocios; ac delectus quidem ex Collegio Goano fieri cum deberet ex eo tam multi tot lachrimis conſcribi vrgebant, vt nulla res grauius anxium Barretum, habuerit: ipſos quoque de ſeminario pueros ad hoc ambiendum, tanta æmulatio incitauit, vt annuendum aliquibus fuerit. Ex iis quinque ſelecti ad condiſcendam Iaponum linguam magis idonei; qui mittendis deinde in Iaponiam Patribus, interpretes fierent; aliorum repulſa promiſſi chirographo mitigata, quo ſpes illis dabatur, fore quoque vt ſuo tempore in Iaponiam mitterentur: de noſtris bona ſors Gaſpari Villelæ obtigit, cui nondum Sacerdotes, quatuor acceſſere, cum Mendæ ac tribus mancipiis, nec vltra quintum & decimum exiuit numerus: tamenſi plurimos tam glorioſi operis vulgata fama ſtimulaſſet ad petendam in eo partem, & in nauis locum nobiles Luſitanos, etiam matronas, (& quod mirum iam anus,) vt Iaponenſibus feminis annunciarent Chriſti legem. Equè omnibus negatum, quod paucis concedi abſque offentione multorum non poterat: quosdam tamen repulſæ impatiens pietas ad hoc egit, vt nauim portu exeuntem ſequerentur exiguis lintribus, conſtantes, aſſectaturos ſe vel in altum mare, donec periculi miſeratione aſſumerentur intra nauim: condicta in diſceſſum die Nunnius Barretus, Baltazarem Diaz in prouincia regenda ſibi ſubſtituit.

10.
Mendes
Pintus Soc.
ingred. in
Iaponit.

Sub occaſu Chororum in Inſulam traiecit, ſalutaturus vltimùm cum ſuis Reginam Deiparam, & precaturus itineri ab ea benedici, cuius ante illius aram prima deſideria concepiffet. Noctem ferè ad illius pedes orando traduxere; hinc cælo albente, Aprilis quinto & decimo, anni 1554. Nunnius rem Sacram fecit, in qua votorum inſtaurationem, in Societate vſitatam, ſumptioni Eucharistiæ præmiſit: profeſſionem
votorum

votorum quatuor etfi haberet ab Ignatio mandatam nondum ediderat, quod præsto esset nemo qui publicè illam admitteret, distulitque illam magna voluntate, quò, vti aiebat maiori otio, maculas animi liceret, pluribus lacrimis delere, antequam se Deo sacrum dedicaret: post hunc singuli sociorum sua quisque instaurat vota, sensu incredibili pietatis, & sancto inuicem complexu caritatem mutuam confirmat. Spectabat hæc Mendez auidè, vtque puras animi voluptates nunquam antea experti, solent ad primum earum saporem ebrij vltra modum exire, & se promissis illigare, quorum, illo cessante pietatis primæuæ dulci fauonio eos pœniteat, ita Mendez, omisso de sumptibus monito, quos iussit Christus ante computari quàm admoueatut ædificando manus, ardens, flens & in Deo totus, parique cum aliis voce, paupertatis votum, castitatis & obedientiæ nuncupat; viuendi moriendique in Societate, totum se suamque rem omnem in vsum Christianitatis Iaponicæ conferendi. Huius primas voces cum quidam è Sociis tentasset abrumpere, ille toto feruoris imperu properans, inceptum peregit. Nunnius cœlitus factum existimans confirmauit, piæque admonitum cohortatione, recepit in Societatem: illinc digressus à Patribus, & ab iis requisitus deprehensus est in templo, pretiosos sibi annulos detrahens, & iis pueri Iesv digitos coronans, quem illic statua Virginis inter brachia sustentabat. Fumi omnes hi piorum motuum & bullæ, vndæque feruidæ nouitatis, quas infrigidauit sensim tepor, & tandem extinxit. Solenni religionis officio perfuncti vela pandunt in naui Norogniæ qui Malacensi Præfecto Atradi succedebat; Aluaro dico Atradi, crudo illi vt olim retulimus, patientissimi Xauerij, & sacrilego vexatori, qui tunc suam acturus causam, exauctoratus, reus, vincetus, Goam portabatur, vt vaticinatus illi fuerat vir sanctus. Fuit nostris hæc nauigatio ærumnosa & aded lenta, vt nisi post nonas Iunias non applicuerint Malacam, vbi iam ventis in Iaponiam defectum mare, illos mensibus plus decem tenuit in hibernis. Illic Nunnium eiusque socios, vrbs elapidationis perpetuæ, & sarculi indiga occupatissimos habuit, summeque vtilis. Dabant ministerium ægrotis in nosocomio; stipem sibi ad victum qualemcumque ipsimet corrogabant, interque hos Mendez communi tamen eatenus habitu quoad esset Proregis legatione absolutus. Is quondam eo in portu notissimus & diu locuples, lautique negotij mercator, tunc autem humilis & mendicans, magnum de se ostentum populo præbebat, maiorem prudentibus etiam ethnicis philosophiæ veræ ansam, aiebantque vitæ post hanc melioris securos omnino esse Christianos, quando certa illius fiducia, vir magnificus, & diues sponte in hanc probrosam mendicitatem descenderet, dum & Casciges & Braehmanes, factorum suorum nundinatione certarent ditescere, quod sola nossent præsentia & caduca bona. Prælectionibus aliquot Nunnius scripturæ loca per hebdomadam nonnulla explicabat nunc è nouo, subinde ex veteri instrumento. Diebus Mercurij de Misericordiæ officiis apud eius sodales in eorum templo verba faciebat.

Partriculam aliquam psalmorum de pœnitentia diebus veneris tractabat, commouendis potius auditoribus quam erudiendis: post hoc flagellatio sequebatur. Hac strenuitate instantem operi oppressit morbus, ex quo nondum refectus, calendis Aprilis anni 1555. ventis tunc nauim Iaponiam versus urgentibus, coactus est soluere; sed instituendis Malaia pueris Ludouicum Froes vnum è Sociis reliquit, mœstissimum & postremas salutationes multis lachrimis miscentem, quamvis illi eius dumtaxat profectio reiiceretur in tempus commodius, quo in Iaponia multos annos longe alio fructu quam Nunnius exegit.

11.
Iter Nunnij
in Iapon. &
Sinis.

Lembo veli auriti regio vehebatur Nunnius, quassò & veteri nec tempestatibus illorum tractuum horrendis facile emerfuro, ductore potissimum nauarcho. matris illius valde rudi. Quare confectis milliaribus non multis, in latentem scopulum impegit cercurus, omnino confringendus, si plenis velis actus esset. Hæsit tamen infixæ scopulo carina, & nauis illac præteruictæ implorandum per scapham exploratoriam auxilium fuit, vt inde reuellerentur incolumes. Expeditus ab ea remota cercurus, & vitatis fuga Maurorum nauigijs quinquaginta, lateratisque vento, cum euerfionis periculo velis, denique Patanem applicuit. Illic dum aquantur, ex nautis quinque aufugiunt; globo alij barbarorum ex insidijs appetiti vix seruitutem, aut necem euaserunt. Hinc mari transuerso in Iaponiam contendunt, subeuntque Pulocondoris sinum, vbi à zephyro ad libyn, nauis latus, procella quatitur tam formidabili, vt certum instaret exitium, quod magno labore in Pulorimanum de lati proximam insulam declinant. Onerariæ illac duæ ex Lusitania, paulo post in Sinas transibant, quarum altera Francisci Tuscani Nunnio peramici, cui certo persuasit lembo illo, eaque per maria si porro pergeret, in perniciem rapi minimè dubiam, sua igitur inuitatum nauis, volentem in Sinas omittæ Iaponia tulit, Lembo infido, & debili Malacam remisso. Sancianum ad medium Iulij attigere, ac sepulcrum vbi Xauerij sanctum cadauer iacuerat supplicabundi adiere: solenni ritu Nunnius super eo diuinam rem fecit. Lampazonem hinc itur Sinensis oræ desertam in insulam, Lusitanis ad commercia permissam, qui tunc ibi circiter quadringenti cum sinensibus negotiabantur. Adiculam sacram ibidem illico nostri tetendere, tecto videlicet, & parietibus contexta ex palea expansis, nec tamen pro loco auarè ornatam, vbi Lusitanos in omnium maximo æternitatis negotio iuuabant. Qui labor exhibet tam utilis, vt illius seu memor, seu crebri secessus ad meditandum inter seculas, nullam sibi tempus scripserit Nunnius fluxisse vnquam iucundius; intermissis enim quotidie latebris præsto erat ad erudienda de fidemancia ad conciones, & confessiones, ex quibus locatæ legitimis nuptiis, concubina; alieni restitutiones; conciliatio simultatum eadem, & strageminantium. Ter enim contigit nauium Præfectos sua quædam ob luera discordes ad arma ex iurgiis profilire, & sua quemque nautarum & militum cum turma in pugnam accingi, quos sua Nunnius sedauit industria.

Austria, & auctoritate cumque illum breuis vt olim Xauerium in Sinas inducere posset velificatio tentare illuc ingressum ausus est, & iure apostolum credidit, eius regni portas sibi mortuum referasse quarum in limine animam efflasset, Distabat Cantone milliariibus solum quinquaginta, quæ vrbs de se Prouinciam nominat eiusque caput est, gradu ad arcum vigesimo altero, inter Prouinciarum illarum metropoles minima, sed vlyssipone haudquaquam inferior. Detinebantur illic pridem tres Lusitani æterno damnati carcere, catenis onusti & appensa de collo tabula, quæ causam supplitij caractere Sinenfi exprimeret, Transuectus Nunnius in portum Manciuani inde Cantonem subit acturus cum vrbs præfecto quem solent dicere Mandarinum, de redimendis Lusitanis; & inspecturus interea temporis, quod fuit duorum Mensium, numquã posset in illo populo Veritatis lex radices mittere; sed neque de illa quicquam extricauit Lusitanorum liberatione etsi mille quingentos ab amicis ducatos aureos numerarët, nec de cuiusquam Sinentium conversione quidquam illi processit feliciter. Duos quidem ex sacrificulis ad conferendum de diuinis per interpretem inuitauit, sed eorum alter responso lepido elusit prouocationem, aiens sui muneris esse, precari pro mortuis, non autem cum viuis litigare; confidentior secundus admisit prouocationem stetitque in scammate coram trecentis Sinenfibus, re insolita excitis, donec implexus argumento ex quo se neque vi, nec arte euoluebat, disputationem furore barbaro mutauit, Patremque indignis disceptum conuictis victorem reliquit exhibitante populo ignorantiam hominis arrogantis, & Patri nihilominus aures audas præbente, vt qui nunquam illic audita nunciaret, de excitandis in vitam mortuis; de supremi iudicij die; de pœnis & præmiis sempiternis, & similibus religionis veræ principiis, quibus tamen adhæsit nemo quod in hoc genere nefas esset Mandarinorum iniussu aliquid mouere. Quamobrem Nunnius expectatione sua falsus Manciuani regredi cogitur, F. Stephano Goetz iussu Cantone subsistere, ad Sinenfis linguæ notitiam aliquam illinc exculpendam, quod labore contendit tam improbo vt semestri elapso in stertem & debilitatem capitis vergeret, essetque Goam remittendus. Nunnius non ferens diutius suum Manciuani, ac sociorum otium, quos nisi perpaucos non sufficiebat India, consulere apud se de reditu cœpit, tum quod illo in portu nulla in Iaponiam appareret nauis, & ipse suorum literis reuocaretur in Indiam, tum quod contra quam vulgata fama, duo solum venissent operarij ex Europa, dum adfuturi crederentur multi, cum Petro Mascaregnia prorege, à quo omnia sperabantur in gratiam Christianitatis, accedebat & quarta, grauior cœteris ad renauigandum ratio, Ignatij epistola qua significabat improbare se quod Prouinciales omissa India in Molucas aut Iaponiam nauigarent, vnde non poterant, nisi post triennium reuerti. Hæc à cœpto in Iapones cursu Nunnium prope dimouerant, cum ecce tibi ab iis redux Odoardus Gama, de nascente illic Ecclesia tam magnifica & fausta de prædicat vt primis illum

desideriis inflammaret : literas ad hæc illi reddit à Firandi Rege Tacanombo, & à F. nostro Ludouico Almeida cum literis syngraphum sumendis ab argentario bis mille aureis ad nauim itineri emendam, si aliunde nulla occurreret, & Firandi iam eius aduentum Gama nuntiat, cum eius Malaca discessum diebus aliquot præuertens Firandum recta tetendisset. Regis porro hæc erat epistola. [Venit P. Magister Franciscus in meum hoc regnum, & nonullos ciuium initiauit Christiana lege, quod mihi accidit periuicundum & fauere iis pergo, omnemque ab iis iniuriam defendo. Venit postea è Bungo Pater, & meorum aliquos propinquo- rum, aliosque ex nobilitate fecit pariter Christianos. Dicentem interdum audiui, eiusque mihi semper placuit doctrina, & menti nunc etiam fixa hæret, nec absũ longius à professione Christiana: faciet R. V. rem mihi gratissimam, si me suo aduentu consoletur; nam si parũ alias promisso steti, certo nunc fidei datæ non deero: magnum Deo præstabit obsequium, & excipietur à me omni officio beneuolentiæ & honoris,] cæterum illo Almeidæ syngrapho liberali profusus non eguit Nunnius ad nauim, adeo se multæ certatim accingebant ad Iaponiam, quòd inde Gama totus aurens redisset, omnesque ad eandem cum illo fortunam anhela- rent. Dum autem ventos præstolantur, præfixis ab natura anni horis obstrictos, thesauro Nunnius locupletatus est optabilissimo præter om- nem expectationem.

12. Reliquiarum nempe theca, Sanciani olim Xauerio mortuo à nauta paupere detracta: multis opus fuit precibus, & spebus ad eam extor- quendam etsi simplici ex ære constaret, sed eam nauta vel hoc solum quod Xauerij fuisset pro re sacratissima seruabat. Nunnio tandem illam sed non indonatus cessit, in ea postmodum Cocini reclusa, reperta sunt quorũ alias à nobis facta est mentio.

Maio flatus in Iaponiam commodos reddente anno 1556. in illam Si- nensium adnauigata ora se immittunt, & post varios errores applicant, sed longè vterius quam quòd tetenderant, creber illic sermo de regni Bungensis tumultibus, fugatum regem, euersam Funaium, scissum in partes & arma populum, dissipatam Christianitatem, interfectos Patres omnia si minus planè falsa, sed veris maiora. Rex quidem iurato suo- rum tredecim coactus perduellione, exercitum in eos eduxerat, sed profligatis iis & necatis, eorum ditiones & propinquos, direptione, ferro, igne deleuerat, victoria licet minimè incruenta; sed septem milibus hinc atque hinc peremptis. Hæc dum conquiesceret procella, Usuchi in arce inter montes egregie munita sua cum aula morabatur, leucis ab vrbe septem: fuisseque hanc motuum seriem nostri ex vero di- dicere, diebus quàm Funaium attingerent quindecim, hoc est ante Iu- nium ineuntem. Inexplicabili vtriusque gaudio multisque lachrimis hæc nostrorum inter se salutatio condita est: nam qui excolebant Iaponiam Patres, nihil ex India de suis fratribus, per quadriennium audiebant, omnesque tunc eo conuenerant, & Amanguccio euersa, iis accesserant

Turria

Turrianus & Sylva. Ex alia parte Nunnius præter spem aspiciebat saluos, quos ad vnum necatos putauerat. Sed hac mutua consolatione bonus tenex Cosmus Turrianus haud paulo leuius afficiebatur, quam dolore Amanguccianæ suæ Ecclesiæ miserabilem in modum disiectæ & dilacerat. Me quidem mei, dicebat Nunnius in Europam scribens, vehementer pudet, retractantem apud me P. Cosmi, & F. Fernandes actus heroicos, patientiæ præsertim ineluctabilis, cum spectarent coram perire sibi ob oculos tot sudores tandiu in ea vinea sudatos; tot conuitia, pericula, & famis sitisque tot ærumnas, cum Amanguccio, quatuor horarum spatio, in cinerem redigi, suisque cum Dominis, & dynastis per varias Iaponum prouincias vagos errare Christianos. Negabat Cosmus sat fore sæculum ad instaurandam Amanguccij pristinam faustitatem; indignabatur ardens aduersus Dæmonem, simul Christianorum suorum casibus mihi describendis, sic emollitus frangebatur, vt si toridem lugeret filios, quot amiserat in clade Amangucciana Christianos; & hæc dolebat in terra aliena, vbi apud quem angustias animi laxaret, præter Deum habebat neminem, cuius arcanæ, & sapientissimæ prouidentię acquiescebat in omnibus. Aliud tamen ab se non poterat, præter luctum & fletus impetrare, quibus assimilare mihi Iobum videbatur; habebat enim præter suorum clades, etiam quod sibi Amanguccij timeret, mortem in horas à Bonziis aut militibus expectans, omnique aded defensionis fiducia destitutus, vt ipsomet à Rege in tutiora montium fugiente admoneretur quâ posset effugium captare, sibi enim tam sauis motibus, ægre se tuenti, non esse integrum aliorum vitæ consulere. His aduersorum temporum iactationibus tam diris, non fuit angusta Dei manus in adhibenda seruis suis consolatione: eius causa vexati ab eo reficiebantur, arctissima inuicem deuincti consensione caritatis, sensuum diuinorum exuberantia diuites, sibi ipsis viles, sibi hostes & sponte infensi, contemptores omnium caducorum, & vltra quam possis animo fingere obedientes & pauperes, quam sum ab iis diuersus, aiebam mecum sapissimè, quàm procul ab hac illorum virtute, ab hoc vitæ propriæ contemptu, à magnitudine animi in periculis adeundis; ab alacritate ad labores, à tenacitate piarum lacrimarum, quæ in iis mirabar, pudebatque me mei eorum comparatione] referebat hæc Nunnius de nostris qui Iaponiam incolebant. Mendes vero Patres præcesserat Vsichum, vt Regi ex India literas cum muneribus redderet; arma pretiosè gemmata; pannos attalicos, margaritos ingentis pretij, quibus tamen illi gratior accidit P. Nunnij aduentus, de quo vt rescuit, tametsi Funaij nondum erat certa securitatis fides, ed tamen redire voluit legationem excepturus, quam Lusitanis instruere placuit, vt olim Xauerij ad eundem regem cohonestauerant accessum. Dato in aulam die, procedunt quadraginta luxu vestium superbo, gemmis & auro radiati, suo quisque seruorum cum numeroso pone conuitatu, splendide pariter ornato: claudabant pompam iuuenes quatuor Seminarij Goani, serico candido tunicati, cruce

ad

ad pectus intexta signati, tum P. Nunnius suo cum interprete Ioanne Fernande. Venit his obuiam in palatij area nobilium globus à quibus in aulam inducti capacem, ab rege prodeunte accipiuntur humaniter, manu enim prehensa Nunnij, Pater aduena! inquit, hunc puto in vita mihi summe carum & memorandum diem illuxisse, nam videor tecum P. Magistri Francisci accessu beari denuo, quem ego amabam plurimum, & tanti faciebam, vt nec plaris me ipse facerem quibus] dictis cum illo eiusque interprete conclauē interius subiit, admittis etiam alumnis quatuor seminarij Goani quorum vilus est mirari habitum & ornatum.

13.
Nunnius Regem Bungi ad professiōem dei.

Illic Nunnius quam multis rationibus valuit hominem quaterere, & procrastinantem vrgerē ad sacram baptismā, & professionem apertam Christiani. Datam sēpe ab illo eius rei fidem; ore Patri Francisco Xaverio; Proregi per literas; nunc ab eo de cælo, ab isto ex India promissum reposci, ad hoc se Goa ab utroque missum, Beatum vero se si tot periculis hoc assequeretur præmij, vt suo cum Regno tantum Principem Deo consecraret; secuturum enim quo præisset populum vniuersum, qui cunctandi causam in eius exemplum, omnem referebat, promptus alioqui, regem quocumque præcederet subsequi. Quare etiam atque etiam cogitaret, non se modo vnum, fieri reiecti Dei & salutis reum, sed quoscumque haberet suo imperio subiectos. Proin si adeo seueram vel sui vnius rationem Deo esset daturus, quanto duriorē tot pereuntium, cunctatione hac animarum? Ad hæc meditatio Rex [dolere se conditionem temporum miseram qua compelleretur in commodiora reicere, quæ tunc nisi spe perexigua, & grandi periculo tentarentur. Sibi adhuc manus, suorum tredecim sanguine stillare quos morte multasset; non esse cum iis extinctum ignem repressi perduellionis; mense necdum elapso, foueri à multis doloso sopitum cinere, qui si possent priuatos ambitus, boni publici colore illinere, viderique ad arma religionis studio, non regis odio confugisse, habituri essent finitimos reges coniurationis socios & auxiliares; sibi vero prorsus tantum virium non fore, vt illos foris, simul domi suos ab se defenderet. Quid porro inde facturum lucri religionem Christianam si Regem in præsens cerneret Christianum; rex atque ipsa religio regno exciderent; & dicta voto claudens, Det inquit, mihi Deus cum meis pacem, vel securum me faxit, dum me ipsi tradam, non ablatum iri ab eo regnum meum, & ex in eius sum.] Hæc verè locutus sit, aut simulauerit, certè tamen, sed multos post annos præstitit. Tunc vel regni iacturam timeret, vel Epicureæ suæ sectæ libidinibus teneretur, multis licet instantem, optatis vacuum dimisit Nunnium; nec committi cum Bonziis in suo & aulæ confessu passus est, ne turbis adhuc calentibus, belluina capita efferaret; quare bonis verbis repulsam prætexens, postridie in arcem rediit, misso ante discessum nobili qui patrem salutaret, inuitaretque ad agendum secum identidem de rebus diuinis: nunquam tamen vltra verba processum. Ego vero (subdit sui ipsius iam perspicacior Nunnius, quod possit etiam alios facere oculatiores) in Iaponiam

poniam ex India meis cum sociis magna confidentia aduectus Bungenis Regis Christo subiugandi, animaduerti me doceri diuinitus, conuersionem animarum humanis præsidis, legationum & munerum splendore, & fiducia hominum non stare. Sed esse negotium diuinæ gratiæ Christum miris modis in eorum animo formantis, qui suadenti sancto Spiritui obstinatam mentem non opponunt.

Omissa ergo Bungenium messium inani expectatione, meditabatur Christum in mediterranea Iaponiæ inferre, in quibus de illo nihil esset auditum; inde ad Regem Firandi regredi aquo in Sinis acceperat literas, nisi hoc eius consilium interuertisset nuntius inopinus: cognouit enim ex Guilermo Pereira P. Ioannem Nunnium Barretum fratrem suum Goam appulisse, mittique in Æthiopiam Patriarchæ munitum dignitate. Morbo præterea conficari cœpit, ex victu aspero, somnique incommodis, quem illic humi in storea nostri captant, & in ligno loco ceruicæ: valetudine sic affecta & languida, nec deinceps ad opus idonea nauim Goam conscendit Nouembris quarto & decimo, anni eiusdem 1556. quinto quàm Iapones attigerat mensē, & dierum quinque tempestate, inter vitæ mortisque confinia defunctus, februario proximo portum legit: relictis in Iaponia quos secum vexerat sociis, & Seminarij alumnis duobus, admissis in Societatem, à qua vice versa ille tantum olim animorum versans Fernandus Mendes Pintus, infortunatæ illius missionis motor primus ad sæculum defecit, & mare in Lusitaniam remensus errorum suorum texuit, ediditque. Oditæam, in qua tamen hunc desertionis suæ & violati Deo societatiue Sacramenti errorem siluit. Goæ Nunnium Prouinciali Gonzalo Sylueria vota quatuor professus, Cocinum Rector destinatur, vbi modum omnem præstantis vt erat operarij expleuit: Mauros & ethnicos, trimestri non toto, solenni baptismo iustravit trecentos & quatuordecim; prohibuitque ab iis iniurias Nairum, & Regis barbari Cocinensis: inspector præterea Trauancoris, Piscariæ, Choromandelis & Insulæ Manaræ & Zeilani, Christianorum emendauit instaurauitque mores. Quod autem in Zeilano domo careret Societas, hospitium illi Franciscani Patres humanissimè præbuere, ac detinere amica vi per aliquod tempus, quo item ab iis compulsus est prælectiones quotidie habere duas, alteram de subtiliori Theologia; de iure contractuum alteram. Exterminauit ex India multos hæreticos, quorum nauatæ nonnulli, libratores alij machinarum, ex Europa Lutherum Indiis inferebant; euicit à Præsidibus nauigationis ne cui extraneo commeatu pateret in Indiam, nisi qui suam Catholici fidem legitime probassent. Narrantur miræ perditorum ab eo factæ commutationes; multi vt debitam suis sceleribus mortis poenam vitarent, ad Mauros transfugæ; conciliati Deo & Proregi; suauissima eiusdem consuetudinis ratio, nihilo parcis quàm concionibus rem Christi gerebat, tradenda maxime Exercitiorum prima hebdomade, qua tum adhuc dum esset Bazaini, duodeviginti eodem tempore exercebat. Iam in pactis conuentis, quorum est

14.
Nunij ex
Iap. in India
redit. & gesta
reliqua;

Cocini.

Cocini forum India omni percelebre, nihil erat sat æquum nisi quod tale censuisset. Utque ij loquuntur qui de illo scribebant, Cocini negotiatores, lege omnes teneri putasses ad conscientiæ rationes Nunnio explicandas, adeo frequentes & scrupulosè illum vbique consulebant: ex quo idetiam existebat boni ut lites grauissimas, & capitales inimicitias sedaret, communi partium assensu eius arbitrio permitti solitas; ad eum denique priuatim quod spectat, precationis & sacræ paginæ studio sex quotidie horas dabat. Annos egit in Societate duodetriginta obiit Augusti decimo, anno 1571. ætatis primo & quinquagesimo.

15.
Varij PP.
casus in Re-
gno Bung.

Reædificata post octauum mensem Amanguccio, sub anni exitum 1556. veniunt à Christianis & ab ipso Rege Funaium tres nuntij, cum literis ad P. Turrianum quibus enixè rogabatur suam ea in vrbe stationem repeteret, & consolaretur dolorem præteritæ cladis. Sed enim Bungi rex, futuri secretò fortassis conscius, moras mensis vnus huic itineri iniecit, aiens fieri posse ut tunc alias iniret cogitationes, & vero paulo post primarius nobilis Morindonus, improuisus vrbi cum exercitu superuenit, eamque iterum direptionibus & incendio perdidit. Rege interfecto, regis nomen & regnum occupat; Patrum ædes Bonzio concedit quas simulachro cuiuspiam dedicaret. Sed Patrum nomine à Christianis deinde redemptæ sunt. Eodem tempore, recentes Firandum operas Cosmus denuo proficisci iubet; Cutanium vero P. Vilelam & Ioannem Fernandem, qui multos breui ab idolis ad Christum traduxere. In iis senex fuit septuagenario grandior, qui ex itinere habere illos hospites voluit: jacebat miser octauum iam annum inutilis, & sic membris affectus ut eorum tremore vehementi omnibus esset miserationi, quamvis pœnam illam plus iusto commeritus, crebris dum iuuentus ferueret homicidiis, & quamdiu in pedes constiterat, incantationum artificio scelerato. Huic tamen baptismus ad collatam animi salutem, sanitatem adiecit corporis, ut firmatis post biduum membris è lecto surgeret, cuius prodigij veritas manifesta, concione quauis ad conuertendos complures ethnicos potentior extitit. Illum quidem in suscepto Christo ita stabiliiuit, ut libellos maleficorum carminum omnes grandi face collectos igni tradiderit, eum execratione diabolicæ quam professus fuerat vanitatis. Neophytorum autem Cutamiensium quàm esset solida, & robusta virtus, præter multa, quæ longum sit scribere, luculenter ostendit occasio ardua. Exigebat ab suis eorum dinasta fidelitatis solenne iusiurandum, inerat ritui superstitione ethnica ad pedes idoli; Christiani omnes conuenerant seorsim viri, seorsim feminae cum infantibus filiis, aderat dinasta cui Sacramentum dicebatur. Huic suo nomine clare denuntiant Christiani, ad stare se promptos ad mortem quamlibet potius oppetendam, quàm ut alium à vero & vno quem colebant Deo iurare sustinerent; quod sapiens princeps, tametsi ethnicus, admirans laudavit plurimum, testatus illorum de fidelitate non esse quod quicquam ambigeret, qui eius nomine illam sibi iurarent cuius offensam morte
quauis

quavis grauius formidarent. Relicto Cutami Villela, & Fernandes, Funaium Cosmo suppetias veniunt, ad nosocomium (de quo paulo ante) restituendum & amplificandum: aliud profecto æque nihil valuit ad auctoritatem dogmati Christiano apud Iapones faciendam præter ministerium caritatis, nunquam illic antea spectatæ, atque illius nominatim quam miraculorum crebritate Deus continuo ornabat. Itaque Meaci, imperij regia; Fienoiamæ, Bonziorum velut Thebaide; & leucis supra Meacum ducentis, Bandi, Iaponensium doctrinarum academia communi, celebrabatur omnium laudibus id nosocomium, cum inæstimabili pretio sanctimoniam legisque Christianæ; nec tamen iusto magnificentius, cum Christus per suos perpetuis illud nobilitaret miraculis: Carcinodes, vlcera, abscessus, & omnis generis vulnera, multos iam annos curationis expertia, paucis tum diebus, tum maxime obuijs tritisque remedijs sanabantur, & quidem numero non ita angusto, quin mensium quinque non integro spatio, ducenti valetudinis desperatæ, inde salui sanique prodirent; fratrum nostrorum egregiæ operæ insigne monumentum Ludouici Almeidæ, Odoardi syluæ, & Pauli Iaponis annorum viginti quatuor iuuenis illic in tyrocinium admissi. Iungebat omnino illorum manibus superiorem manum Deus, vt ea perficerent quæ neque manuaria medicina, cuius tantum non rudes erant; nec simplicibus pharmacis quæ ad manum habebant sola, effici potuissent accurrebatur illuc è longinquis, veniebant nobiles, imo & Bonziji, quibus erant seiunctim melius instructa cubicula. Ex vrbe verò ad signum stata hora, deferebantur in nosocomium curandi, & applicita medicatione referebantur domum. Sed montanos, tribus circum leucis à nostris, requiri oportebat, quod Funaium portari præ inopia non possent. Curandis igitur intra suas domos subsidij aliquid ad leuamentum egestatis, famisque suggerebant, quam nonnulli haud multo leuius, quam à morbis subibant discrimen. Et erat in promptu vnde sumptus huiusmodi haurirent, nam præter multos, virtutis egregiæ qui se suaque omnia nosocomij obsequio consecrarant, præterque vltroneas contributiones quas etiam Ethnici, nedum Christiani, sat largas ad hoc conferebant; Rex Lusitaniæ Ioannes pro singulari pietate; & qui Funaij negociabantur Lusitani suppeditabant liberaliter in opus tam pium; ipseque postmodum Rex Bungi, annuos aureos trecentos eidem assignauit, & tacitæ huius fratrum nostrorum prædicationis in fines Iaponiæ vltimos diffundebatur vox, quo verba Concionatorum minimè poterant; quin & illo ex nosocomio quicumque exhibant miraculo sani totidem fiebant Christiani nominis præcones, & suis Prouincijs Deum Patrum deprædicabant magnificè, trahebantque interdum ad eius baptismum, & cultum familias integras; siue ergo ex his, siue ex illis quos in vrbe, Patrum conciones Christo lucrabantur, dies abibat nullus, quo non aut octo vel ad duodecim renascerentur ex sacris fontibus quorum mirificè crescebat pietas, sedulitate Patrum eam Christianis studiis educante. Dominicis & sextis feriis congregabantur ex iis centum, ardenti ad

eos habita cohortatione, redncto sipario monstrabatur Christi pendentis effigies, ad cuius aspectum cruento verbere in se quisque immitis sauebat, & suo dolore, patienti Christo, suisque vnâ peccatis litabat: & sequebantur hinc ij motus etiam Ethnicorum, quin & Bonziorum (qui admitti rogabant ad spectandum) vt sæpè idola pro Christo euirarent, quæ pietatis exercitatio nonnullis item quotidie priuatim cõcedebatur eodem in templo. At si quem aut metus intentatæ mortis, aut quiduis aliud transuersum egisset, in venerationem simulachri, excludebant illum præstantes illi Christiani à suo cœtu, nec recintegrabant priùs, quàm in medio ædis sacrae, pœnitentis cultu, cum dolore & lachrymis palam crimen confessus, acri suiipsum flagellatione in omnium oculis illud eluisset. Multis iuuenum in optatis fuit obstringere se publicè, castimonie sanctæ voto, iis potissimum quibus facta erat suscipiendæ Eucharistiæ facultas; quod votum in iis quanquam nostri minimè approbandum censerent, sed erat miraculo simile à Iaponibus id optari, quos docent Bonziji nefarias quoque libidines, pro licitis ducere. Sanctioris hebdomadæ, & Paschæ dies; supplicationes item augustissimi Sacramenti, splendido apparatu, & luminum pompa, ornatuque tempji longè pulcherrimo colebantur, & frequentabantur concurrentium procul Christianorum alacritate rampiè effusa, vt versari sibi inter superos viderentur. Erat enim festis Ethnicorum opponenda maiestas aliqua, & elidenda Bonziorum scelestâ malignitas qui hoc vnum agebant vt Christiana deprimerent, quanquam ij tantùm mendacio poterant ad incendendam contra nostros plebem, sibi que addicendam vt magnum diuinæ erga nos tutelæ prodigium fuerit, quod per quinque menses quibus in arce Vsuchi, Rex vrbe absuit, abstinerit plebs à nostris manus, nec illos discerperit. Iterabant enim Bonziji vetus carmen, de esu carniû humanarum, spargebant in rel argumentum ante nostras ædes frustra carniû, & saniem durati sanguinis; vtque olim de Xauerio, ita de Patribus tunc garriebant, dæmones esse humana specie; noctu verò passim minaces per vrbe affigebant cubitabibus notis Epigraphes quibus omnes monebant, nostrorum oculos cauere, vt qui vim haberent fascino; loquentes ne audirent, quippe illorum voce homines incantari; domum verò nostram si pedem inferrent, ne facile fiderent, se vitam ex ea relatuuros, execrationibus denique insanis dæmoni deuocbant, quicumque à patria superstitione ad Christianos transissent. His infatuatum cum pueris vulgus, nihil non illis probrosum occentabat, sanguinari os compellans, & dæmones, & quicquid fors primum, vel saxa vel cœnum obiiceret, in eos impengens; nec erat qui eos affatu aliquo dignaretur, nisi tanquam genus scelerosissimum, & vilem nauseam ciuitatis, eoque iam iræ, & calamitiæ venerant, vt in singulas noctes expectarent nostri se domi comburendos, quamuis ad illam Christiani, partitis vicibus excubarent. Postremò ne quid bonæ lucis hoc rerum turbido ab hominibus restaret, misit Vsucho Rex ipse ad Patres, vitam quâ possent in tutum subducerent,

subduerent, nam suæ se malè securum, securitatem aliis non posse præstare. Verum enimverò vbi placitum Deo suos respicere, continuo turbines in serenum vertit. Quinquaginta millia lectorum militum eduxerat Rex Bungi, ulturus Regis Amangucciani fratris sui necem, rebelles aggressus prælio vicerat; vltusque victoria, & felici ferro, non magno conatu tot sibi regna subiecerat vt potentissimus euaderet Iaponici Princeps imperij, cuius regna sex aut hæreditate aut bello parta obtinebat. Triumphans ergo Funajum Vlucho reuersus apud nostros cœnam cum aliquot aulicis familiariter condixit, vt intelligerent vniuersi quanti eos faceret, & fieri vellet, quod semel quot annis ab eo deinceps factitatum. hinc mensis remotis hortatus est illum Turrianus, ad gratiam illustris victoriæ Deo referendam, cuius ipse officij apprimè gnarus, amplissimam Patribus concessit, disseminandæ legis Christianæ toto suo imperio potestatem, fore siquidem valdè indecorum, regnum suum tam potens, & nobile, eo solo carere quod esset in rebus, omnium optimum, notitia scilicet veri Dei, cuius desiderij sui pignus Facatæ vrbe regni Cicugensis primaria, & Amanguccij, capacissimam aream Patribus donauit, ad ædificandum in ea Christianis templum, & Societati Collegium, reddo hic verbatim exemplum diplomatis Regij ex Iaponico Latinum. [Dux regnorum Zuui (Duces enim ipsi se nominant, nominati ab aliis nisi Reges non ferunt) Dux Zuui, Nagati, Bugen, Achi, Iuami, Bingi, & Bicij. Magnus Dayet, ad cœlum iter donat Patribus occidentis, ad explanandam legem quæ sanctos efficit huc appulsis, vsque ad mundi finem, iuxta illorum placitum Amanguccij magna in vrbe campum, cum priuilegio, ne quis possit in eo vel occidi vel capi, hoc ne quem lateat eorum qui mihi successuri sunt meo isto diplomate confirmo per quod illis perpetua maneat campi possessio.] Obmutuere his Bonzj, quamuis intabescerent animo, & insolentia populi efrænis in reuerentiam versa est, Christi nomen, & fides, magnis accessionibus refluuit.

Erant publicæ res in Iaponia tunc parum fidæ quòd diuisum in multos regulos illud imperium, crebra inter illos æmulatione quateretur, & regni confinis ambitu, alienum ius, suam quisque iniuriam somniaret. Hinc item populus natura ferox, & assuetudine armorum, in omnem belli occasionem irritabilis & pronus, ne suis quidem parcebat dinastis, quos inter frequentes tumultus cum suam Bonzj aduersus Christianos miserent rabiem, plebesque in eos concitarent, alternabat Christianitas aduersis, & prosperis, inde prope stirpitus hodie reuulsa, vbi nudius tertius triumphasset. Eiusmodi fuit Regni Cicugensis, & paulo ante Firandi conditio, illuc Gaspar Villela cum fratre Guillelmo à Turriano destinati anno 1557, tantum anno non toto promouerunt, vt præter alios, semel triduo vno, sexcentos ritè comparatos solenni Baptismo abluerent. Inde Tacusciam, & Ichiceuchim insulas deuecti, leucis à portu vna & altera, Euangelio salutis cœpere, illas imbueret, tenebat illas in sua ditioe ex Regis Firandi

16.
Insulæ dux
ad Christū
conuert. Fir
andensis
Christ. vé
xaput.

proceribus aulicis Christianis Antonius nomine, sed in Christi aula multo præstantior, & eius honoris ardenti studio, cessurus nemini. Nostri illuc dux ipse fuerat, & iuncto cum illis Euangelici præconij labore, suos ad fidem hortabatur; suis sacro ex fonte offerebat se patrem lustricum; suis ipsemet per sese probitatis, & officij Christiani præfererebat facem. Suorum trecentos supra mille bimestri spatio, gaudens vidit, Dei domesticis adscribi; sed quorum numero, virtus excellentior certaret. Quæcumque domi vel in fanis prostarent simulachra foras protrahere, & contumeliis omnibus deturpata, mari partim sepulta condere, partim congesta in acervos cremare; vbique cruces statuere; euersis fanis minoribus, tria præ aliis sumptuosa, Deo, sanctæ cruci, Angelorum Reginae dedicare. Firandi similiter crescebat fidelium numerus; fratris Guillelmi quotidianum fuit pensum, viros, & pueros per urbem quærere, & Patri Villelæ auditorium cogere. Accidit quandoque vt inter alios veniret auditurus puer, ætate admodum tenera; is Deo instinctus, candidam animam ad multorum salutem sibi asserente, concione dimissa restitit, & sacrum baptisma cupidè flagitauit; negauit Pater tunc posse fieri, ratus puero eius aratulæ, pondus tantum perperam committi, redire pergeret ad mysteria fidei paulatim ediscenda; verum is actus diuino spiritu, longè constantius quam pro puero respondit, nunquam fore vt illinc amoueretur nisi Christianus. Quare illum Pater quantum res posceret institutum vitæ aquis lauit, pretium operis ex eo aliud non sperans, nisi vt viueret optimus Christianus; at grani tam tenuis fuit satus longè fecundior; die proximè sequenti ad Villelam redit, parentem vtrumque, sororum & fratrum cateruam benè longam secum ducens, quibus diei vnus discipulus, Christianæ legis magister, & auctor, & suator fuerat efficacissimus. Hos incredibili gaudio Apostoli pueri, Villela baptismo expiauit. Tam faustis initiis cum addi nihil posse videretur, emissarios suos ad ea elidenda concitauit dæmon, dissimulante prouidentia diuina, conuersionem regni vniuersi pariter elidi, ex iis alioqui breui secururam, & quod ait Rex Vates, indeprehensis curiositati nostræ vestigiis maria calcante, viderunt Bonziji ruina illa fanorum quam diximus, & simulachrorum, in contemptum populi se trahi; à vulgo puerili, passim ludi, & dictænij peti; perire sibi duo carissima existimationem, & lucrum; vtriusque defensionem se accingunt, consultantque imprimis quem possent de suis, in disputatione Villelæ opponere Placuit iis Firagadaches nuper nominatus, inter eos antistes, & supellectili scientiarum omnium apud illos grauis inuitatur, promittit, sequuntur palam prouocationes, in diem & locum condicitur, coram frequentissimo, siue auditore, seu spectatore confligitur. Pugnae argumentum qualenam fuerit, non produnt tabulæ; sed habent Bonziji nec ea doctrina fuisse vt aduersus Villelam in gradu maneret, nec eâ modestiâ vt duraret ad plausus quibus Christiani victori suo Villelæ fauebant, erupisse in dicta, & facta, visu & auditu fœda; verba impia in Deum, & qui à Deo starent vomuisse, moxque rabie tumidum abscississe.

ſceſſiſſe. Cauſa inde communi in ſuam tranſuerſa, vlturuſque magis priuatum dedecus, quàm religionem; vi ſibi ſtatuit agendum quæ ſola ſupererat; decreta ſuorum conſiliis Villelæ pernicie, ad hoc regni tres eximios proceres arma poſeit, nihil addubitanſ quin Patrem optimum armis ſuis, tecturi eſſent Chriſtiani. Securus procerum in publicum exilit, de Chriſti lege, & Villela, ſanda nefanda ad ſollicitandum populum buccinat, quoad furere pergentem abruptit Antoniuſ; ille quem memorauimus illuſtris Chriſtianuſ inſularum duarum dominuſ, cum F. Guillelmo. Interpellatur ab iis magna voce, elucidandum quærendo verum; non calumniis opprimendum. Si erat falſa, ſi vt exprobrabat, impia Chriſtianorum lex, ipſe in ſtadium vir ſcientiſſimuſ omnium per ſe proferret, argueret, reuinceret, errores extricaret. De flagitiis vero, quæ immania & abominanda Chriſtiano candori affingebat, quæreretur idoneis teſtibus; cognofceretur coram Rege, & iuſta ſententia ferretur; nam ſi abſtineretur à vero inquirendo, ne damnari non poſſet inuentum, quo illæ ſpectarent intemperatæ declamatoris furioſi? Secutum ad hæc populi murmur ambiguum; abit Bonziuſ: arma Ethnici, & Chriſtiani parant. Die poſtero tres de factioſis Bonzij celſam crucem ab imo cædunt, ad quam conſueuerant Chriſtiani ſolemni ritu ſupplicare. At hiſ tacentibus, in auctores ſuos ſacrilegium rediit, tam feſtinato quidem ſupplicio vt non ambigeretur cœlituſ inſiſtendum, duo enim ex illis ſuper cæſa cruce haud ſcio qua cauſa rixati, iſdem ſe gladiis quibus crucem violarant, mutuo confecerunt; tertiuſ ita euauit, vt de ipſo nihil vnquam reſcitum ſit, biduo poſt dæmon puerum inuadens illiuſ ore vociferabatur ſe tribuſ ad crucem reſtendendam fuiſſe ſuaſorem, ſeque propterea miris modis torqueri; quibus cum populuſ Bonzij cernerent valdè commoueri, puerum alio vel ipſi traiecerint, vel interfecerint, certè deinceps nunquam apparuit. viſæ quin etiam de cœlo fulgere cruces, aliaque portenta de quibus nihil additur, niſi fuiſſe formidabilia. Hiſ tamen Bonzij nihilo facti meliores, proritando populo tam dirè inſtiterunt, vt regno, & capiti Rex ipſe metueret, rogaretque per nuncios Patrem tempori cedere, & recipere ſe extra ditionem, quare Facatam, & inde Funajum ſe tranſtulit, ne Firandi cauſâ ſanguinolenti conſiſtens inuentuſ præberet, hic verò barbari, ſeu Regiſ fauore ſeu metu freti, cruces reſigere, ignique abſumere; ſacram ædem ſuo cum altari ſubruere; piæ imagines in Dei opprobriuſ lacerare, ac ſacrilegam ſecuti victoriam Chriſtianos demum nullis non artibus vrgeret ad repetendum idolorum cultum, ſed pulſatiſ iſ omnino genere machinarum, ne vnum quidem mouere valuerunt, imo & ab Rege ad hoc violentiſ exactionibus oppreſſi, conſuebant nihilo ſegniuſ ad publicas preces, ſupplicationes, flagellationes & reliqua omnia quæ poſſunt peragi abſque Sacerdote, aliam ſibi crucem edito in colle, vrbique proſpectu, longè conſpicuam poſuere, & armatas ad illam cuſtodias quæ iniuriam hoſtium ab ea prohiberent; ad eam quotidie albente cœlo, longiſ ordinibus, itemque ſub veſperum procedebant, orabantque

coram diu flexis genibus, in hac assidua venerandæ crucis adoratione, peculiare prorsus fuit mulieris studium quam in seruitute habebat vir Ethnicus; eam ob rem furtim, domo in collem excurrebat, pietati suæ quantum dabatur obsequens; quo herus comperto, acciri hanc iubet, adstanti que indicit Christianismi abnegationem; illa intrepidè, se Christo nomen ea lege haud quaquam dedisse, ut eius unquam desertrix fieret; herus graues pœnas, mortemque ad eò minatur, si ad crucis venerationem, domo exinde pedem ferat; sed frustra minæ hominis insani; postridie manè, idem officium sanctæ cruci mulier exsoluit, prætolatur barbarus redituram, via media interceptam stricto ensè vociferans petit; sed nihilo quam pridè territa, velut mortem ex illo pro Christo quæreret consistit, apertat vulneri collum, & ferrum piè & fortiter excipit, quo illi à crudeli hero caput abscinditur, Christiani funus pompæ honoribus decorant tanquam primitiuum martyrij germen ex illa Ecclesia prouenturi.

17.
Facata capta
nostri pulsi,
& capti.

Is erat Firandi rerum status; Facatæ haud multo melior, vbi Baltazar Gagus cum fratribus Guillelm. & Fernande ab elapso anni 58. Pascha, fundando Collegio incumberebat, iamque anno non solido florentem cernebat Christianitatem, ministerio suo satam, quam vidit etiam repenti destuere & exarescere. Præfectum vrbi Rex Bungi dederat ferocem hominem & vulgaris quoque prudentiæ rudem, cui cum Regi nouo conciliandus esset populus bello partus, omni studio popularitatis, & benignitatis; obruebat illum proritabatque tributis immanibus, & asperitate genti bellicosæ & liberæ minimè toleranda. Nonnulli ergo nobilium qui plus viribus pollebant, coniurati hoc iugum excutere, & libertati patriam reddere, de suis, militum duo millia colligunt, & ann. 1559. ineunte improuisi adsunt, urbem aggressuri offensione iraque semiuictam; ciues tamen exciuit ad defensionem, metus incendij, & direptionis, carebatque successu tumultus, nisi prodicione Bonziorum, nocte intempesta, portæ hostibus patuissent, vrbe capta, Præfectoque occiso; non dubitarunt nostri de se actum, vulgabat enim à Bonziis rumor, quancumque in urbem subirent Patres, eo secum bella stragemque inuehere; documento esse Amanguccium bis crematam, Funajum madentem suorum sanguine, Firandum tantum non Regi suo rebellem, tunc verò Facatam æterna eatenus fruentem pace, beneficio Deorum; in præcipitium & cladem vergere, ex quo Patres tentassent, religiones eius auitas conuellerè. His acceptis Gagus ex templo F. Ioannem Fernandem, transmisit Firandum, & supellestem cum eo ædis sacræ, & pueros aliquot Christianos facris solitos ministrare. Gago ipso quid factum postea, non potest certius quàm ex ipso sciri, eiusque quas subiicio literis. [Ego, inquit, cum

cum F. Guillelmo, & Christiano Iapone cui Syluestri nomen, de Christianorum consilio nauim conscendimus quæ leucis ab vrbe duabus stabat in anchoris. Nauis Præfectus postridie vt hostem cognouit à quo ipse stabat, potitum vrbe, neci nos destinat, sed rebus primum omnibus spoliat, vitam quoque illico erepturus, nisi eam seruasset alicui venalem. Mortis interim ingerebatur imago multiplex, inuentabatur nodo pectori ferrum; consultatione crebra, & varia vitæ nostræ alea iactabatur, hanc sibi nauæ lethalem putabant, si expilatos in viuis relinquerent. Præfectus contra solus volebat superstites, quæstum sibi ex nobis ingentem pollicitus; reliqui omnes ad necem conclamabant, quam dum operitemur in momenta, salutem animæ oratione sedula à Deo precabamur. Porro Syluester Iapo, qui conscendere nobiscum voluerat, rogatus à nobis vt se periculo cum facile posset eximeret, persuaderi nunquam se passus est, aiens ratum sibi esse nobiscum mori, vberitque flens, & singultans dum nautas audiret consulentes, de nobis è medio tollendis. Nautarum quin etiam reiecit gratiam, deferre se in littus volentium, vt palam sit rerum suarum iacturam quantum facilius tulerit, etsi nihil ipsi præter indusium reliqui fecissent. Hoc in agone quadriduum egimus; inde Facatam Præfectus significat hostibus teneri nos captos, iique nostræ domui iam fundamenta reuulserant, ædem verò sacram partim incenderant, partim euerterant; vt verò de nobis venere nuntij, scaphæ quatuor armatorum continuo aduolant, piratarum magis quam militum, qui nobis dum vident nihil esse residuum præter laciniam pannorum veterum, cum Præfecto iurgati, partem prædæ ab eo extorferè; scæx vilis plebeculæ milites secuta, illa nobis etiam detraxit quibus tegebamur, præter subnuculæ lineæ segmentum lacertum, maluimus tamen prædâ militibus fieri, quam esse in arbitrio nautarum, à quibus deterius canibus habebamur; redibamus igitur cum militibus in portum, vnaque vix ab eo leuca, occurrit præcipuæ notæ vir, cui vt eram notus miserationem, mei aspectus mouit, vidensque seminudum veste me donauit, sociis etiam quo se contegerent aliquid tribuit. Exscenderamus Facatæ in littus vbi nos præstolabatur crux, quam ille dies, hebdomadæ sextus nobis reuocabat, accurrere milites qui remanserant in terra; litigare cum iis qui nobiscum appulerant, de prædâ & partem eius sibi vendicare. Nos verò conferta in turba spectaculo esse concurrentibus ad videndum, clausis interim portis ciuitatis, & custodum præsidio munitis. Institere millies, ad exprimendam à nobis pecuniam, intentis alij ensibus; lanceis alij, quibusdam ligare volentibus, & secum in seruos abducere. Nec decrant quibus fixum erat nos statim conficere: sed inhibebantur ab aliis; tandem veluti specu

cauato.

cautato in aggere claudimur, quo portendebatur vicina mors, & audiebamus foris confluentium vndique clamores, & strepitus, præsertim militum, ad necem, ad lanienam, ad supplicia facinorosos & regnorum euerfores vociferantium. Adfuit paulo post, auctoritate aliqua miles, productos è specu stricto ense interrogat vbi aurum? Cui, vides, inquit, ad extrema omnia redactos, & de auro quæris? his paulum repressus ad Magistratum Vrbanum misit, nobis quid fieri iuberet? Syluester inter hæc vrbis ingressum nactus, Christianum, virum illustrem adit Ioannem nomine, docetque de nostro periculo, ille bonâ cum Magistratum venia quibus erat amicus, & familiaris, ex templo ad nos venit, & magno comitum strepitu foribus obstantes dissipat, eorumque manibus exemptos, vestibus induit quas secum tulerat, & domum suam ducit, vbi omne nobis caritatis officium exhibet, fide interim Magistratibus data, tuto nos apud se asseruatum iri, quod autem à nobis nescio quo pacto aberrans Guillelmus, in partem prædæ militi venerat, hunc Ioannes eo ipso die, viginti aureis redemit. Decem apud illum exactis diebus, alteri Christiano à Consulibus permittimur à quo domi conclusi, tres menses custodimur, in horas suspensi, an vt rumor ferebat, essemus ad supplicium raptandi, haud tamen penitus omni solatio hæc molestiæ caruerunt. Nec enim modo Facatæ Christiani affatim omnibus ad victum necessariis nos iuere, sed Firando item ter quaterue ad nos farinam, orizam, piscem, & vestes attulere, imo, & mensas & discos Sinensis operis, tam officiosè, & liberaliter vt metuerem, ne mihi ab hostibus periculum crearet profusa illorum benignitas, & ad eam animaduertent. Facatæ de nobis, in longum ibat deliberatio; & nostram interim Christiani libertatem, & vitam, atcanis inter se artibus meditabantur hosti eripere, quod scilicet ab iis præstitum, cum illucescente die quodam, clam cunctis hostibus vrbe nos tandem subduximus, & Burgum terra periiimus. Funajo adhuc aberramus vltra milliaria viginti, cum Rex, & aulae Regiæ Principes magnam nostro aduentu præ se tulere lætitiâ; complures fidelium illinc obuiam properarunt; alij per viam variis stationum digesti interuallis, constitere, vino, & bellariis recreaturi transituros, & præbituri umbellas ad frangendum solem. Omnes nostro conspectu, & præsentia gestire; flere præ gaudio; manus & oculos tollere, rogitare de nostris casibus; & nostræ liberationis, affectu in nos tam intimo gratias agere vt quicquid fueram malorum perpeffus, tunc pro somnio haberem. Postremo ab vrbe propius, & expectabant matronæ Christianæ cum suis ad manum, & inter brachia filijs paruulis, & prosequerantur hilaritate religiosa accedentes; nam de Patribus nostris, non possim quod satis sit referre. Benedictus Deus cui seruire, verè regnare est.] Hæc de calamitate sua, & liberatione P. Baltazar. Gagus.

18.
Villæ Fie-
noiamam
navig. & pe-
ricula.

Verum enimvero machinamenta Bonziorum dum admouet Dæmon ad excludendum Prouinciis aliquot Christi regnum; Deus aliorum, item Bonziorum, ministerium minimè dedignatur, ad pandendos Euangelio aditus

aditus, in regna sine comparatione ampliora, & nobiliora, sita est à Meaco & Bungo, Fienoïama milliari quadringentesimo trigésimo, & eo longius; illa inquam tantum celebrata Iaponis Fienoïama; lingua illorum Mons igneus, tam circum porrecto ambitu, & capaci ut regni partem efficiat, cuius residua campis immensis montem cingunt; sed horum partem ad montis radices lacus tenet in centum milliaria protensus, latus autem viginti, ubertate aquarum perenniū, & piscium diues. Persperfus vndique mons scater Bonziorum cœnobiis sectæ omnis, & fuit cum tria millia censerentur, nunc ægrè sexcenta, ex quibus multa ripam obtinent lacus monti proximè obuersam, quæ Samotum nominatur. Erat hæc tanta Bonziorum, in Iaponia, ut foret nunc inter Europæos academia Doctorum innumerabilis, nisi quod omnes Ordinis alicuius religiosam profitebantur superstitionem. Distinguebantur gymnasiis, sectis, Magistris, discipulis, doctrinarum curriculum, & litterariis gradibus, quibus erat ascensus ad supremam vnam, & principem omnium dignitatem. Eò famam legis Christianæ rerum nouitas diuinarum, & Christianorum sanctitas miserat; sed desiderio incensus de his amplius cognoscendi, sapiens Bonzius, auctoritatis inter primos & scientiæ nomine venerandus, literas dedit ad P. Turrianum, rogans cum per ætatem decrepitam non posset ærumnorum illud, & immensum iter Fenoïama Funaium suscipere, Fenoïamam ipse se conferret; nam si orbe ex ultimo venerat, ad manifestandam Iaponibus veri Dei scientiam, & cultum, certo eius iter non fore vacuum, & inane, si eò vsque pertingeret: ad has Bonziji literas Cosmus & ipse decrepitus, & nostrorum obstructus gubernatione, & regnorum Scimi alenda Christianitate recenti adhuc & tenera; quòd præstare tunc aliud non posset, respondit Bonzio caractere, & lingua Iaponum, summam fidei & legis diuinæ, meditata complexus epistola, quam cum aliis literis ad eum misit, quibus illum Bungenfes Christiani plurimum hortabantur ut Christo se dederet. Secutis inde Firandi tumultibus, & regni Cicungensis, cum inde nostri ut diximus Villela & socij, Funaium se se recepissent; Cosmus ad se illos tanquam cœlitus missos arbitratus, nempe veteranos, duratos periculis, experientia, & labore; cœpit de Fenoïama, & Bonzio suo cogitare, seu de Meaco potius, quòd si semel Euangelium penetrasset, pronum foret breuissimo tempore, illinc in omnem Iaponiam diffundi. Est enim Meacum ciuitas, non modo impetij parens, verum & magistra, & omnium quæ ad cultus Deorum pertinent dictatrix, & arbitra, ita ut quicquid religionis, & rituum, censuræ legitime probarit examine, nefas sit à quoquam in posterum reici, vel de vsu illius dubitari. Cosmo igitur decretum cum esset expedire operarios Meacum, post eorum delectum diu multumque à Deo precibus postulatum, Villela designauit, adiunctis illi Iaponiis duobus iuuenibus, quorum alteri excepto societatis habitu omnia inerant ut accenseri inter nostros posset. Nihil cunctatus Villela, raso capite, & barba Bonziū induit, ornatu

illo tacitè professus hominem se esse literatum, sectæ suæ doctorem, & magistrum; quod imitari sunt deinceps alij, & ij potissimum quos inter Brachmanes India tenuit occupatos, de quo aliqua se dabit disputandi ansa commodior. Dissimulato in hunc modum cultu, proficiscitur Meacum Septēmbri mense anni 1559. [Mare, ait ipsemet, conscendi, spe omni vitæ penitus abiecta, ob infestum iter grassatione perpetua piratarum qui omnes insuper id habent vt seruitutem studiosè dæmoni seruiant. Ibam fateor afflicus, & meticulosus; sed videbar precando videre Xauerium (& planè coram spectabilis aderat, qualis dum viveret) qui ore hilari, opem mihi spondebat suam; ex quo menti redibat alacritas, & desiderium vrbis ad quam mittebar subeundæ] prorsus tutela mirabilis quæ periclitantem continuo seruauit semper incolumem, palam fecit, non fuisse id visum imaginosi capitis, sed verum. Erat nauis dominus homo scelerosus, insuper Ethnicus, & vtroque versum dæmoni aptior ad cœpta disturbanda quorum euentum formidabat. Leucis septem vix dum benè confectis, ventus simul cum sole occiderat; angustatim malacia nauis, mittere qui stipem à vectoribus corrogaret, in idoli templo dedicandam, vt mitigaretur ea stipe, & flatus secundos suscitaret; vectores contribuere roganti, ad Villelam venit; at is manu retracta, fidenter pernegat posse dæmones, seu (quod idem erat) cuncta Laponiæ simulachra venti suspirium aut dare aut tollere, Dei vnus opus esse quem ipse adoraret, cuius imperio famularetur cœlum, & obsequerentur elementa vtpote omnium conditoris. Hæc ab exactore perlata denunciatio, nauim totam in Villelam conuertit, & post sexcenta in eum probrosè iacta, & iniuriosè inflicta denique statuunt, cessatione venti se crimen luere quo impium hominem in nauim sustulissent; proin abiiciendum in litus esse, mirum certè primo illo in æstu non fuisse mari à furentibus sepultum, sed reduxit ventum sol oriens, non tamen diuturnum; hunc dum prosperè sequuntur, interuertuntur ab alio, ad proram rectâ propemodum spirante, & fuit quadriduum obliquis flexibus declinandus regressus nauis ne passum quidem prouehente, quoad fracti conatu irrito, compulsi sunt milliaribus aliquot iteratis in portum subire non multum distantem; & dies præterea decem illic mare commodum expectare, incredibile est quàm crudeliter, & indigne patientiam Villelæ excellentem barbari homines dum in nauis fuit excruciauerint; pungere, tundere, conuitiari, victum omnem auferre, lignorum strue quam prolecto ad somnum habebat, in apertam noctem sub dio extrudere, donec illum tandem in portu quem diximus suis cum sarcinulis in litus eiecere. Vento tamen post afflante propitio, cum nauigium aliud nullum esset, prece, & pretio extorsit, vt nauis denuo receptus ferretur in portum leucis seiunctum duodecim, vbi omnino ab iis abiectus est. Frequens erat is portus nauibus, multæ in procinctu ad iter Meacense, nulla earum Villelam admisit; quod inuisum nauarchis, & timendum scelerati homines fecissent, & admonuissent singulos

gulos quantum se suaque nauigia salua vellent, tantum se ab eo transuehendo abstinerent, narratis ad hoc quibus conflictati essent infortuniis quorum vnam & certam deblaterabant illorum causam extitisse. Verum Scirpo illac transeunte, paucis onusto vectoribus, apud eius nauarchum, plus metu pecunia potuit, in eum sublatus Sacajum peruenit, non modo celerius nauigiis caeteris quae portu citius soluerant, sed fortunatius; nam mioparonum piraticorum insidiis deprehensa partim capta sunt, partim vero disiecta cursu aberrarunt. Has leuiorum forte successuum referre minutias, non putavi fore superuacaneum, vt qui praeter conuersiones regnorum, & regnum in hominibus Apostolicis nihil mirantur (qui saepe minimus eorum labor est) discant quam caro illas emant, & an possint ea ministeria committi praeterquam heroibus, se vitamque adeo pro Dei honore, & salute proximi exosis, quod potest sola vis praestare inuictissimae caritatis. Est enim, vt idem notauit Villela narrans quae sibi Meaci contigerant, est profecto res longè diuersa, mors longinqua, & praesens; cogitata & in oculis posita; quae tamen suae praesentiae horrore infringat animum, nec Dei fiduciam minuat, nec declinandos scopulos, carcerem, gladios, furorem populorum & mille quotidie pericula, quietionis vitae cupiditate persuadeat. Sunt haec rarae virtutis, & arduae, sed cuius nulla pars debet iis deesse, quos Euangelici praeronij generosa maiestas in longinqua & barbara legatos mittit.

Sacajum Villela tetigerat duodeuigesimo Octobris, inde breuem post moram paucorum dierum Sacomorum vt venit, nihil antiquius habuit quam vt Bonzium requireret, cuius gratia iter susceperat. Sed didicit ex alio Bonzio nomine Daizembo, item sene, ipsius olim discipulo, vita functum in professione fidei Christianae, & donec eum vox, halitusque deficeret, contestantem se mori Christianum, & certa fide mysteriis omnibus credere, quae à Turriano per literas fuerat edoctus. Petiit Villela ex eodem in coenobium aliquod induci, & fieri sibi cum eius Bonziis loquendi copiam; excusauit ille, se tanti non esse qui hoc posset; semel audiuit cum suis decem discipulis explicantem diuina mysteria, iisque adplausit; & asserenti Villelae Deum esse vnum omnium conditorem; animique immortalitatem; & hoc, inquit secreto in aurem, Bonziji nostri palam docent, re ipsa nullo modo credunt. Illorum hoc inter alia est arcanum, Deum, Paradisum, inferos, umbras esse meras, & fabulas ad continendum reuerentia populum adinuentas, & domandam ferocitatem vulgi, ego verò, aiebat, de iis haudquaquam dubito. Sed haec ille in aurem; nam iis infelix ad baptismum minimè inductus est, causatus à Bonziis se necandum, si quid eiusmodi de se comperissent, ac ne apud illos suspectum se faceret, Villelae congressum deinceps subterfugit, quare hic in montem Fienoiamam se contulit, tentauitque à quodam publici iuris ministro impetrare vt sibi liceret cum doctissimis Bonziorum de religionis verae natura sermones conferere; verum is facturum negauit, quod eae quaestiones non essent Bonziis placiturae; recepit tamen se perducturum

19
Villela
Meaci Christi-
um auuic.

ad videndas omnes academiæ illius exedras; quæ gratia cum esset venalis honorario aliquo sumptuoso, quo locus ille donari solet; eam Villela libenter ei condonavit, & ne diutius tempus illic & operam teneret, Meacum contendit, ubi ante omnia Cubosam se sistit Tenzæ domino, & Iaponum Monarchæ; præterque spem & morem accessus ad illum tam faciles, tam humanos affatus reperit, ut libatam pretiosi liquoris pateram illi porrigeret hauriendam, dignatione ut valdè insolita sic admodum illustri, & promissi fauoris erectum fiducia ab se dimitteret, quare absque mora crucem manu tenens prodire in publicum; vbi cumque maior ciuium turba occurreret, in eam se dare, & insinuare Christi nomen, & legem. Magni principio, & diuersi eorum motus, qui magno numero statim auditorium conflarunt, partim audiendi curiositate, partim libidine impugnandi. Et si autem illa Euangelij semina, solum nacta saxosum & sterile, præter conuitia, & iocos serenti nihil retulerint, verum aliquo suo fructu minimè caruere. Meacum enim ex templo passim peruasit fama, Bonzium aduenam ab occasu aduectum, nouæ legis præconem & magistrum, tam reconditis incoctum doctrinis, ut vnus contra omnes staret Iaponensium sectarum Coripheos, qui ausi cum illo manus conferere, quam audaces in campum se miserant, tam muti, & explosi ex eo recesserant. Re ipsa os publicè vix aperuerat, cum circumfisteret hominem Bonziorum turba, & dicta refellere certatim contenderat; sed responsiones acceperant ad eò præter expectationem appositas & firmas, ut sigillatim elingues discederent, quibus tantum aberat ut verum quod inficiari non valebant faterentur, quin efferabantur potius probroso dedecore, quod apud populum subibant, cum sint simul omnium scientiis atque ingeniis, sustinere non possent certamen extranei homuli; hoc est apud Iapones barbari, & vilis, ut qui se florem generis humani, & mortalium primos armis & literis arbitrentur, nisi si quando iis lubeat de Sinis quam de se meliusculè sentire. Ommissa ergo disputatione, assueta tela Bonzij acunt, mendaciorum & calumniarum; redit cantio vetus de carnibus humanis; nominantur testes qui viderint ex Patris hospicio proferri ossa infantium; denuntiatur cita mors locatori, nisi quantocyus inquilinum illum eiiciat; accurrit locator pauidus, migrandum indicit, lentius conuasantem, quod non ita facile ædes conductitias inueniret, furens stricta machæra illum adoritur, vixque ab eo interficiendo se inhihet, quæ narrans Villela fatetur ingenuè imminente capiti nudo ense, cohorruisse ad periculum tam præceps & subitum; sed ait paulò post, Deum pro sua sapientia volentem nos esse nostri nihili conscios, & suæ qua sola nitimur virtutis beneficiæ, tantos sibi deinceps fecisse animos, ut nulla sibi obiiceretur mors, quam non amplecteretur absque vllò metu. Pulsus domo pessimi hominis aliam conduxit, si tamen aliã quæ præter parietes vndiq; apertos nihil haberet, mirè idonea ut ait, ad Christi cunabula meditantibus exprimenda, quod stabulū magis repræsenteret quàm ædes habitandas, idque media hyeme; Meaci, ob montes quibus cingitur, frigidissima, & frustra Bonzij exturbare illum

hinc

hinc quoque nisi sunt; tres menses illam incoluit, iis nequicquam fremen-
 tibus, quòd sensim radices aliquas hac occasione mitteret Christi religio,
 aduentium prima frequentia omnis generis homines acciuit, ex æquo con-
 tumeliosos, & aduersarios, iuuenes, inquit, pueros, senes, profanos, Bon-
 zios, etiam feminas, qui velut dæmone correpti, quicquid concipere infame
 & propudiosum poterant, insanis clamoribus in eum euomebant, &
 vociferando fessi, lapidatione tragœdiam clauderant, sed neque propterea
 statione se mouit; nec intermisit conciones ob valetudinis grauitatē, quam
 è somno, vda in palea, sæuiente bruma humi capto, & esu herbarum absq;
 alio cibo contraxerat. Enimvero Deus molesta primordia, lato post hæc
 progressu pensauit. Pauci quidem exinde initio clam & noctu ad eum adire;
 post multi, & palam, & simul; pellicente demum diuina gratia quos
 designauerat ad cognitionem summi veri, quindenī & viceni sacro fonte
 lustrari; neque modo ex vrbe, sed ex minoribus viculis, quibus montes
 perspersi, rusticana gens festinare ad cognoscendum de hac noua lege,
 quæ suis sequacibus beatam sponderet immortalitatem. Nobilium denique
 non pauci tameris lentiùs ad baptismum, & morosius festinarent,
 verùm de religione Christiana, & sentiebant magnificè, & erant animo
 Christiani. Eminēbat in his Mioxindonus, fama notissimus, inter pro-
 cures aulæ Princeps, de quo dicitur alias pluribus, impetrauit hic Patri
 ab Imperatore fixam Meaci commorationem, diplomate regio stabilitam,
 pœnisque sancitam in eos grauissimis qui ausi essent ei re quapiam
 nocere, Bonziis rescripto paulum cohercitis, ea fidelium accessione aucti
 sunt Christiani, vt oblati illorum muneribus coemerentur ædes amplissima,
 quarum pars optima in templum Deo dicata est, iuter lustrationes memoratu
 dignas quæ ibidem peractæ, illustris fuit, & exemplo potens, viri principis
 Amangucciani qui se patria incensa illuc receperat. Ichimacam vocabant,
 familiares secum decem ad baptismum adduxit, viamque ad Christum referauit
 nobilitati Iaponicæ, quæ pro innatæ superbix fastu, erubescēbat legem
 profiteri, cui præter plebeios adscriberetur nemo. Plus habet mirabilitatis
 Bonziorum quindecim ad Christum accessus, qui multis lachrimis pristinae
 suæ cæcitatē pœnitentiam testati, fabularum suarum lacerare libros; aliqui
 vxores duxere legitimas, nonnulli vitam cœlibem & castam adamarunt.
 Duo etsi valde ab simili, sed singulari prorsus modo vocentem Deum
 secuti sunt, alter nomine Chenchius, magnus inter Bonzios contemplator,
 annos quadraginta solitudinis incola, meditationū auctor, quæ mole
 grandium confarcinat. voluminum pro canonicis legebantur, vt quæ
 superstitionis Meacensis auctoritatem Theologicā præferrent vniuersam:
 accessit ad P. Vilellā magno fastu se portans, & interrogauit, an esset
 illi notus? notus, aiebat, qui fuerim priusquam nascerer, qui nunc dū
 viuo sim, qui statim post mortē futurus? nec peto vt hæc me doceas,
 mihi enim sunt exploratissima, sed volo animi gratia, fabularum
 quas dicunt circūferre te ab vltimo occasu, vnā aut alterā audire,
 age itaque, & his simul confedit, significauit homini Vilella, petitione
 hac

nihil sibi venire gratius, & quantumvis diffideret in mentem bestia opinionone sui distenta, ac tumida, posse aliquid diuinum subire, orsus est tamen dicere, sed longe de aliis quam quae expectauerat Bonzius, de suppliciis ignium, quae adoratores alterius quam veri, & vnus Dei, aeternum manerent, & legem aliam docerent praeter Christianam; de supremi iudicij pauendo examine; & similibus Euangelici oraculi effatis, quae possunt ad sanandum stulti capitis cerebrum pro helleboro esse, & haec ea rationum efficientia pietatisque dixit, vt qui ad arcana Christianorum irridenda venerat meditatus, sua e contrario risu digna animaduerteteret; colorem iam, & vultum & sermonem mutaret, admirans, & quaerens, de variis prout inciderent doceri, quod pro indicio spiritus diuini, animam illam sibi asserentis, acceptum Villela, vrgere acriter perrexit, & palam facere quam esset sublimis de diuinitate, Christianorum sensus; etiam naturae rationisque iudicio; contra Bonzij de Deo quam indigna, & ab sensu quoque communi aliena sentirent & dicerent. Post hoc aliis inhaerens eiusdem veritatis, & efficaciae explanandis, non prius absoluit, quam fateretur Bonzius se esse Christianum. Volumina omnia suarum contemplationum, lucubrationem solitariam annorum quadraginta combussit, baptismo tinctus est, & quocumque pertigit rei fama, maior quouis ostento habita est, euocauitque alios Fienoiama, & aliunde, sectarum magistros praecipui nominis, vt cum Patre Villela de religionibus confetrent, vnum praeter ceteris inter suos sanctum, quod carne, pisce, & leguminibus abstinens, solis vitam foueret herbis, & xerophagia fructuum; vouisset praeterea Fochecios (quae Zachae sacra scriptura est) se centies millies si tandiu viueret, docturum gratuito, nec alio quam salutis suae studio, & mercede. Hic decennio ante quam intrasset Meacum Villela, visus erat in somnis videre sapientes viros, ab extremo appulso Occidente ad manifestandam veri Dei legem, seque illam ex his audire. Postridie vero de Xauerij aduentu cognouerat, qui decem omnino ante Villelam annis in Iaponiam peruenit, quod vndecumque fluxisset somnium, certe tandem suum in Bonzio exitum habuit; praebuit Villelae aures, & animum, Christumque complexus, ad sacra baptismi se parauit. Bonziorum porro, quos sibi vindicabat Euangelij lux; etsi non erat angustus numerus, pro malignitate, & obstinatione; sed alij longe multitudine vincebant, & frangebant quidem istorum furorem Imperatorum rescriptum, ne quid ipsi mouerent; non vt temperarent perpetuis in Christianam fidem maledictis, verum corrupta Magistratum quorundam donis & precibus gratia, conspirant ad Patrem ignominiosè, & publicè Meaco exturbandum, quod molitione clandestina ita premunt vt suboluerit nemini, nisi cum esset iam nimis serum ad Cubosanam prouocare. Subodoratus ante omnes fraudem Mioxindonus, (ille qui Villelae ab Imp. obrinuerat Meaci perpetuam sedem) auctor illi fuit vt discrimen ingens, latebris vitaret, noctuque tacitus suam quandam in arcem secederet, donec ipse accessum ad Cubosanam nactus opportunum, expos-
stularet

stularet apud illum refractariam Bonziorum proteruiam. Idem quoque suasere Christiani, & comitati sunt euntem eorum aliqui ad quatuor leucas, delususque hac arte conatus aduersariorum in nihilum recidit. Quadrimum in arce Villela latuerat, cum secessum illum interpretari apud se cœpit, abiectionem potius animi, quàm prouidentiam, & Bonzios veram discessus sui causam exaggeraturos de more centum calumniis in probum nominis Christiani, velut ipse damnatus immanium scelerum, fuga vitam seruasset, eam ob rem decreuit, quæcumque se tandem Deo volente fors, deprehensura timeretur, Meacum regredi, cessitque ex animi sententia decretum; hospes apud nobilem Christianum, eius & aliorum qui clam ad se adibant consilio & ope denique perfecit, vt ampliori diplomate confirmaretur sibi ab Imperatore Meaci perpetua mansio, & apponerentur supplitorum graues pœnæ quibus ab se prohibebatur omnis iniuria, vulgatas per urbem has literas publicis præconum vocibus, profecuti sunt omnes communi lætitia, maximè nobiles, quibus oppressio infantis extranei, & doctrinæ insignis, Iaponum horori notam inure re videbatur: restitutis integro melius Christianorum rebus, iisque numero, & virtute auctis, Meaco imperij aula & confluxu omnium gentium fundebatur vbique illorum existimatio, auebantque omnes de illis cognoscere. Sed Izumi regni Sacaium Metropolis de illorum ritu & lege audire, non modo expetiit, verum etiam ex eius placitis viuere, si probasset auita meliorem. De quo ciuium nonnulli ad Turrianum scripsere literas, qui sociorum laborans penuria, & aduertens Sacaium leucis haud amplius sedecim Meaco abesse, iussit eo Villelam se transferre, quod anno 1561. mensè Augusto præstitit.

Iacet vrbs Sacaium triginta quinque, & dimidio gradibus sub arcto, ad mare posita; immune præbens ab omni vectigali, & commune Orienti extremo emporium, magnitudine opum, & multitudine ciuium celebratissima, quodque in Iaponia omni singulare, quieta semper, & secura, regnisque cæteris tempestates armorum, & rerum nouarum vicissitudines semper cientes, ipsa pacis tranquillum quasi portu natiuo claudens & possidens, foris illam naturæ ars addita, egregiè munit ab hostibus, mari quidem nisi portus faucibus inaccessa; terrâ præruptis vndique fossarum voraginibus cinctâ. Motus intestinos, & tumultus ciuiles ab ea defendit legum seueritas aduersus omnes nullo discrimine inexorabilis; quicumque vel ferrum strinxerint, vel rixa verborum aliquid turbarent, nec fugæ fiducia quenquam facit in scelus audacem; clathris enim, & portis munita vicorum capita statim ocluduntur, vbi quid illic tumultuari ceptum, & cuius in reum ius habet capitis, vindictæ publicæ minister, lege communi dictus, quare intra muros qui gerunt inimicitias seu publicæ illæ sint, quales victoris, & victi exercitus; seu priuatæ, perinde inter se versantur vt si forent amici; extra muros ad iactum lapidis, impunè ruunt in mutuas cædes. Ingressus hanc urbem Villela, sumpta in manus Crucifixi effigie, mox in compita exire, & quotidiana prædica-

20.

Sacaium
Vrbs Euan-
g-lio imbui-
tur à Villela.

tionem, tum in iis, tum domi Iaponis primarij Christum promulgare; sed fructu primùm quàm expectauerat macriori, percuterat homines legis quam extollebat dura conditio; pedem quocumque intulisset, armari ex templo in illam Bonzios, populum furere, omnes ad eam procul ab se pellendam coniurare, proin credi non posse quod iactabat, diuinam, & de cœlo esse, itaque dicere aggressum, prima statim pulsabat auditorum (prudentiorum maximè) interpellatio, qua olim Romæ percunctati Paulum fuerant Hebræi. *Rogamus te audire qua sentis: nam de secta hac notum est nobis quod ubique ei contradicitur.* Inducebantque pro testimonio vexationes, exilia, & clades quæ superius à nobis descripta sunt, & ex eo damnandam rebantur Christi legem quòd ea passim damnaretur: At hic nodus Villelæ non multùm negotij facessit. Causam huius conflictus hanc esse demonstravit sanctimoniam vitæ Christianæ, quam ferre non possent flagitiosi mores quos sectæ probabant Bonziorum, illam propterea Bonzios, & eorum sequaces insanis odiis prosequi, & extinctam velle quòd esset nimium aperta probrosa ipsorum & turpitudinis & peruersitatis accusatio; vt quibus est pupilla laxior, & debilis oculus, odere lucem, excluduntque idcirco ab oculis quantum possunt, quòd ab ea plurimum crucientur. Et hoc diffiteri nec ipsi valebant qui dubium mouerant, cumque audirent posse christianè viuere neminem, nisi qui ab se concubinas; aliarumque libidinum execrabiliora crimina abiiceret penitus, quibus enormiter Iapones, & Sinæ infames sunt; nisi qui odia, & viuaces in vindictam iras à se in perpetuum euiraret; legem nostram aiebant planè esse sanctam, & cuiusvis maculæ expertem, sed hominum tantùm qui non essent ex carne, & sanguine compacti; quærebantque an essent ex eodem secum luto ficti, iidemque humoribus temperati, qui occidentalem incolebant plagam; nec inducebantur ad credendum, posse carnis vitia à carne seiungi. Diuinæ scilicet ignari gratiæ ad corroborandam naturæ fragilis, debilitatem præpotentis. Hanc de familia nobilissimi hominis quatuordecim milites inter neophytorum primitias experti sunt planè mirabilem, qui paulo ante in omnem soluti licentiam, quæ potest in vitam cadere militarem; sacris fontibus loti, tam diuersi repente ab iis qui fuerant extiterè, vt monstrarentur digito, quasi prodigia virtutis, sui que vel solo conspectu, persuaderent Christianorum Deum, cum suis legem, & præcepta mandat, vires simul & robur ad ea seruanda vbertim suggerere: omnes præterea, Christo recens adscripti, stas per hebdomadam diebus frequentes coibant, ad solita studia pietatis alibi toties à nobis repetita, locum ad hoc illis commodabat capacem palatium nobilis qui Villelam, ex quo Sacaium venerat, habere voluit hospitem, tulitque à Deo eius hospitij pretium sanè ingens, conuersionem filij adolescentuli, sed in eam breui pietatis mensuram cœlitus prouecti, quæ esset inuidenda natis in media Christianitate. Is de vita nostrorum qui erant in Bungeni regno, & præ aliis Cosmi Turriani, cum Villelam audisset narrantem; importuno rogatu extorsit denique à parente, vt eò nauigaret,

naugaret, fruiturus tantisper, eorum consuetudine, præceptionibus, & exemplo. Pono hic testis oculati de illo epistolam. Inter multos ad Christum Meaci à Villela ductos, eminet filius illustrissimi Sacaiensium optimatum, puer est annorum tredecim, lepore gratiæ, & elegantia corporis nulli quem viderim secundus; sed multo præstantior animi dotibus, in summo enim splendore generis, nihil eo modestius, nihil apud se demissius, ingenio viuax, felix capaci memoria; precando & afflicto corpore mirè assiduas; cordatus supra quam valeat ab ea ætate expectari. Confessionis & Eucharistiæ octauo quoque die adibat mysteria, cum iis lachrymis, & ea significatione pietatis, quæ cunctos pudore suffunderet, quicquid in Patribus imitabile notasset, nitebatur in se ad viuum exprimere: quo nihil Iaponibus magis ratum, caput sibi attondit; vestes abiicit pretiosas, contemptum caducorum omnibus suavit, comitatus est illum Turrianus in portum Vocochuram inde cum suis remisit Meacum. Sed æquè nihil permouit animos vt pueri fletus & acerbitas doloris cum indiceret illi Turrianus morem gerere parenti, & Sacaium reuerti oportere, optasset in Dei obsequio vitam nobiscum traducere. Salutatis omnibus, & vna spe tantum seipse consolans futuri in annum sequentem reditus, Firandum nauigauit, Firandi nihil prius habuit quam vt in templum se conferret, inde vt notus paterno splendore, & quasi pro vno de nostris habitus rogatus est ab Antonij vxore (celebris illius Christiani) vt se ante discessum aditu dignaretur, visit ergo illam officij gratia suo famulitio stipatus, & cum forte tunc eius honorariæ puellæ confessionem pararent sacram, occasione vsus, valde piè de confessione apud illas egit, fuitque illi pronum id appositè præstare, quod priusquam Firandum appelleret, Vocochuræ de pœnitentia per multos dies, verba fecisset ad Christianos.

Villelæ Sacaij fructuosam operam nauanti, solitis artibus obstabat, dæmon vt quicquid eius labore strenuo ædificatum esset, quamprimum euerteret, ac ne Bonziis deesset probabilis species ad persuadendum populis, quæ Christiana intraret religio, hac rebelliones, incendia, regnorum clades pariter intrare; Meaci vnde ante mensē, Sacaium venerat Villela, tumultus primū, & seditiones, post etiam bella, cædesque urbem deformarunt; quarum tamen soli auctores fuere Bonzij, qui magnum Principem concitauere aduersus Cubosamam, & partes secuti perduellis, in eius exercitu præcipuo numero militarunt, cum viginti hominum millibus Meacū obsedit, alternante vices inter exercitus hostiles victoria, Bonzij victores, dein victi, Meaco potiti sunt, post inde cruento prælio, à Cubosamæ filio expulsi eam amisere. Nec cessatum à bello ante anni finem, tunc mense Septemb. an. 1562. Sacaium inter & Meacum aperto cōmeatu, reuisit suos Meaci Villela Christianos, vt eos erigeret, quo tamen admodū non egebant, quòd in medijs armorū tumultibus, nihil remississent de cultu solito præscriptæ sibi pietatis, trium sorte delectus etiam tum fiebat quor

V v measibus

21.
Meacum ar-
mis Bonzij
turb. Villela
cò redit.

mensibus qui de liberali Christianorū caritate largā stipem partirentur in pauperes, in quo magnū decus rei attulit Christiana, in ligno facinus nobilissima matrona, quæ immensis potens diuitiis, sepelito solum quod sibi ad victum tenuem suffecturum putabat, reliqua omnia profudit in cæcos, elephantiacos, mutilos, aliisque afflictos miseris qui Meaci degebant, quod factum nullius ante hac exempli susceptum illicio Iaponiæ omnis laudem promeruit, præterquam Bonziorum quos sua potius iis bonis frustrata cupiditas, quàm in Christianos torquebat inuidia. Fidelium cæteros etsi par omnes spiritus non egit, ad eandem opum eum matrona illa despicientiam, iis certè non defuit, mutua illarum communicatio, ad Ecclesiæ nascentis quoad valuit apta morem, communionem saltem facultatum, qua familiæ tenues pinguiorum sumptibus alerentur. Menses octo Villela, Meaci posuit, docendis Ethnicis, & Christianorum augendis virtutibus, magnitudine animi præsertim, in omnes imperus, & machinamenta Bonziorum. Contendit & pagis, & castellis prodesse, vicina vrbi euentu vario, & fructu dissimili peruadens. Multi enim, potissimum nobiles, reuerentur veritatem dogmatis Christiani probè animo comprehensam, solumque ex omnibus sanctum, & legitimum adorabant, sed negabant assuetos licentiæ, quam sectæ Iaponum sensibus indulgent, fingendos vnquam ad amissim illius dogmatis, quod impuritates labeculam ne cogitatu quidem admitteret, sic se nihilominus damnandos, & addicendos inferis post hanc vitam, huius autem quæ possent interim potiri gaudia, voluptatesque amissuros, præstare itaque, excrucianos in futurum, præsentibus frui, quàm esse miseris vtrouque, dictum sit eadem philosopha quadrupes, & possint ab asina hæc reuinci, si suam Balaamus iis opponat. Ibat iam annus 1563, in Aprilem, & Meacum sua cum omni ditione tranquilla pace fruebatur, cum repente armati aduersus Cubosamam insurgunt Bonziji, accusant eius tyrannidem, regna septem ab eo, legitimis regibus erepta, id se videlicet vlcisci, nempe homines tam sinceræ, & sollicitæ probitatis, vt dum propriam calcarent, & incestarent conscientiam, multum curarent alienam. Sed enim hac strophæ perduelles se turgent, & mota in dominos arma speciosis fucant coloribus, vt iure fieri videatur quod rebellio sit; & priuatæ libidines, boni publici gratia subornatæ populis probentur. Imminebat vrbi ad obsidionem exercitus, cum magna orta est Villelam inter, & Christianos contentio, Nitebantur ab eo modis omnibus extorquere Sacaium tantisper diuiteret, dum conquiescerent præsentis tumultus; nam si vrbs cederet in potestatem Bonziorum certò illum statim è medio tollendum; eo vero sublato, & quem sibi tandem eius vice futurum? ne vellet de sua ipsorum in Christi fide constantia sentire timidius; nec eorum minorem, quos in Christo tam multos genuerat, quàm sui vnus habere rationem; denique breuem eius absentiam, iacturæ illius perpetuæ præferri oportere. Contra ipse communem cum iis aleam subire obstinabat; mercena-

rij

22.
Fides Christ.
duobus Eth-
nicis datur
examin &
conuertuntur.

rij esse, non boni pastoris gregem deserere; ad quem tunc, si foret longinquior, confirmandum, & defendendam ab eo luporum rabiem deberet accurrere, sed iis acrius in oppositum nitentibus, Sacaium redire cogitur; vnde ipse Meaco absens, fuit Deo fauente, quam si præsens fuisset vtilior, quamam porrò id in re, dicam; si retexuero pauca, quibus fiat magis perspicua, Regni Meacensis penes Cubosamam summa res, summumque imperium erat; armorum, & regendi cura Mioxindonum penes apud quem Villelam dicebamus plurimum gratia valuisse, & cuius auctoritate ius populo dicebat familiaris eius Mazumagandonus. Huic tertio Bonzij Fienoiamenses libellum dedere supplicem communi nomine, tredecim distinctum articulis, quos ad pacis antiquæ instaurationem, & stabilitatem condiderant illius academiæ proceres, eorum capitum duobus lethali plaga Christianismus petebatur. Primum erat vt P. Villela ex Indiis ad inficiendam peste Iaponiam aduectus, remitteretur cum sua peste in Indias, pœnam capite luiturus, si quando pedem in eas insulas retulisset; ædes verò sacra quam Meaci in umbilico vrbs statuerat, subrueretur ab ipsis fundamentis, sic placatum iri Xacam, & Amidam, quorum diuinitas in ludum populo vertebatur, dum Euangelium laudaretur; sic regno quietem, quam indignati abstulerant, faustitatemque redditurus. Alterum vt omnis Christianitatis aboleretur ritus, omnisque memoria deleteretur: illud enim, aiebant, sectæ mortiferæ venenum, quacumque spargeretur, in rebelliones, discordias, & arma ciuilia surgere, nec eos latuerat Facata, Bungum, Amanguccium, Firandum quæ inuidioso exemplo memorabant, vtracumque foret de capitibus cœteris, ad hæc duo Mazumagandonus respondit, sibi non esse integrum iis satisfacere. Villelam Meaci, securitatis publicæ fide habitare, quam illi Mioxindonus, ipseque adeo à Cubosama exorassent; leuitatis notam Imperatori fore si quod semel & iterum aduenæ donasset, panè statim post abrogaret, aliã sibi videri tutiùs, & prudentiùs eundem, subiiciendam esse Christianorum legem examini; cognitores fore Gicondonum & Xamaxacondonum; iis si regni bono noxia videretur, facili negotio inductum iri Cubosamam, ad reuocandum quod Villelæ indulserat, eumque extra Iaponiam pellendum. Duos nominabat, conditione laicos, peruulgata tamen vniuersæ doctrinæ opinione oraculis suppare, & quouis Bonzio maiores, sed ambos maleficiis insignes, & Christianorum rebus maximè in-fensos: alterum agenda omnia Mioxindono dictare solitum, quod beneficij sui arte fortunatos agendi articulos bello, paceque illi præsignaret; alterum Cubosamam in Deorum suorum ritibus præceptorem. Hi ergo de lege Christiana delegato iure cognituri, examen illius, condemnatione præuerterant, & communicata inter se sententia Villelæ exitium, fidei Christianæ extinctionem statuerant, tantùm animo versabant de Christianorum templo suis vsibus asserendo, quid enim aliud expectandum fuit à duobus idololatriæ primipilis, & familiaribus demonis? at enim tam pronam expectationem, in euentus planè contrarios diuina sapientia

re uoluit, sed quàm fortuitò in speciem, quàm exili vsa primordio, ad caudas duas tisionum fumigantium istorum, in lucidissimam accendendas facem, quæ suo splendore innumeris in umbra mortis iacentibus, aditum præiret ad salutem! En ut causam concinnant, seu modum potius Villelæ exturbandi, adest casu Iacobus quidam, consulturus Xiamaxicondonum, in negotio quodam suo domestico: ille aut sciens aut dubitans, irridens certè; es, inquit, Christianus? sum planè, respondit Iacobus? Dic ergo, subinfert Ethnicus, quid tua ista lex te iubet credere: ille, rem magnam interrogas, nec mihi hoc arrego ut norim illam explicare; dūtaxat hoc possum affirmare Christianam legem certò veram esse, & sanctam; nec sum satis doctus ut plura his addam, suspicatus Ethnicus Iacobum ignorationem timori, aut auersioni prætexere, & dedignari Christianorum hosti ea mysteria pandere; curiosius institit, quicquid nosset, multum aut modicū audenter depromeret. Hic verò Iacobus animosè ac liberè, exorsus ab animæ immortalitate, de futuris post mortem, de vno & vero omnium conditore, & iudice Deo, & aliis quæ didicerat dixit, & quæ spiritus Dei loquenti dictabat; dum idem spiritus affaretur animum Ethnici eloquenti luce, quæ suimet interpres, quocumque se penetrat, tantum veritati quam suadet splendorem affundit, ut nihil iam restet humanæ rationi quod possit opponere: loqui desierat Iacobus; & attonito similis Ethnicus parumper hæserat; tum, abi sis, inquit, & Patrem huc ad me adducito, ut explanet mihi vberius quæ docet, nam si tu qui discipulus es, tã magnificè de iis, & sentis & loqueris; quid ille magister, & doctor: porrò quid si Collega & ego, iis plenius cõprehensis, vincamur, amplectamurque legem Christianam? quæ vultu tam serio, voceque affirmavit, ut ictum animo cœlitus, & ex sententia locutū crediderit Iacobus; quare missò quod scitatum de negotiis suis venerat consilio, Nara profectus est vbi hæc gerebantur, octo ferè Meaco leucis, & cursu Sacaiū alacer aduolauit, beatus Villelam, & Christianos tam fausto nuncio. Sed erat Ethnicus malevolentia in Christum & Christianam rem tam infamis, ut tam repentinum ex opposito amorem, Christiani dolum crediderint, quo dissimulare prodicionem certam voluisset, quare illi tantò fidendum cautiùs, quantò prolixius fidem præferbat: communibus ergo consiliis decernunt, Villelam ab ea profectioe omnino prohibere; & frustra Iacobus incubuit ad eximendum iis metum; frustra preces Villela, rationesque adhibuit, ne spes tantas diuini obsequij elidere pergerent, de quo ipsemet Goam datis ad nostros literis hæc habet. Claudebam has literas, cum Nara huc venit à potentissimo nobili nuncio, rogans ut eo me conferam, faciamque illum Christianum; sed is Dei cum sit hostis acerrimus, quid me futurum sit non nihil ambigo. Certum quidem mihi est proficisci; alterum verò ex duobus spero, vel me illic vitam pro Christo positurum, quam non sum illi vnquam negaturus, & auertat Deus in æternum ne faciam animam meam pretiosorem quàm me; vel si promissis res ipsæ responderint, scripturum me forsitan, ut ex-hauriatis Collegia Indiæ, omnesque mihi subsidio aditis, à quo enim
accerfor

accerfor Ethnicus, auctoritatis est apud omnes summa. Dispenser rem Deus, vt suæ gloriæ conuenientiùs viderit. Sic ille April. 27. ann. 1563. qui præclusa sibi facultate tentandi periculi, hoc saltem euicit vt socium suum Laurentium Naram suo loco transmitteret; quod hic multum anceps, & vitæ dubius, tamen fortiter suscepit, probèque institutus in varios casus & fortuitas quæstiones quid ab se dici, quidve fieri deberet, itineri se dedit, iussus omnino intra quadriduum renuntiare per se quid actum foret, habitum iri alioqui pro victo vel mortuo, nisi apparuisset ad conditum. Fiebant interea temporis apud Deum preces Christianorum Sacaiensium votis communibus, vt fortunaret illud iter eo fine quem Patre Villela nemo confidentius expectabat. Dictum reditui quadriduum exierat iamque Laurentium morte alij sublatum, dicere alij carcere teneri, quod statum diem non obisset, de quo vt certi aliquid constaret, simul vbi res ferret ope necessaria iuuaretur, Naram secretò mittitur Iapo quidam Antonius nomine, cui non fuit longius procedendum; viæ dimidium emensus Laurentio occurrit, cum viris duobus redeunti qui Patris vsui equum loris trahebant. Sacaium reducem adire Laurentium Christiani, circumstiterè, scitari, ecquid noui & boni? ille bona faustaque omnia omnibus confirmare, feros antehac illos infectatores nominis Christiani, Xamaxacondonum, & Cicondonum Christo manus dedisse, nihilque ad edendam professionem suæ fidei expectare præter Patris aduentum, à quo fonte diuino tingerentur, magnos religioni sacrosanctæ hoc aditu regionum tractus aperiri; Duos totius Iaponiæ in omni genere literarum facillè Principes, rapturos secum innumerabilem populum. Hæc festa adstantium acclamatione, lætisque lachrymis excepta, subsequutæ sunt gratiæ actiones tantò effusius, quantò iucundiùs diffidentiam omnem fefellerat; & qui Patrem ab eo itinere tam pugnaciter auerterant, iidem nunc volebant esse itineris comites, vt eo præsentès gauderent, quo procul, & adhuc promisso, tantoperè reficiebantur; sed fuere promissis, & opinione, facta etiam maiora, accessit duobus tertius sacri fontis, & fidei socius, in paucis doctissimus Xicaidonus, Mioxindoni propinquus, qui sua quadam in arce, Imori dicta, nouus, paucisque à Baptismo diebus Christi præco deprædicare incolis cœpit bonum quod hauserat, fecitque scientiæ omnis existimatio qua erat apud omnes vt audito illo erumperet populus, & communi voce Baptismum posceret, mitteretque ad accersendum quamprimum Villelam spondens fore vt breni totam Imorim haberet Christianam. Præmissò tunc quidem Laurentio suo Villela, post expeditior à Meacensium cultura illum secutus est, celebravitque bis Baptismi solennia, quibus singulis lustrauit septuaginta capita nobilitatis primariæ, qui numerus paulo post accessu Plebeiòrum ad quingentos peruenit. Bonzios inter hæc stipe & frequentia populi minutos, fames potius quàm sectæ studiù tota Imori sparfit,

vindictam & iras Xachæ & Amida defertoribus ipsorum comminantes, nisi ad ritus patrios remearent, quibus popellum dum teritant, obuios fortè Christianos in fana sua vi raptabant, vt illos ad Baptismi desertionem adigerent, sed tantùm abfuit vt vel vnum aliquem expugnarent, vt è contrario iunctis armis in defensionem occurrerent Bonziis insolenter de more in Christiana bacchantibus, eosque in cœnobio sua retruderent. ne tamen scelestos in seditionem præcipitaret desperatio, cicerentque vicinos in arma populos, suasit Villelæ Xamaxicondonus, parumper Imori cederet, transiretque in arcem aliam, & rogaret à se Mioxindonum tunc in ea degentem, ne grauaretur per orium aures dare, Christianorum mysteria explananti: capto illo eorum æquitate, & sanctorum, nec Imorenses Bonzios nec mortalium quempiam aliquid aufurum, vt quem præfectura Meacensis militiæ cunctis faceret metuendum, nec aliter quàm præuisum fuerat euenit. Profecto Villelæ Deus primo congressu, Mioxindonum tunc certè docilem præbuit (nam dirè postea vexasse Christianos videbimus) tunc adèd omnia Christiani cultus effata laudauit, vt in eius tutelam ardentè insurgeret, cuius suæ mentis cum auctoritatem Imori iussisset promulgari; leuius Bonziis visum est ferre imperata patienter, quàm arte, & fraudibus frustra iis eludendis insudare.

Hic metu soluta Christi fides, exinde liberè progredi, & vicinis Meacopagis se palam ostendere, grandi eorum bono, & Ecclesiæ incremento, ex iis quinque, religiosa suorum contributione, singuli singulas sibi ædes sacras exædificauerunt, cœperuntque in multo ampliora spes mittere. Collatis enim Cicondonus, & Ximaxicondonus curis & operis, ingenti volumine complectebantur placita legis Christianæ, cum mendaciis composita sectarum à Xaca & Amida deductarum, & à veteribus aliarum auctoribus, eam ob rem Villela cogitatione regnorum Bandi nunc abstulit, quibus meditabatur antehac Euangelium importare, hoc est parti illi Iaponum imperij mediæ, quæ à Meaco progrediens in Iezui angustias desinit.

23.
Gagus Iondiam reuertit & in tepefcit.

Sed nunc demùm Scimi Prouinciæ inferiores nos reuocant ad scribenda quæ Cosmus Turrianus eiusque socij pro Dei gloria in iis gessere. Prius tamen inde excludere cogimur Baltasarem Gagum cuius præclara facta nonnullo etiam diuini miraculi testimonio illustrata hoc libro fideliter dedimus. Sed diuersam nunc de se materiam ingerit, fuit enim ex iis qui missa ad aratrum manu, subsistunt in medio sulco, & respectantes vel gestis saturi, vel deterriti gerendis aratrum omittunt. Delectu Xauerij ante annos octo in Iaponiam venerat, quibus totis excoluerat ferax solum, eo meritorum, & animorum fructu, qui plus homini diuina sapiienti afferre voluptatis quàm inferre tædij debuissent: at is velut onere pressus intolerabili, facultatem Indiæ repetendæ quam postulauerat à P. Turriano tandem obtinuit, prætexens itineri rumorem officij necessarij ad Patres Indiæ de Iaponia docendos, & procuranda Iaponibus operatorum subsidia, quasi Manuel Mendoza sua nauis, quam ipse ad reditum

tum conscendit, non posset aut mille litterarum fasciculos capere, quæ multò certius & explicatius Iaponica illa quæ narratum ibat, enarrarent; aut nunciū maliquem portare, esto si res urgebat, ut alias, laicum adiutorem & destituendæ essent eæ regiones Sacerdote, linguæ illarum egregiè perito, nam solus Iaponiæ partem illam mediam curaturus remanebat P. Turrianus, vnus quidem par multis, sed fractus laboribus, nec iam corporis vires, virtuti animi ex æquo valens suggerere, vulgato Gagi consilio, adfuerit tum procul, tum ex propinquo innumeri ut discessum eius quem amabant ut patrem prosequerentur lachrymis, & felici reditus adpreccatione, cuius vnus fiducia, profectioem hanc ferebant mitius. Octobris 27. ex Rungo vela fecit anno 1560. dierum duodecim prospera nauigatione Malacam subituro tempestatem immisit Deus, qualem maria illa non viderant, eamque adedò pertinacem, ut dies quindecim perpetuò in præsens exitium, misera nauis sorbenda penderet, tres temones confracti; decumani veli & dolonis, pede tenus succisæ arbores; amissæ antennæ, dilacerata vela; dissipati rudentes; facta, & mercium, & omnium iactura, nisi quantum saburræ opus erat ad librandam nauim, quæ tamen nihilo lentius hinc vento, hinc sæuo fluctuum ad latera incussu subuertenda in horas, & momenta procidebat. Erant nauis omnes idolorum cultores, & à simulachris agenda omnia & vitanda, diu noctuque fortibus exquirebant, quo in discrimine tam diuturno & formidabili, sit sanè P. Gagi virtutis eius laus, quam societatis operatio dignam exhibuit. Christianis enim vectoribus vlroneas pœnas, largitatem in pauperes, confessionem sacram, persuasit, & propositum ardens vitæ melioris, claudendas fera curauit pellices, partem funesti ponderis quo trahebatur infelix nauigium non modo in ima Oceani, sed etiam tartari: parante Præfecto, & nauarchis, scaphæ quæ fors ferret vitam committere, nudamque iam armamentis nauim, destituere irrita nauigatione, nunquam inflecti animum passus est ad vectores ducentos, instantis naufragij metu continuo naufragos, destituendos sua consolatione, memor ut scribit, illorum è nostris, de quibus actum libro præcedenti, qui fame perire cum naufragis deserta in insula maluere quàm relictis iis vitæ consulere; sed respexit tandem afflictos Deus, die quinto & decimo, concitati maris æstuario potius quam arte, Hainam rapiuntur, affinem Sinenfibus insulam è regione Tunchino oppositam, inde ventis Meaci expectatis quibus Malacam nauigatur, Malaca denique sub Pascha Goæ in portum subiere, anno 1562. toto postquam è tractu Bungenfi soluerant sesquianno. Verum enimuero tam fuit deinceps alienus à repetenda Iaponia Gagus, ut summo potius Europæ desiderio teneretur, eiusque sapius epistolis annuis ab Generali Præposito, reuisendæ, fieri sibi copiam postularet, petitionis causas proferebat valetudinem corporis, & animi salutem, nec satis mirari homines poterant aliis ut sancti fierent Indias enixè poscentibus Gagum ad hoc solum ut saluus fieret Europam reposcere. Sategit interim nonnulla in conuersionem

Salfetanorum Ethnicorutu; Pondam feruus ab Saracenis ductus liberatus est à Prorege; mortē casu euasit, fallente ignem puluere catapultæ quā in pectus illius Ethnicus laxarat; sed in pristinum feruorem adedō nunquam se retulit, vt intepefceret potius in dies, & ob laborem in Iaponia octennio exantlatum toleraretur indulgenter magis, quam libenter, futurum alioqui (quod Gonzalus Aluares, nostrorum per Indiam inspector, Franciscum Borgiam Generalem per literas monuit) nisi eius laboris obstaret ratio, vt eum dimitti expediret, & societatem illo pondere leuari, quod tamen minimē tentatum, sed vitam clausit in societate, quanquam infra illum virtutis, & meriti gradum, qui magnis eius principiis debebatur, & hæc de illo satis; tum quia vt S. Hieronymus, nauos aliquot leues coactus attingere Paulæ Romanæ matronæ sanctissimæ, *historiam scribo non panegyricum*; tum quod possunt hæc prodesse quamplurimis dum attendunt quod demum exeat, qui multus in aliis iuandis seipsum negligit; mercenarij instinctu, cuius vitam Ambrosius idcirco miseram appellat, quod *aliis laborans sibi indigeat*.

24.
Feruor
Christ. Bun-
gensium.

Resumamus, age sis, lectu gratiora, imprimis de Bungenfi Regno vbi quàm reliqua vsquam Iaponia, virtute, & multitudine Christiana res florebat lætius. Ægrotos centum in Nosocomio curabat fidelium caritas, ad quam accedebant sanationum prodigia superiora naturæ viribus; & mutationes Ethnicorum crebræ, quibus redonata valetudo, Christianorum Deum persuadebat esse potentissimum & benignissimum. Solenne fuit Christianis ad statas preces in die sæpius conuenire, maximè vero summo mane ad sacrificium diuinum, nec aut alta niue, aut imbris, aut illo quo rigent eæ insulæ asperrimò frigore arceri poterant ab iis officiis pietatis; aderant ante crepusculum ad fores Ecclesiæ, & antelucana diu illic in aura durabant, dum cælo albente panderentur, nec deerant etiam viri graues, qui se ministeriis illius humilibus in perpetuum addicerent, magnoque id sibi honori verterent: ibidem quot noctibus frequentabantur à multis flagella spontanea; feria sexta ab omnibus, domi verò priuatim ab iis qui non possent in templum venire; nec vllum facile reperis, qui secum tacitus non ferret catenulam, aut simile aliud domandi corporis instrumentum, cuius duritiem adedō non obtundebat frequentia vt opus esset remediis ad sistendum cruorem, & plagas obduccudas. Funarium venerat Firandensis quidam, vt cum Turriano maiorem hebdomadam transigeret sanctius, inde Firandum ad amicos scribens, quantum, inquit, Fratres carissimi (sic appellant inuicem omnes Christiani) quantum optassem vos adesse cum sacrum patienti Christo diem coluimus, nullius certò tam profligata conscientia sit, quin eo spectaculo frangi debuerit, diem illum solidum & noctem solidam occupauere fletus perpetui, & tam crudæ flagellationes vt à sepulchro ad crucem, inde ad nosocomium, ruberent vici procedentium sanguine. Ita de iis vir pius, afflictiones priuatim & publicè quibus ad primam Eucharistiæ sumptionem comparabant sese, affectus intimi quos in ipso ad eam accessu alta vocç

voce, ignitis colloquiis exerebant, lachrymæ, sui que abiectio, eisdem edebant in adstantium animis ad virtutem motus, Turriano sic obtemperabant, vt præfecto suo religiosus quiuus ad hoc voto deuinctus, si quid ij peccasse viderentur, pœnis eos multabat non leuibus, easque subibant non inuiti. Iuuenis natione Iapo & notæ probitatis palam in templo instituens fœminam doctrina Christiana allocutus eam fuerat submissiori voce quàm esset solitum in eo ministerio fieri. Huic Turrianus confestim indixit flagellationem, quam volens, & silens in omnium oculis obiuit, pulchro Neophytis illis parendi documento, & suspicionum quoque umbras, cauta integritate declinandi: iucundam item puerorum virtus laudandi Dei materiam dedit, alij semper in ore habere quæ de Christianis rudimentis tenebant, adultiores alij ex instrumento promptas nouo & veteri narrare historias, ingenio fateor, quo valent præ cæteris populis Iapones, facilè comprehensas; verum simul curâ sollicitæ ipsorum eruditionis, & assiduitate de iis audiendi, quam vtrò ipsi amant, vix enim vnquam parentes filiis in Iaponia imperant, multo minus ad ea vim adhibent, à quibus vident alieniores, qui fastus quidam est tumorque nationis, quicquid sapit seruile abhorrens. Coire præterea ad crucem in aperto erectam sub serum diei, & horam canendis doctrinæ sacræ carminibus, variisque precationibus idque de genibus implere, cohortationes mandare memoriæ, quasdam etiam per se componere, pias magis quàm doctas, & Christianis promiscuè Ethnicisque recitare. Duo in iis notarunt Patres fuisse sibi admirationi, exquisitam diligentiam in confessionibus erratorum, cum multo dolore, nec rarò lachrymis coniunctam; & responsonum subtilium acumen quode reconditis fidei arcanis satisfaciebant interrogantibus, quasi diuino interiùs magisterio edocti, vt hinc magis constaret sapientiam Euangelij de cælo fluere; cum in iis luceret, qui nec ætate nec studio illam assequi potuissent. Iapo annos natus duos & viginti, nomine Damianus, Angelus moribus, felicitate memoriæ diuinas paginas maxima ex parte verbatim complexus; societati se addixit, & Turriano annuente vota illius nuncupauit, hic domi nostræ Iaponicas literas tradabat pueris, ne in cœnobis Bonziorum perdendi diuerterent, præter hunc eadem nobiscum regulâ debebant alij, quos à puero parentes, Ecclesiæ vsibus sacrarant, nam illos cum cernerent, vnus animi rebus curisque delectari, profanum censuerant tam sancta pignora secum in profano detinere. Quare illos Deo donauerant, horum pensum erat precatio, studium literarum, cohercicio sui, & domitus corporis prodieruntque ex iis, viri raræ virtutis, & amplificandis Euangelij finibus maximè vtilis. Mos fuit ab aliquo illorum super mensam sermonem haberi de diuinis; de vno scribitur annorum tredecim, consuesse de Christi doloribus dicere tanto sensu, vt incipienti, mox fluere lachrymæ, sed nulla mutatione vultus, aut coloris, quod solet esse illorum proprium quos contemplatio

Christi patientis diu multumque exercuit. Denique supplicationes eorundem puerorum dignæ sunt quæ non omittantur, maxime verò feriæ sextæ sanctioris procedebant in albis pro mœstitia illius temporis, singuli singula gestabant instrumenta quibus olim excruciatii sunt Martyres, crucem, vngulas, gladios, ignem, & reliquam suppliciorum pompam, seorsum singuli ad Christi Sepulchrum genibus positis, de illo martyrio cuius insignia gestabant oratiunculam ad Deum fundebant plenam miserationis precebatque ab eo ut Martyres pro eo occumberent, huiusque ardoris ad spargendum pro Christo quibuscumque tormentis sanguinem, testimonium minime puerile; subiiciebant demum longam sui verberationem, magna spectantium: parentum præcipuè admiratione, & gemitu. At si annuet Deus ut in hac pergam historia Iaponicæ Christianitatis utcumque legentibus futura, mihi certè scribenti periucunda, palam fiet quanto his promissorum velut præludiis facta fuerint fortiora: videbimus quinquennes filios siccis oculis matrum spectasse mortes, nihil motos illarum cæsis capitibus; sed iisdem ceruicem gladiis subdidisse quibus fuerant amputatæ ut Christi euaderent Martyres; alios viuicomburæ ambiuisse, & in mediis ignibus piam Patrum nostrorum qui simul ardebant adprecationem petiisse, quosdam nonnulla carnificum miseratione siue occultatos seu præteritos, erupisse; & Christianismum magna voce professos, sibi quem funderent sanguinem non deesse. Omitto de viris dicere, in quibus robar nascentis Ecclesiæ, & antiquorum prodigia Martyrum nostra ætas spectauit. Sed hæc aliàs nunc regni Bungenis confines tum remotiores Prouincias lustremus, miremurque quo pacto factam rectam religionem conseruarint aduersus rabiem sæuientium Ethnicorum, priusquam ad singularia veniamus. Eduxit hoc anno 1561. Rex Bungi aduersus perduelles potentem numero, belloque exercitum, & profligatis tributum imperauit. Hinc alta vbique pax, & patens aditus religioni sacrosanctæ in regiones illius antea penitus ignaras. Suscepta est haud procul Funaio à quinque populis cum Christi baptisate, & fundatione sacrarum ædiu; de longinquis agetur ordine temporis. Sed dum adhuc Bonziji tumultuantur, fouit Christianos auxitque industria multiplex à Turriano iis præscripta; hinc hortabantur se mutuis literis ciues urbium diuersarum ad fidem constanter bonorum iactura, vitæque asserendam, narrabant inuicem suorum cuiuspiam facinus aliquod generosæ virtutis, Regum oppressi tyrannide, & crudelitate Bonziorum, alterna precum poscebant auxilia, suas domos nonnulli Deo in templa dedicarunt, illuc festis diebus accurrere, concionis loco caput vnum aut alterum ex libro legere, quem de Bonziorum erroribus, fidei & Christi mysteriis, & sanctè viuendi præceptionibus composuerant Patres, lateque sparserant. Post inter se conferre de pertrahendis ad Christum propinquis & amicis; de fidei suæ virtutumque augmento, & aptis ad hoc præsidis, ut erant penæ quibus vtrò se illic affligebant, & publica culparum suarum enunciatio, contribuere

tribuere in pauperum alimenta velut communis omnium familiæ; ægrotos visere; Christiano ritu mortuos efferre, cuius studio vir illustris animam acturus, suis adhuc Ethnicis seuerè mandauit, ne quem Bonziorum aut Ethnicum paterentur ad feretrum suum accedere propiùs, exosus vāsaniam ceremoniarū, quas in optimatum parentalibus adhibent, fuere qui sibi vt tandem liceret tranquillè Christum & liberè colere, ditionibus principum excessere, impugnantium Christianos, & relictis cum familia & patria quæcumque possederant, mendici Funaium transire, vna Dei amicitia, fideique thesauro diuites, & contenti: fuere qui longis & in-tempestiuis itineribus cum Turrianum quæsiuissent vt apud eum peccata deponerent, ne prima quidem in aduentu salurandi verba peragere intercepta singultu & lachrymis potuere. Memorandus in hoc argumento nobilis Firandensis, sexagenario quinque annis maior, qui sanctè prouidens non posse mortem abesse longiùs, præuertere statuit rationum suarum explicatione, exigendum tunc ab se illarum examen; atque ob hoc Funaium miliaribus ducentis sexaginta ad Turrianum nauigare; sed cum esset Regi à secretis, in paucis carus, in aulæ conspectu perpetuus, captanda fuit furtiua profectio quæ tamdiu lateret, dùm ab ea non posset retrahi; confert quod destinauerat cum vxore, quæ pro sua insigni pietate audentem confirmat, vnum modo id dolens, quod esse viro comes non liceret quamuis ipsa eodem desiderio teneretur. Noctu soluit, postridie quæritur, de fuga rescitur; indignari Rex, furere, celocem expedire velis & remis alatam, & iubere omnino fugam sisti & hominem capi; sed deprehensum extra Regni fines, non ausi milites retro abducere, dynastæ loci seruandum committunt: rei nuncio vxor haudquaquam attonita familiarem ad eum legat; forti animo sit; dynastæ suam probet causam; alyli iura salua sibi teneri postulet, spernat fidenter quantumcumque Firandi possidet bonorum, pretiosius esse Iaponia Christi Regnum; se quoque postea securam, & in communi exilio victuram cum illo iucundiùs quàm in magnis opibus, & Regis gratia. Sed fixum iam erat viro magnanimo, mori potiùs quàm redire, itaque diu & noctu orando incumbibat, sapius in die tam dirè in corpus sæuebat, vt ad crepitum verberum miserti admonerent, parceret ætati, debilitati, vitæque aded parceret; quibus respondebat, confessionis donum nullo sat sanguine emi posse. Hanc viri egregij mentem, & fugam & carcerem cum accepisset Turrianus, Regem adit Bungensem, exoratque ab optimo Principe commendatitias ad dynastam quibus acceptis, vel timoris, vel officij gratia liberum dimisit. Gratulata est publicè, aduentanti Christianitas Funaiensis, & Deus hanc eius constantiam, remuneravit teneritate piorum affectuum, & lachrymarum perenni copia; habitauit nobiscum domi, & Iaponicas literas pueros docuit; Damiano (cuius erat id munus) conuertendis infidelibus occupato, præter spatia orandi reliquum temporis, exscribendis libris infumebat Christianarum quæstionū, & mysteriorum, iisque lingua eleganti Iaponicè reddendis.

25.
Missiones in
confinia
Bangæ & mi-
ra probitas
duarum in-
sularum.

Iam à Turriano ex Bungo missi primum Facatam venerunt Cigugen-
sis Regni ciuitatem, inde ad insulas Firandi, & beatum se quisque du-
cebat cui Apostolici illius ministerij fors obtigisset. De qua scribit ex
iis non nemo, vel vna itinerum habita ratione, sanctum senem Turria-
num euntes salutasse velut vltimum complectentem, redeuntes verò
tanquam à mortuis rediuiuos, tot erant & tantis periculis confita à fa-
me, à frigore, à latrocinij, à submersionibus aquarum, præcipitijs,
& immanitate Bonziorum; transmittendæ media hyeme vmbilico tenus
palustres lacunæ; superandi montes sepulti niuibus, iisdemque viam fal-
laci planitie mentitis; cadendum identidem in syrtes earum præruptas;
exigendi sine cibo dies, solo agrestes quoque radices negante, pera-
granda grassationibus, Bonzijs, Ethnicis, hoc est feris hostibus plena,
& infesta, priusquam ad loca veniretur Christianis populis habitata,
quæ vbi attigerant, ad eorum aspectum, exhausti laboris euanesce-
bat omnis memoria, longis enim procul supplicantium ordinibus ob-
uiam prædebant, & præsentem concentum gaudio affluente ver-
tebant in lachrymas, passisque brachijs circumfusi videbantur An-
gelos de cælo suo quisque pectore condere, Patrem ante omnia in
templum, quantum poterat ornatu exultum deducebant vt saluaret
Deum, & matrem Virginem, quod item in more habebant, cum adue-
nis omnibus Christianis. Contentiones porrò de præbendo Patri hospiti-
o non erant sedatu faciles, suam quisque domum confidebat fore san-
ctam illo hospite, & felicem; in discessu vero post diuturnam quoque
commorationem, non dico pecunias, sed ne gratias quidem agentem sus-
tinebant, aiebantque se facturos impiè si pro factis in eum sumptibus
mercedem acciperent, à quo essent in Christo geniti; sic vices conso-
lationis, & ærumnarum Deus famulis suis, semper bonus, semper
prouidus alternabat. Funaiò Facatam F. Ludouic. Almeida Iunio dis-
cessit, anno 1561. illic decem & octo dierum breui mora, septuagin-
ta Ethnicos Baptismo expiauit, inter quos Bonzius & senex, & valde
literatus, sectæ suæ interpres, & Regi Amangucciano à concionibus.
Opus fuit dierum octo expugnatio restitantis; disputando tum suas
propositiones, tum Almeida responsa notabat fideliter, retractabat
domi per otium, expendebat ad principia tranquillæ rationis, non al-
tercandi libidine, sed veri studio: die tandem octauo, discussis penitus
quæstionum omnium nebulis, cum octodecim alijs Christo nomen de-
dit. Ibidem Almeida pro indulta sibi diuinitus sanationum prodigio-
sorum virtute mirabili, pperam toto corpore leprosum, triduo sic cu-
rauit vt nulla in eo morbi restarent vestigia; quendam præterea doloris
impatientia quo transfigi caput sentiebat, ventrem more Iaponum iam
sibi secturum, vt qui cruciatibus non posset; vita se semel absolueret,
ambos verò antea Ethnicos sanatione fecit Christianos. Inde sub exi-
tum Iunij traiecit Tueuchimam, solis habitatam Christianis numero
quingentis, quos probi pastoris officio regebat, qui lupus olim iis fue-
rat,

rat,

rar, traductus nempe ad Christum Bonzius, moxque in diuinis, concionibus & exemplo, intelligendi magister egregius, & agendi. Iucundissimè leguntur, & peculiari motu pietatis quæ scribit Almeida, de innocentia incolarum angustæ illius insulæ & alterius similis nomine Ichiceuchi (quæ Antonij, de quo iam sæpiùs nobilis Christiani paterna sunt ditio,) Angelorum insulas nominat, ob morum candorem, orandi frequentiam, alacritatem in operibus Christianis, mutuamque inter se beneuolentiam, velut vnã Christi familiam, Patre vno Deo efficerent, fluebat iis dici bona pars in sacris ædibus, & precatione, brachijs ante Crucifixi effigiem expansis, dum eius meditantur, & ambiunt crucem, octingentos Ichiceuchi habuit Christianos, in iis pueros ferè centum, pietate nusquam alibi tam inusitata; statuarum instar, atque vt literæ loquuntur, extra se positi, attendebant seni à quo docebantur; ea modestia, eoque in diuinis affectu, quibus castigatior & liquidior non deberet à Religiosissimis tyronibus exigi: solitarios vtraque in insula secessus aliquot incolabant, olim ex Bonzijs, Christiani, in contemplatione vitæ Christi, & domando corpore strenui, sed omnium erat hospitalitatis erga peregrinos gratia singularis, summa laude in omnem diffusa Iaponiam: frequentabantur ex longinquo à multis partim vt eorum adirent sacras ædes, partim vt pijs iuuarentur & reficerentur colloquijs, supplicantium instructa serie aduentantibus occurrebant, & comitabantur ante omnia in templum ad precandum, post designabantur hospitia commoda, & quandiu moram in iis traherent suggereretur mensa gratuita & lauta; dabantur equi, & focij, & viarum duces quocumque vellent; nauisque demum in discessu cum necessario ad patriam vsque viatico, & hæc non alia nisi quam sperabant à Deo mercede; fronte verò ita exporrecta vt si beneficium acciperent, non darent: si quem autem pudor in reicienda horum officiorum largitate fecisset pertinacior, negabant hunc esse Christianum, libuit interdum mercatoribus Lusitanis eo ire, quod tribus paulò plus abessent leucis, & verecundati seipsos iam non iidem ab iis redire, & quidem nonnulli proiectæ antea probitatis, religiosæ vitæ desiderio incensi. Et hæc omnia pretium operæ à P. Villela in huius vineæ plantatione prosperè fundatæ, continuis exin de caelo imbribus à Deo insulæ. Profectus inde Almeida Xifcum, Iram, Casungam adiit, & finitimos pagos, nouasque in iis Ecclesias condidit. At longè aliter actum est Firandi; negavit tyrannus Christi hostis extruendi templi facultatem, etsi constitutum est eius ingratijs, domum enim suam Christianus diues, publico Christianorum dedit, vt Deo sacra in templum fieret: in ea ethnicos quinquaginta, post secretam institutionem, diuinis aquis lauit Almeida, in iisque Principem, haud inferiorem Antonio, ac vt festa aliqua pietatis celebratione, virtutem fidelium recrearet, quando in vrbe non licebat, saltem extra portum id præstitit in naui Præfecti Lusitani cultu magnifico superba, vbi elegantem quam secum tulerat Deiparæ tabulam venerationi proposuit, exciuitque ad eius adorationem Christianos omnes Firandenses qui diem illum Laurentio Martyri dicatum miris cumulauere lætitijs.

26.
 Mis. fratris
 Almeida
 Cangoninã,
 & in arcem
 Echandoni,
 seu Escian-
 doni.

Obitis vicinæ insulis, & confirmatis vbique Christianis in proposito sanctitatis, morbo pressus Almeida Funaium se retulit Augusto desinente, Cangoximam versus ad novos labores post mentem tertium iter initurus. Funaium siquidem inde tunc venerat vt fatetur Manuel Mendoza Lusitanus onerariæ præfectus, quæ Tomarini, portu Sazzumæ Regni negotiabatur, per eum Rex literis conueniebat Turrianum, rogans aliquem ex Patribus ad se mitti, diuinæ legis animarum seruatricis præconem, suis id prærogatiuo iure, & præscripto deberi, ex quo primum illuc ex India applicuisset Xauerius, & in possessionem illius Regni primam Christianismum induxisset, editis in eo sudorum suorum primigeniis partibus. Negligenda non erat Turriano tam potens, & æqua petitio, ac si facta promissis accederent, ad Euangelij propagationem tam utilis, actis Deo & Xauerio gratiis, cuius eo in Regno post tot annos eximia caritas in novos tunc ignes exurgebat; eo Almeidam destinatum adolescente integritatis exploratæ, & iam aliquandiu in Societatis, quam prenabat, ministeriis versato, hyems erat perfrigida, & interclusi niue, quibusdam in urbibus vicorum commentus, vt sit in alpibus, aperiendi erant fossorum manu, sed neque his, neque aliis periculis frigidibus, idcirco lentiùs eorum incessit pietas, saluque tandem attingere ditionem Echandoni Principis, arcemque illam portentosam viua in rupe intus, & vndique incisam quam tertio libro depinximus. Superstes etiam tunc erat Echandonus cum vxore; & sene optimo cuius probitati Xauerius ante annos tredecim, Christianos illic à se ablutos crediderat, hic ad conspectum Almeidæ festinare, collo iniicere brachia, præ gaudio flere; rogitare de sancto Patre? quibus Almeida, illius mortem, edita per illum prodigia, expers putredinis, & integrum corpus edisserit, vicissim ille virtutes refert, & miracula quæ suis oculis spectarat; eiusque quod illic religiosè seruabatur ostendit flagellum, & autographum libellum quo illic fidei vitæque Christianæ summam reliquerat, additque vtroque illius pignore, tunc quoque grandia patrari, biduo quod frater Almeida in arce substitit, nouem sacro lustravit baptisate, & in iis aliquos Principis filios; illuc postea vt dicitur, maiori otio rediturus, inde igitur progressus Cangoximam, Regi literas à Turriano reddit, & sermonem coram pertexit bene longum de mysteriis Christianis, quæ non arbitratus populo palam & prius edicenda, quàm itinere duorum dierum, Tomarini adisset Lusitanos, mare in Indiam quamprimùm remensuros, eundi copiam à Rege accepit, simulque ad Patrem Quadrium nostris in India Præfectum, epistolam quam Lusitani ad eum perferrent, quæ significabat ardentem cupere ditiones suas non minus Deo quàm sibi mancipari, eam vtrumque ventura sit, styli Iaponici saluam ignoranti, nihilo secius bona fide hic reddo. [Applicuere, inquit, ex Bungo in hoc meum Regnum, P. Turriani fratres duo quos ob animi generositatem, & efficaciam docendi, cæli tonitrua nomino, miror potissimum, quòd tam semotis è tractibus ausi sint huc iter suscipere; imitati sunt enim quantum

intelligo

intelligo ex Lusitanorum navigatione, Lunæ cursum, quæ orbem circum, cum hic nondum ulli conspicerentur Christiani, nec virtus nec probitas concipiebantur, omnia otium, & boni contemptus, nunc ab iis hominum excitatus est torpor tanquam flabellis auram mouentibus. meretur hoc meum Regnum, ut Patres Nauabangi libenter in illud commeent; nam si alibi fortè maris decessus patientur, hic nunquam non pleno, & commodo mari nauigaturi sunt. Christiani nostri, Patrum præsentia dum carent, ad crucem confugiunt, ab iis erectam, & eius aspectu illorum absentiam consolabilius patiuntur: mihi regimini hoc iis destitutum, cælum videtur stipatum nubibus; & Sol deficiens, meraque obscuritas. Non possum satis mirari Lusitanos cum illos suis in nauibus contemplor, quod cum huc veniant tam procul, immensaque sit India, tantis tamen ipsi leucarum tot millium spatii à via non aberrent, sed rectò in has Regni mei angustas insulas cursum tendant. Stupreo pariter Lusitanos gentem clarissimam & gloriæ cupidam habere Sacerdotes qui primas licet in iis cum teneant, huc tamen pro Deo nauigant ut sint ad bibendum aqua tepida contenti, quod tanti facio, ut iis carens, meis fontibus non fruatur, sed siccus exarescam, durantur sine iis in gelu meæ aquæ, illorum aduentu liquefcent, poteruntque non ægrè transmitti; ad hæc nobis gratissimum accidet Regnum nostrum Lusitanis frequentari, quos bonæ fidei, & probos esse compèrimus: nullas debent apud nos timere iniurias, quin esse potius de nostra beneuolentia, & fauore securi, pares siquidem illis ab orbe condito nunquam hic vidimus: nec est quod illos ab his locis, prædonum metus aliò auertat, non sunt enim prædones ubi sunt Christiani. R. V. quanto citius poterit Patres ad me mittat, ego defixo in littus, animo illos operiar.] Tomarini has literas Almeida ferendas in Indiam credidit Lusitanis, sed eorum complures vel conditio ciborum, vel intolerandum extraneis frigus cum morbo abieciisset, suam iis statim impendit curam, & siue ars fuerit, seu donum sanandi, quod aliquoties iam indicauimus familiare huic fuisse, intra diem quintum & decimum valetudinem ac vires restituit, aliquos ibidem initiauit baptisinate, nauique iam ventis parata, Turriani dictata nauigaturis seruanda tradidit, atque imprimis seruatum Sinensium in Iaponia, empta ergastula ut amouerentur ab oculis vectorum effecit, & in ima naui sera clauderentur, cuius binas clauas, maturis senibus, probisque commisit, quotidianæ pietatis pensa de communi omnium assensu præscripsit, supplicationes item, ieiunia, & subsidia in egenos, cunctisque Deo enixè commendatis, ipse Cangoximam; illi in Indiam rediere, mensium quatuor sementi Cangoximæ, messis auarè admodum retulit; etsi forte non sit habenda parcior si magis præstantia hominum spectetur quàm numerus; in iis enim duo præcipui aulæ regiæ optimates cum familiaribus aliquot adiunxere se Christianis. Rege non modo non inuito, sed auditum de fidei rebus Almeida, probante, admirante, & ad vltimum exclamante *Хохима! hoc est*

verè res sancta! quod etsi ultra hunc sterilem, eius ad plausum non exiit; profuit attamen nonnullis, maximè aulicis; quos interioris numinis afflatu ad fidem iam pronos, audere docuit absque metu, eamque apertè complecti, quam Rex suo ut ira loquar oraculo sanxisset. Ipsos quin etiam Bonzios, quamvis principio trahebat, exoticæ scientiæ curiositas inanis, & multi erant in quærendo, de Deo & ipsius lege, sed eò euasit hæc percontatio, & indagatio, ut præclare de religione sentire inciperent, & noctes integras fratrem Almeidam de illa tractantem detinerent. Hinc multorum ex iis omnino sequebatur salus, nisi cum lege Christiana voluissent, ritus sibi aliquos permitti, Ethnicum redolentes, tunc saltem cum festis quibusdam adesse illos Regi oportebat: sed nefas iudicatum, Christo Belial sociare, quare in sua hædere superstitione; aliquanto ulterius promouit alius, clarus natalibus, Bonziorum doctrinis locuples, & tribus illorum Præfectus cœnobii: hic dum inter Iapones Xauerius ageret multa ex eo percipiebat scitari de Deo, & natura, sed carens interprete, nunquam poterat, nunc ubi de Almeida rescituit, assiduus cum illo esse, & fatigare hominem nullo sine de causis imbrium, & ventorum, terræ motu, & similibus, quæ vulgo Iapones interrogare consueuerant, ex quo fiebat ut quamuis Almeida non esset literatus, tantum tamen in iis didicisset, quantum opus erat, ut ab Iaponibus horum planè ignatis, pro magistro auidè audiretur. Sed breui ex natura, rerumque ordine postremo, tanquam vestigiis, Bonzium induxit ad agnoscendum illarum opificem, & conseruatorem, motus illarum vicissitudinem; inde ad futuram post hanc vitæ cogitandam immortalitatem, probis quidem in cœlo beatam; sceleratis apud inferos miseram; illam nobis redemptoris aduentu, & morte partam; ab hac nos eodem pretio liberatos, nec prius desiit quàm veri efficacia conuictus Bonzium fateretur Deum, esse vnum ac verum quem adorarent Christiani; se Xacam, & Amidam, omnesque Iaponum fabulas habere pro nihilo; animo, denique, quod solum tunc poterat esse Christianum. Hinc se animarum quinque & triginta, felici præda auctus Almeida, in arcem retulit Echandoni Principis, ubi sacro Baptismo septuaginta lustravit infideles: vitam, quod ante innuebam, viuebant eiusmodi, arcis illius incolæ Christiani, ut ab iis piorum sensuum plus Almeida duceret, quàm illis tribueret, nullum æque cœnobium religiosæ familiæ tanta queat gaudere consensione animorum; tanto affectu in diuina, tam intentis in omnem virtutem studiis. Multi erant in vltro demandis corporibus propriis, viri, fœminæ, pueri; quibusdam placebat sylvarum recessus, ubi soli per aliquod tempus, inedia & precatione pascabantur. Deerat tamen iis Sacramentorum vsus, magistri de-erant, monitoresque diuinorum, præter bonum senem, quem tanto ante Xauerius, suo loco iis præfecerat; & alium acutissimi ingenij hominem, qui mundi creati vniuersam historiam, ad Christi tempora, eleganti

eleganti stylo Iaponicè scripserat, huius vnum aut alterum caput collectis vna Christianis legebat, Echandoni filius natu maior, sacris olim à Xa- uerio ablutus. Libri exemplar (ranti opus fecerat) Almeida petiit, ob- tuitque ipsomet ab auctore; qui licet quinque supra quinquaginta consta- ret foliis grandibus, sitque Iaponum formatu difficilis character, illud ta- men sesquidie absoluit. Post hæc sanctis illis Almeida prolixè salutatis, Cangoxiua quo se receperat, breui reuocatus est in Bungum, vt à Turria- no mitteretur ad fidei facem regnis duobus inferendam, horum aditus pandebat diuina benignitas, viri magnanimi egregia opera, quæ multis va- ria, mirisque casibus, digna est quæ ab initio cognoscatur.

Qua Saicocus, insula, siue vt vocatur ab aliis Scinus occidentem spe- ctat, longo tractu pot recta peninsulam efficit, scinditurque in quatuor brachia, horum quod situm est ad septentrionem, contiguum insulæ, re- gnum Omuræ continet, ab aliis Vomuræ, vel vmbre nominatum, latine *ingens locus*, et si est angusti circuitus, & Regi Arimæ, cui ab austro confi- ne est, olim veditigale, huius Rex moriens anno lapsi sæculi quinquage- simo, filium reliquit ex Sinenfi susceptum pellice, proin à Regina & duodecimviratu (penes quos rerum administratio) natalium vitio re- gni spe exclusum, quanquam id Regio sanguini delatum vt in Goto ditio- ne quadam modica potiretur, ex qua more Iaponum Gotondonus dictus est. Regem Omuræ defunctum propinquitate regni & generis contin- gebat Chengandonus Arimæ Rex, duorum parens liberorum, quorum natu maximum Icatam seu Regem, iam decrepitu dixit; alterum no- mine Chumitandam, priuata contentum fortuna, species, supra Iapo- nem eximia ornabat; animus Europæo quam barbaro propior, libera- lis, officiosus, comis, & forti concolor in quam euectus est; nam à Re- gina Omurenfi adseitus in filium, consulto procerum & populi, Rex ac- clamatus est: iam duodecim regnabat annum, cum in eius manus inci- dit libellus à P. Villela compositus quæsitæ Iaponum continens, & res- ponsiones quibus diluerat seorsum singula; huius ergo libri lectitatio- ne, vel iis etiam quæ ex seruido Christiano, fratre Præfecti Omurenfis, de Christi lege sapius audiebat; sic erga illam affectus est, vt acceden- te item spe commodi nonnulla, daret in Bungum literas ad P. Turria- num, quibus illi vnum è suis portibus ad Lusitanorum commercia defe- rebat inimmunem ab anchoratio, & quouis alio veditigali; tam plenè verò Christianorum vsibus addictum, vt intra duas ab ipso leucas domum fi- gere fas esset nemini nisi Christiano, vel Turriano annuente. Vocochura portui nomen est, Firando abest milliari vigesimo altero; leucas exteri- ori ambitu duas claudit intrus scindit se in reductos sinus, multosque in vno portus aperit minores, nihil potest illic ventorum vis noxia, fau- ces illius à tempestatibus parua insula defendit, & ab alto irruentes frangit: portenderant quædam, Chumitandæ consilium signa, vul- garibus maiora; ad insulam enim cum applicuisset Petrus Barretus nobilis Lusitanus, tribus primam sub noctem continentibus diebus

27. *ch*
Vocochura
portus à Re-
ge Turriano
datur ad
fund. illic
Christiani-
tatem.

imminentem portui crucem in aëre, cum sociis omnibus spectarat. Crucis figura & color non proditur, dubium non est celsiorem natura causam habuisse, idcirco Barretus huius monumentum, in ea insula crucem ligneam dedicauit. Cæterum Vocoxuram Turriano dum offert Rex Omuræ, huius vel quæstusosi officij æmulus Rex Firandi vel suamet cupiditate actus, ad Turrianum, & ipse scribit, abstiturum se ab exagitandis Christianis, & potestatem facturum amplissimam promulgandi suis Euangelij, tantum ne suis à portibus Lusitanorum naues absterent; adhibendum porro ad hæc negotia Turrianum putarant hi Principes, quod certò crederent, ubi iudicasset Christianisuro conducibilius, eò Lusitanos, naues, & commercia versuros: ob hoc Turrianus Almeidam, Funaium Cangoxima acciuit, & principio Iunij Facatam cum F. Iohanne Fernandes militi, remansuro illie vice Damiani, quem conuersione Optimatum centum, mirificè alacrem, socium duxit Almeida, sed cum Vocoxuræ neque Chumitandam, nec eius ministros reperisset quibuscum de conditionibus oblari portus statueret, Firandum vela fecit, ubi dum grauiter afflictos solatur Christianos, nuntiatur adesse Turrianus, senem optimum ad hoc iter inopinus euentus adegerat, alioqui rei Christianæ plurimum obsuturus, dum pendent ab Rege Firandensi proposita, Firandum nauis Lusitana in portum subit, Indorum & Sinarum gaza pretiosissima locuples, amens gaudio apud se Rex impius, impetare sibi non potuit, quin ad Christianorum opprobrium simplicitatem suam accusaret, qua putasset aliud Lusitanis pecunia, & Lucro esse antiquius; scisse illos abundè quantis odiis & modis sæuiret ad extirpandam ipsorum legem; hoc si Lusitani vel minimum, vt sunt acutissimo sensu doluissent; haudquaquam profectò à Bungensi, qui Christianos ad eò deperibat, ad se fuisse diuersuros, vt Firandum suam, suis opibus ditarent, his homo scelestus, timorem suum mulcens peiora parabat Christianis. Fefellit meditata barbaries hæc parantem, accepto Turrianus, & qui erant in Bungo Lusitani, de nauis appulsa nuncio, & Firandensis Regis contumeliosa iactantia, decernunt hominem docere, an esset pecunia Lusitanis, carior pietate. Scribunt illicò ad Præfectum nauis Lusitanæ, togant omnes facessat eo loco & præ illis cognatus in portum alium succedat, esto lucro id fieret magis sero, minusque opulento; quicquid hinc sibi decederet commodi Deo donet, & Religioni; Christianæ decus pietatis, genti suæ proprium asserat, nec patatur suo illo in portum ignominiosum ingressu, minui aut perire: ad hæc vt intelligeret Firandensis, apud Lusitanos posse omnia Turrianum in iis quæ cultum diuinum tangerent; institere id iter susciperet ipsemet, vt quod ipsi valdè optabant factum, eius arbitrio fieri videretur. Præfectus ex æquo magnanimus, & pius, gratulaturus aduentanti, nauis suam quàm potuit magnificentissimè vestitam, explicatis vexillis decorauit, præsentem verò salutationis honorem torius armamentarij tonitru dixit, ex quibus Firandensis cepit iam aliter sentire de reuerentia quam apud Lusitanos obrinebant Pa-

tres,

tres, sed multò certius paulò post, cum in salutato portu inhospito, nauis puppi Firandum conuersa Vocoxuram abscellit, sparsa priùs consultò fama, vitandam Lusitanis terram, cuius Princeps legem ipsorum tyrannicè premeret; ac Firandi quidem Christianos grata opinio aliquantum erexit, fore ut Rex suo damno cantus abstineret se ab iis diue-xandis; sed aliunde abiicit grauius Turriani discessus, pænè ante ablati quàm benè conspecti, ventitabant Vocoxuram nauiculis, viceni, & triceni, & coram præ lachrymis loqui non poterant: illorum consolationi, ne deesset, simul idoneis firmaret monitis F. Ioannem Fernandem Facata accersit, quòd confitentibus audiendis, & sacro epulo pascendis vix ipse sufficeret, ac ne sic quidem sufficiebat vtrique dies; vigilabantur noctes in concionibus, in precatone, flagellationibus & supplicationibus publicis, ad mentem sacræ confessioni preparandam: interim portus Vocoxuræ solenni rescripto Chumitandæ Christianis donatus incipiebat habitari, & ea quidem frequentia ut cum vix antea piscatorum domus tres aut quatuor numeraret; ex affinis regnis, quin, & Meaco tam multi confluerent ut in numerosum euaderet oppidum.

Menses aliquot dederat Turrianus nouæ illic fundandæ Christianitati, cum eius conatus, & Chumitandæ liberalitatem Deus splendide coronauit, illuminauit enim optimum Principem tam copiosa diuinorum perspicacitate, ut Christianus vnâ prope fieret, & sanctus, colebatur anno 1563. verni ieiunij hebdomas altera cum Vocoxuram improuisus venit, quasi Turriano visendi honorem gratificaturus, & domum in pignus beneuolentiæ, cui maius pretium dantis manus quam materia fecerat, die proximè sequenti domum nostram rogatu Patris, dignatus est sua præsentia, subque ad mensam accubitu, ad quam illi nobiles Lusitani cultu Regio ministrarunt. Inde solus cum solo Turriano in sacram ædiculam concedit, vbi Deiparæ cum infante in brachiis filio, penicillo expressa imago, altare decorabat: ibi Rex Vocoxuram se ait ob hoc tantum venisse, ut de lege diuina explanarentur sibi aliqua viua voce; nosse iam quantum ab iis dissideret, quæ in Iaponia seruabantur: cui essent ad manum varia semina, prudenter agere si quam optimo agrum confereret; semen hoc esse Dei nostri legem: velle se illam corde intimo condere quòd satus esset pacis, & æternæ vitæ; nec fore apud se sterilem, atque emortuam, sed ab se suorum omnium animis insertum iri, ad hæc emicuit gaudio pectus boni senis, absque mora Fernandem accersit cui erat expeditior sermo Iaponicus; explicantur coram principia fidei, de Deo præcipuè, & excellentia diuina, nec fuit aliquid tam subtile, & nouum quod ingenium Principis non bellè caperet: iamque primæ huic scholæ sat datum fuerat, recedebatque Rex animo emollitus, quod vti postea retulit, obseruasset infantem è sinu Virginis, defixos in se quocumque se verteret, semper oculos habuisse (siue ars pictoris seu miraculum id fuit) & sibi nescio quid interiùs in aurem cordis tacite suggessisse, quod nondum satis perciperet: tunc illi stabellum obtulit

Turrianus (quod solent Iapones ad delicias gestare) Iesu nomine pulchris coloribus impressum circum radiis, & cruce desuper, uti usus est coronato, quo attentius inspecto, auebat scire Rex quid hæc innuerent, sed frater Fernandez prudenter eam rem distulit, causatus illos characteres significatu compendiario mysteria claudere, quæ nisi per ortum, & tempus valde vacuum euolui non possent. Die itaque postero en adest denuo sub occasum solis, ut de iis mysteriis audiret, seclulisque tunc cæteris aulicis vnum secum admisit Ludouicum Omurensis Præfecti germanum, & hæc altera ut dicam schola, in horam tenuit ante ortum diei secundam, ad eum Rex orbis conditi audiendis successibus hærebat captus, seruatoris aduentu, futuris post omnium vitam; supremi iudicij tribunali; & ex eo bonis, & probatis cum Christo in cælum adiscendis; præcipitandis verò in sempiterna incendia sceleratis: de quibus dubitationes tam appositae proponebat, ut palam faceret probè ab se omnia comprehendere; sed cum catenus de Iesu nomine sileretur quod erat stabello intextum, exegit promissam illius expositionem, dicentem verò de Christi cruce nomini appicta, & de Imp. Constantino, illius in cælo aspectu mirabili, ad certam erecto victoriam, tandemque victore, audiuit attonitus, & mirè gestiens veneratus est illam reuerenter, voluitque à F. Fernandes, cruce verba subscribi, *Per signum crucis de inimicis*, &c. cum oratione Dominica, & Mariæ salutatione: causas inde quæsiuit quadragenarij quod tunc colebatur ieiunij iisque perceptis, festos per annum dies tam statos quam mobiles, sua sibi descripsit manu, illosque insuper quibus esset solenne Christianis abstinere se ab esu carniū, & hac in præsens lætus notitia discessit: die autem proximè sequenti Ludouicum ab se Turriano legat; fatetur se victum, expugnatumque vi veritatis qua lex sancta pollebat, denique Christianum se esse, ac ut sibi primum diuino beneficio daretur, regnum prole mascula stabilire, professurum se publicè Christianitatem, & inaugurandum sacro Baptismate, hæc dum expectaret, rogare interim ut crucem ad pectus liceret sibi apertam gestare, quod annuens Pater hominis pietati, vehementer illum animauit ad sperandum magna fiducia, petendumque à Deo filium, se verò id quoque eius nomine petiturum. Deinceps Omuram profectus elaborandam sibi ex auro crucem iuber, eaque in pectus de collo pendente conspicuus, fratri suo Regi Arimæ se sistit; rogatus ab eo num esset Christianus, liberè respondit Christianus, & animaduertens id illi handquaquam displicere, ad audendum maiora confirmatus est. Hos minutiarum apices, in quouis alio forsitan negligendos, in Chumitanda certè censui numerandos, in quo ut postea videbitur nihil fuit exile, nihil non dignum illustri posteritatis recordatione. Omura Vocoxuram reuertit ad tempus maioris hebdomadæ, optauitque per suum apprimè fidelem Ludouicum à P. Turriano, ædificandæ sibi prope Ecclesiam domui aream, velut omni se portus illius exuisset iure, ex quo illum Christo donauerat, fecit eidem condendarum, & promulgandarum legum potestatem in gratian fidei, sed iis addidit ab sese, quicumque circum longè

longè Ethnici habitarent, dictis diebus conuenirent ad audiendum de Christi mysteriis; menses ab hac Regis Vocoxuram profectioe altera; vix duo fluxerant, cum vxorem suam Camizamam Reginam, fecit de se concepto grauidam lætatus, promissi Deo, & Turriano fidem sanctè ac celeriter liberauit; venit ipse triginta stipatus nobilibus, magnam partem suo ad sacra Christiana magisterio paratis eademque secum Religionis veræ generositate alacribus, neque tamen prius à Turriano Baptismum tentauit poscere, quam significasset per nuntium, haud ita sibi futurum in promptu, Bonziorum cœnobia, ipsosque Omura Bonzios extirpare, vti forte iubebat Christiani sanctitas muneris; se quidem Regis Arimæ germanum, idolorum cultoris, sed tamen clientem beneficiarium esse; Bonzios ipsos magnis affinitatibus fulciri; pronumque iis fore, seditione urbem, Regnum tumultibus miscere; posse attamen illos arte alia subruere, intactisque ab igne illorum domibus; pedetentim quidem, sed tandem funditus reuelli; succisa videlicet quam accipiebant quotidie ab Rege sportula ex quo erat necesse consequi vt vitam, aut solum præ fame verterent. Hæc si Turrianus probasset sufficere, sacrum ab eo lauacrum se petere. Annuenti ergo se illi sistunt, & nocte audiendis de Deo & fide illius, sermonibus traducta, sub aurore lustrandi accedunt, Rex positus genibus, ad eius latera nobiles, clara omnes voce; fidei summam simul pronuntiant, tum cælo attollunt brachia vt mos illic orantibus facere; denique Rex primum Chumitanda, demissione animi singulari, vitali ex fonte renascitur, & Bartholonæi (qualem deinceps vocabimus) nomine insignitur; inde suo quisque alij ordine lustrantur, haud certè placendi studio, vel Principis sui adulatoria imitatione; sed prorsus ex vero, atque ex animo, Rege iis hanc laudem tribuente, neminem inter illos esse, cui certum non esset Christi legem amplecti, quantumuis Regem attendisset in superstitione pertinacem. Regeneratus Christo Bartholomeus Rex Omuræ, diem vix vnum à curis vacuum Vocoxuræ cum Turriano piè duxit, statimque à fratre ad ducendum accitur exercitum aduersus Principem confinem; nec mora profectus, prodere illico apertæ signa pietatis, etiam supra quàm esset pollicitus. Solunt quoque lapones, armorum Deum nescio quem, & eum gigantis effingunt corpore, gallo scutarie illius galeæ acroteriis incubante, Maustem eum appellant, & in eo quàm illis insignibus, quàm vocabuli specie nonnulla, Martem nobis veterem repræsentant, vel eius consimilem: scitantur ex eo, & accipiunt responsa, belli dubiis rebus; sanctèque obseruant vt eductæ in aciem copiarum, ante illius traducantur ædem, & simulachro militum singuli, proclinatione corporis venerationem, & demissione armorum signorumque exhibeant. Sed enim stylo longè ab hoc diuerso Rex Omuræ Deum illam salutauit: nam ad eius templi fores constiterat, cum gradu suppresso exercitum omnem mandat subsistere; tum in oculis omnium, monstrum illud, suo iussit altari deiici, &

coram sibi toto templo ad pedes raptari; stricto mox ardens acinace, per gallum, & galeam, medium diuidit simulachro caput, aiens proliquoties tua fraude sum falsus; neque his ad vindictam satis; simulachri reliquias cum templo incendit, crucemque interea paratam, grandem defigit eius loco, quam & ipse imprimis, & cuncti post illum duces, & milites venerabundi adorarunt. Exin cum iam in castra venisset, Dei quam fratris negotium, laud segnius gerens, etsi ab regno procul, nec procul ab eo per Bonzios ad defectionem concitando, caelo tamen confusus; quaecumque in sua extarent ditio simulachra, & templa incendio damnauit, & deleuit; Bonziis iras, & rabiem, inra fremitus, & execrationes prementibus; sed de huius Principis laudibus, & fide in Christum (pro qua regno etiam pulsus est) ineluctabili, atque intrepida, cum magna suppetant, pauca saltem, & breui, non sinit hic locus, posteris negari. Dum ergo in castris haberet exercitum, erudiebat milites diuina lege, trahebatque tam multos ad expetendam gratiam sacri fontis, vitamque suo ab exemplo ducendam, ut eius manipuli & cohortes, de Choris Religiosorum plurimum referrent, cruce singulos donabat, quam aperto gestabant pectore; mittebat paucos simul ad aliquem e nostris, qui forte abesset propius, ut rite ab eo tingerentur, iisque mox reuersis alios, atque alios submittebat: quis quid in fide ambigeret, vel minus caperet, eius se publice doctorem professus est fore, utque interdum apud suos magistri officio fungeretur, noctu fiebat nostrorum discipulus. Prae omnibus titulis Christiano se praecipue iactabat, dictitabatque se Christi seruitute, quam Regni corona nobilitatum illustrius: rotundam armatus, utroque ab humero ferebat laminam, Iesu nomine encausto infusam; crucem auream ad pectus; precatoriam e cinctu coronam isque ferme idem, cultus omnium eius aulicorum: acturus cum P. Turriano, enses deponebat, magno apud Iapones prodigio, praesertim Principes, quoties adesset operaturus sacris ex Patribus aliquis, sacrificio diuino quotidie intererat, nec pigebat horas interdum solidas illud expectare, nec promiscue in templo eum pauperibus aequè ut cum diuitibus versari; omnes aequè secum Principes arbitratus, ex quo facti fuissent Christiani, ostento modestiae, in superbissima gente singulari: ac ne sibi obicerent Bonziji parsimoniae sordidae notam quandam ex quo ceperat Christo militare; sex millibus pauperum, lautum epulum dedit. Regem Arimae Germanum per Patres & literas argumentis omnibus, & precibus sollicitauit ad Christiana sacra. Camizamam uxorem Reginam, unum hoc ab se tantummodo, diu multumque flagitantem ne nouis Religionibus, passimque iniussis, auitam mutaret; spreuit tanquam deliram; & eò paulatim adduxit, ut cum honorariis puellis, complecti vellet eam legem à qua tam dire abhorrebat, quod factum ab ea post paulum cernenius; quid plura etiam parenti armatus occurrit addictissimo Bonziis, & Neophytis Cocinozuensibus maximè infesto, immisitque illuc militarem manum, quae inde ministros extruderet aegros à quibus incolae miserè vexabantur:

vexabantur: sunt hæc Bartholomei Regis primigenia decora, in quouis alio fanè ampla, in hoc præ aliis quæ sumas de illo narraturi; tenuia, & propemodum nulla.

Hoc eodem anno 1563. principio Iulij Vocoxuram appellunt Ludouicus Froes, & Ioannes Baptista Montius Ferrariensis, ambo Sacerdotes, quorum aspectum, & amplexus tam prolixè sibi gratulatus est Turrianus, vt circum præsentibus excideret lachrymæ; nempe sibi videri denuo viuere, quin & deinceps vitæ saturum, votorum in hac vita compotem esse, postquã haberet quibus lectam illam Christianitatem relinqueret, senem se, agendo, & ferendo fractum, gressusque baculo ægrè satis regentem, multò magis regendæ illi Ecclesiæ iam esse impari, fratrem quoque Ioannem Fernandez relictum sibi à Xauerio socium lento morbo petire, ærumnosis contracto immodicisque laboribus; creuere senis decrepiti gaudia professione votorum trium quam à triennio idcirco distulerat, quod deesset Sacerdos qui vice Præpositi eam exciperet. Excepit illam Ludouicus Froes Assumptæ in cælum festo Deiparæ, quo eodem olim Iaponiam ante quatuordecim annos Xauerio comes attigerat: non defuit suæ celebritati symphonia, pueros ad hanc F. Arias Sancius, Vocoxuram ex Bungo duxerat, doctos solennia cantuum plectendis fidibus ornare; sed his multò iucundiùs sonuit Turriani vox ipsa, sensus animi pios, interceptosque singultibus palam omnibus testata, flebat vnà & Froes rem sacram faciens, licet febris tunc valida æstuarer, flebant quos magno numero cœgerat pietas ad cohonestandam lucem patri suo optimo gloriosam, qui mensa denique ab eo recreati ad lætitiæ cumulum, nullo paupertatis, aut diuitiarum discrimine, mixtim vnà sumpserat prandium; vulgato duorum ab India recenti auxilio, quisque illos sibi destinare, & Vocoxuram nuntios mittere qui cupidè illos flagitarent, in quo efficacior nemo, Antonio illo eiusque coniuge sanctarum dynastis insularum, de quibus dictum in tractatu Firandensi, dedere literas supplices quinis aut senis nauiculis iteratas, quibus denique perorabant, nisi obtinerent quod tantopere postulabant, adfuturos quamprimum filios ipsorum duos, nec Turriani genibus ante auellendos, quàm postulata impetrassent; nec ire in castum apud illum tot preces, promisit ipsemet profecturum se ad illos ocyùs Firandensis iram nihil veritus, cui ob auersam Firando Vocoxuram Lusitanorum nauim, erat magnopere inuisus, morbo tamen oppressus lethali, sua & illorum desideria distulit: sed anni huius exordio, tam multa illic mira que præstiterat, vt de iis Iapo quidam pius volumen scripserit, menses tantùm complexus duos quos in vineam illam impenderat, nec alia referens, nisi quorum fuisset ipsemet spectator, & restis. Scimus præterea Lusitanos duos Turriani amicos, & comites in excursionem illa breui, Neophytorum religione, & sanctimonia sic muratos, vt eorum alter Societati nomen daret, alter qui erat vxoratus institueret vitæ rationem cœnobitis quoque inuidendam, illi ad pedes Turriani consuetum singultus & lachrymæ ob nauos cæteróqui le-

28.

Xhamabon.
& Cocino-
zij conuer-
sio.

nes, illa aegrotorum lectis affixorum deportatio in templum ut sacris interessent, illæ tot horæ noctu peruigiles ad canendam alterna virorum, & mulierum choro Christi vitam, quam ad hoc patrio digesserant carmine, affectus ille mutuae caritatis, & locuplerum in pauperes tanquam domus eiusdem fratres liberalitas effusa; præter ardorem propagandæ in illos fidei, quos superstitione deorum, adhuc habebat irretitos, cuius præteritum ardoris fuit baptismatum frequentia celebris, & in iis Calandoni, qui sororem Antonij Beatricem duxerat uxorem, ad extremum illa Christianæ legis tam excelsa generosaque professio, non solum ut alacres ad mortem pro illa in procinctu starent, sed fundere sanguinem ac mori optarent vehementer; hæc, inquam, in aliis vulgo prodigiola; in Firandensibus Christianis, duarum maximè quas memoramus insularum, familiaria, & trita. Deinum ab iis discedens Turrianus, conferto dolentium comitatu, & faustas perentium adprecationes ad littus deductus est, felicemque se duxit, quisquis sibi locum in decem nauigijs reperit, quæ totum eius redeuntis prosecuta sunt iter, ac ipsi quidem futurum gratius nihil erat quàm si alterum ex duobus qui recens aduenerant ijs attribueret potuisset; sed Christianitas Bangensis annum iam integrum carebat Sacerdote, & Regi de illa magnificè merito negari non poterat, etsi nondum palam ageret Christianum: ad hæc noui quotidie illic, Euangelio patebant aditus, & nunciabatur de conuersionibus illustrium plurimis, quas edebat F. Odoardus Sylua, è tribus vnus quibus incumbat eius vineæ cultura, misit ergo illuc Ioan. Baptistam Montium cum F. Almeida, quem iussit Neophytos Chimabareses, & Cocinozuenses ex itinere visere, suæ post Deum partus industriæ. Sunt hæc vrbes duæ ad mare positæ; portuque vtuntur percommodo; præsertim Ximabara, cui præest Toparchæ cum summo imperio, nam Regi Arimæ beneficia est Cocinoxus, illas Frater Almeida, mensium quatuor spatio adiunxit Ecclesiæ, sed opem illi strenuam præbente iuvene Damiano, quem quocumque iussisset pergere Turrianus miræ illum conuersiones sequebantur, Euangelij præconium Ximabaræ in aulam primùm Almeida intulit, paucisque congressibus proceres, tam perspicua errorum quibus tenebantur notitia imbuit, ut omnem à Principe prædicandi Christi potestatem ferret solenni firmatam diplomate, inuitaretque suos per præconem Princeps ad eum audiendum; & ediceret sibi fore gratissimum si Christi legem omnes sequerentur, ad hoc eidem arcam donauit ædificando templo, in summo portus utrimque lunati acumine, obstrinxitque templo iure perpetuo, proximarum septuaginta ædium incolas. Verum quod longè omnibus antecellit concordii suo & vxoris voto, Regis Arimæ sororis, fidei pignus quam nondum censebat proferendam, Almeida obtulit tingendam aquis vitalibus filiolum suam, annorum vix quinque sed maturorum capacem sensuum, quos in pompa Baptismi eo maiestatis decoro prodidit, ut si foret annorum complurium matrona, Mariæ, huic nomen inditum, fuitque in Ecclesia Iaponensi, primus de stirpe

stirpe regla surculus; secuti sunt dominam populi; nobiles primum; deinceps alij, septuageni, centum, interdum ducenti simul ritè lustrati, quibus instituendis Almeida ter quotidie concionabatur, & dicenti auditor ita non deerat, vt vicum stiparet, ante fores nobilis Christiani, apud quem Almeida diuerterat, essetque postmodum aliò auditorium transferendum vbi si minus vniuersi at quam plurimi dicentem perciperent: his gemebant, & rumpebantur Bonziji, hoc quidem acerbius quod ipsis à pueris, illic vt tota vsquam Iaponia acutis, & ingenij viuacis, prouocarentur ad certamen de religione, & seu pudore, siue arrogàtia recusantes, traducerentur ab iis ignorantia, falseque luderentur, quod erat hominum generi fastuoso intolerabile, ac nisi multitudine vicissent qui Christi legem sectabantur, turbatum haud dubiè in vrbe ab iis esset: quod nihilominus sed frustra tentarunt; nam decem ex iis crucem in ædibus ex ligno prostantem in quas audituri conueniebant Christiani securibus frangunt; & cruces cartaceas lacerant, quibus fores suas plerique munierant, velut indicibus Christianismi quem colerent, direptis prius quas mobores vocitant sygraphis, quibus tanquam certis malorum aueruncis, tutas fore spondebant Bonziji domos omnes, quæ illa præferrent inscripta frontibus amuleta: nec certè procul miraculo absuit lenitas, quæ illatam cruci contumeliam Christiani, reorum morte non vlti sint, quamquam illos item continuit obseruantia Bonziji cuiusdam Regis patruj, & sacrilegorum in eo scelere ductoris; nepotis illum & ratio, & reuerentia seruauit qui Christi nomen peregrinum sua collectum ditone grandi suo fouebat periculo, haud tamen diu Christianos tenuit hic mæror, illorum breui alacritas, honosque restoruit, Bonziorum scelere detritus: quadrima puella sacris nuper initiis abluta ægrotauit, & morbi violentia, cum morte colluctans, repente, exhilarata est vultu in beati speciem tam sereno vt constaret sic illu è cælo fingi, tum ductis in eos qui circum aderant oculis gestiens, sursumque attollens brachia, lingua patria claram vocem hanc rupit, *tormi iangate mairo*, hoc est *rectè in paradysum pergo*, moxque se denuo componens animam efflauit. Peruasit Xemabaram rei miræ fama, & velut æquè in omnes caderet Baptismo lustratos, quod ipsa de se puella simplex affirmarat, omnes mirificè animauit ad primæ illius innocentia retinendum florem, cui mors non esset aliud quam velox transitus in vitam meliorem. Sexcentos ferè supra mille reliquit illic Almeida Christianos; Cocinozi solùm quadringentos, quod à pluribus id oppidum non habitaretur, loci ergo dinasta cum vxore filiis, omnique familia, salutaris aquæ illic primitias exceperet, inde populus vniuersus cuius partæ laudis Bartholomeo Regi piissimo prima gratia debetur, vt qui multis de Christi lege sanctissima magnificè dictis Regem Arimæ fratrem suum præoccupauerat quamuis sectæ Iaponum peioris inter pessimas æmulum; Ienxij vocabulo notatur, tollitque de rebus diuinitatem omnem, & æternitatem animorum: rogauit nihilo secius mitti ad se à P. Turriano, quem audiret de Christianis mysteriis differentem. Almeida

meidam verò ad hoc venientem ea dignatus est veneratione quam vir potuisset Principi exhibere, considere secum in folio iussit, tum secum discumbere, post hæc sibi per solidam noctem fidei arcana explicare; fructu quem dies consequens ostendit, misit Almeida regiū diploma quo ius illi dabatur amplissimum Euangelij toto regno vulgandi; apertas præterea literas quibus vniuersos Cœnozuensium clausos ditione, ad Christianum cultum inuitabat; adiunxit his ipsi ab aula nobilem qui esset fidus comes, & apud populum testis Regiæ voluntatis.

29. Tam lætis ouans successibus, vtroque in Omuræ, & Arimæ Regno Christiana res ferebatur, vt ne palmum quidem cultui ethnico videretur in iis relictura, quantumuis de nostris operarios tantæ spei, haberet paucissimos; cum improuisa vtroque tempestas, omnia in exitium vertit; in rebellionem ciues, in arma populum, in fugam reges, in depressionem vltimam Christianos. Procellæ huius auctores *Æoli*, duodecimvirum Magistratus, à quibus Omura regebatur. Hi suam iniuriam, & probrum muneris quod gerebant, interpretati Regis factum, in expulsis regno Religionibus patriis, ritu nouo suscepto, & inducto, eiectis Bonziis, deletis igne eorum cœnobiis & templis, idque suo quod illos vrebatur acrius, nullo vel consilio, vel assensu: ergo offensæ communionem inuicem proritati vindictam coniurant, primùm clandestinis molitionibus, cum necdum apertis valerent, simulant velle fieri Christianos, (& sunt Iapones simulandi artifices maximi) rem tamen in longum, ex proposito trahunt, & Bartholomæum Principem optimum in dies differunt, cui non erat cernendo acies tam obtusa vt verbis illorum fidei plus daret quam dissimulata perfidia: quare Turrianum per literas monuit, si Omurenses duodecim viri Vocoxuram venirent erudiendi Christianis doctrinis, probaret illos bimestri spatio, terna quotidie occupatos schola, quantum enim dabatur intelligi, metus erat non leuis, ne certa in Christum odia, fucipicti amoris tegerent, & ab adeunda quidem Vocoxura longè illis animus aberat, sed dum eximunt tempus, laruam iis detraxit opportunitas consilij improbi, stata quadam Augusti Luna imminebat ritus erga Regis defuncti statuam à Rege obeundus, quam thure posito vaporabat, & proclinati reuerentia corporis venerabatur quasi rem diuinam, Bartholomeus tunc non idem qui olim, à sacrilegio veteri abhorrens, loco soliti suffitus, detractam altari statuam cremauit, cerimoniam impiam eius deflagratione extincturus, occasione hac duodecimviri haud paulo latiores, quàm si millies statuam vaporasset, absque mora Gortondonum adire per litteras, defuncti Regis nothum; iniuria nefas illi describere, exstimulare, si quid honor posset, ad detergendam defuncti maculam Turriani & Regis sanguine, eius enim auctorem spargebant Turrianum, nec sardo cantatum classicum, Regni angulo pridem tenebat se agrè Gortondonus, paterno imperio exclusus, Bartholomeum spectabat non alio quàm de tyranni spectantur oculo; arrectus de cæteris in occasiones, si
quam

Arimæ &
Omura ab
idolol. ob
Christi fide
cucatur.

quam forte sibi rerum volubilitas præberet ad ius suum armis asserendum. Neque hominis ambitum moli tantæ tollendæ vis impar retardavit, quod promissione duodecimvirum confideret; qualicumque se septimum exercitu mouisset, accessura suis concitati populi arma, & Faribum arrogantia, opibus, milite pollentem, arcium quatuor beneficiarium Toparcham Regi pridem offensum, suas simul acturum partes; ac in Regis caput sic erat ab iis instructa proditio; Turrianum verò pellicere Omuram laborabant, vbi eum haberent crudelitati suæ deuotam victimam, ad hoc tam callidas probabilesque dedere operas, vt Regem ipsum scelesti consilij ministrum adhiberent, licet contraria omnia cogitantem, bis à se Vocoxuram Ludouicum misit Præfecti Omuræ germanum enixè vrgens Turrianum, adesset quamprimum: Regi Arimæ fratri suo fixum inaugurari sancto Baptismate; Reginæ vxoris eandem esse mentem, vti pollicita fuerat, expectari ab iis qui se in diuinis erudirent; ex verò omnia non item quod sequitur, duplex illi ab duodecimviris offerri solum ad ædificium ædis sacræ, festinaret venire, & optare pietati fidelium vtrum censeret conducibilius; sed professionem Omurensis diuina bonitas ab Turriano commodè auertit, nihil insidiarum suspicante; verum ad eam cumprimùm vocatus est, paranda edendaque professione solenni occupato; cum autem secundum vrgeretur, periculosissimè ægrotante; proditiōnis totus furor in Ludouicum refusus est, is cum Turriano dum ex insidiis Vocoxuram inter & Omuram expectatur, comparens statim inuaditur ensibus, interrogatur quid de Turriano, moxque Faribus insontem nudato acinace obruncat; inde Omuram versi, percursare illam cum perduelli Magistratu, & Regem Gottondonum insanis vocibus acclamare; sed cum turbam sequacem, quam multam animo finxerant non viderent, noctu ignem Regiæ, post vrbi etiam subdidere; in cassum vtrumque; per ferrum, & ignes Bartholomeus Rex optimus, incertum quo sospite euasit; vitæ quidem dubius aliquandiu, cum sat tuto illam credi posse putaret nemini, latuit igitur per aliquod tempus in syluæ intimo recessu Sinensi vsus ad necessaria, furtim sibi cautèque suggerenda; ethnico illo sed constanter fido, & tenaciore honesti, quam vtilis cupido, quare illum Rex sibi postea, imperioque restitutus, & beneficium erga se agnouit, & cum familia condignis præmiis ornauit. Vocoxuram postmodum Gottondonus occupat, funditque se procul in Arimæ Regem seditio, qui ab rebeli consobrino fugatus item Regno, vix vitam seruauit incolumem, & peribant Germanis Regibus duo illa Regna miserabilem in modum, nisi quod ex iis nondum erat rebellione occupatum parens Xingandonus sustinisset sua grauitate. Prodiit senex in publicum, & factione Bonziorum quibus semper fuerat addictus, ruinam inhibuit postremam: ad nostros quod attinet, vbi Vocoxuram de funesta Omuræ conflagratione, & Regis eiectione fugam nuntiatum, Christiani omnes Turriano instare cum lachrymis, eriperet sese exitio protinus, vitam eius momento pendere; neminem à perduellibus ita curiosè indagatum iri,

nec tam cupidè ad necem petendum, & iam Omura petitos adfuturos sub primam lucem Vocoxuræ; sibi etiam tamen si magnam partem extraneis certum esse, subductis quæ essent pretij, alicuius, terras alias quaerere, à præfenti exitio tutas, donec placitum Deo foret meliora tempora referre: ac de se quidem & socio, Turriani mens eadem fuit, statimque alter longa naui, seu iunco sublatus, Froes & Fernandes onerariam conscendit Christianorum mercatorum, qui egregiè ab armis, & militibus cõparati, spreto hostium incurfu in portu constitere. Turriano certè acerbior nulla mors venire potuit vastatione Vocoxuræ, tunc quidem iam captæ, post paulum direptæ, demum incendio traditæ, cuius & flammæ spectabat gemens, & vaporem proximus hauriebat. Dissipatis inter hæc Iaponia omni, Arimæ, & Omuræ cladibus, fama que vt solet earum colossos supra verum enormes, circumferente primis aspectibus populi; de Bartholomei nece ab coniuratis occisi iurabatur, de sepulta ruinis impetij illius gloria, de Christiana re stirpitus euulsa & perdita, de interfectis illius præconibus, vel exterminatis, quæ dum in Bungo iactarentur, cæloci ausus est nauigantium ethnicorum F. Ludouicus Almeida se credere, exploraturus quæ fors Patres in iis turbis maneret; vel opem laturus si adhuc viuerent: incredibile est quot sannas, conuitia, vitæ pericula verarar ad portus singulos, quos leucatum spatio quinquaginta ex itinere libauit: at quò tandem deinceps nempe Vocoxuram? at enim nullam esse, consumptam flammis ædem sacram (vt erat reipsa) frustra illam conatis ab incendio tueri duabus Christianorum nauiculis: sed pungebatur longè acerbis Bonziorum importuna exprobratione, legem Christianam Deorum & hominum odiis criminose pro more damnantium; quod secum vbique bella, incendia, euerfiones urbium, populorum strages, eiectiones regum circumferret, si vnus, si verus, si potens Christianorum Deus, Bartholomeo suo cur tantoperè defuisset: has inter veteres improborum hominum cantiones Ximabaram appulit, inuenitque mediæ ciuium suorum minutam parte, hanc ipse olim ad fidem adduxerat, interque alia, vrbis regionem præcipuam in ea reliquerat insignem Neophytorum domibus quadringentis, volenti exscendere ad eos reuifendos, denuntiata est certa mors ab amicis, si vel in conspectum se daret; quare fortis vid. ri ne superuacaneè ambiret, monuisse contentus de suo appulsu, illico habuit magno numero cimbatum ad nauim suam Christianos, viros, pueros, omnes infinis instantes precibus clam ad se diuerteret, nec se temporibus tam iniquis pia destitueret consolatione, cunctis verò ad se certatim illum trahentibus, ita omnibus satisfecit, vt quæ illi domus hospitio fuit, omnes exciperet, audireturque illic ab omnibus, de diuinis tractans, à primis tenebris ad vsque auroram, de constantia præsertim Christiani propositi fortiter ad mortem retinendi. Longè alia ipsi hospitalitatis vrbinitas obrigit Cocinozi Regis Arimæ portu, vnisque ferè habitato Christianis, quam velut diuinans apud se facile coniecit, dum illam quam medio in campo solenni more crucem statuerat, multum oculis

lis requisitam, nusquam vidit, quod amarè dolenti, fingentique animo
 variam facti causam, adest remigio celeri è terra Phaselus, nauique ip-
 sius ex aduerso consistit immobilis, inde alter eorum à quibus solis age-
 batur, magna voce, vetat illum pedem in solo ponere, quin & priusquam
 illucesceret sequens dies portu edicit facessere. Arimæ Regem Xengan-
 donum cuius nomine hæc iubebat, nolle suis vsquam in ditionibus Ma-
 gistros. legis quæ tantum malorum filiis intulisset, orbassetque regno
 alterum, quod esset Christianus; alterum quod Christianus esse vellet:
 quibus dictis omnem peruolitans vicatim Cocinozum poenam capitis re-
 petito præconio indixit omnibus quicumque rectum Almeida præbe-
 rent. Quare solus in portu, à terra procul diem illum egit, nisi quod
 nocte intempesta, Christianorum nobilium ad eum cimba tacitis remigi-
 bus accessit, consolatura magis afflictum tot cladibus, quam leuamen-
 tum aliquod ab eo acceptura. Excusata enim necessitate negandi hospi-
 tij, postremo supplicio indicta; de sua suorumque Cocinozensium in
 Christo firmitate dixere tam assèueranter vt Almeida lachrymas cierent,
 tam alacri læto eorū generositate, erat enim & huius Christianitatis quo-
 dammodo parens, qui porro esset in præsentis rerum status ex iis didicit,
 redisse Xengandonum ad Regni clauum; Bonziorum impulsu natorum
 maximum Arimæ Regem damnasse exilio; religiones auitas, Christo
 eiurato, imperasse omnibus Christianis, & succisa cruce templum solo
 æquasse; at enim aiebant magnificè; nos ad saxa & ligna de genibus
 colenda, quis tandem mortalium adigat? & Deo debitos honores, dæ-
 moni à nobis extorqueat; mille prius cum vxoribus & liberis oppetemus
 mortes. Potest nobis Xengandonus vitam, Christum eripere non pò-
 test: flagitabantque ex Almeida exorari sibi à Deo seu vitam seu mor-
 tem, vtrumvis illi placuisset, tantum professione non indignum sancti-
 moniæ Christianæ, hinc post mutuas salutationes hi ad sua regressi; per-
 gens Almeida, Vocoxuram septembris 20. legit.

Quadragesimus currebat dies ex quo Bartholomeus Rex nunc obses-
 sus, nunc profugus, nunquam cælesti auxilio, nunquam fide in Christum
 solida defectus, vitam ægrè per casus varios trahebat, cum visum deni-
 que summo Regi restituere illum in suam Omuram, si minus tranquilla
 in pace, Regni saltem recepti potentem, & dominum, quod significare
 Turriano non distulit, datis ad eum per illustrem clientem autographis
 literis, quibus paucas solum notabat arces quæ adhuc starent à perduel-
 libus. Regis victoriam, veluti propriam celebrare Vocoxuræ naues
 oneraria & longa, tormentorum fragore, & diuersorum ignium festa
 luce. Gratulaturus Regi Turrianus, vices suas commisit sancto seni, qui
 Firandensi olim Regi ab secretis Seriba, tunc Patrum adiutor præconem
 Euangelij agebat, eratque Christianis aded venerandus vt in eius ample-
 xum Rex ipse interdum procurreret; patremque nominaret. Turrianum
 suum noua per hunc salute impertit, spondens vt primum Regni motus
 interquiescerent, profecturum se ad eum visendum, se iam Faribum Lu-

30.
 Rex Omurz
 hostes suos
 profigat.

douici proditorem sciatum; se Gottondonum nothum obsessos premere, nec posse ab iis obsidionem diu sustineri, sed hæc quidem illius spes præfens, nam fuit ea spe longè victoria plenior, quàm verò & Regno profugus, & in Regnum reductus, & inopinatis iterum actus periculis, immobilem animum, & inflexam aduersis, semperque victricem Christo fidem seruauit mirabile dictu est, mille ipsum & rationibus, & minis, & precibus versare conati sunt Xengandonus parens, alique extranei Principes, quibus verba omnia responsione vna consuevit eripere malle se Christianum esse quam Regem, vel hac solùm ex causa dignus Christianissimi titulo quo illum Iapones & Lusitani decorarunt: duas illi mos erat de nocturna quiete horas precando demere; nomen Iesu augustum, vtroque ex humero, crucem à pectore, precatoriam è Zona coronam nunquam deposuit, habuitque semper pro insignibus regis: duobus suis beneficiariis dinastis, vel auaritia, vel ignauo metu in apostasiam prolapsis, caput iussit illico abscindi, perduelles sibi non minus quam Deo arbitratus, & flocci æstimans quicquid inde tunc sequi pronum erat cum parandi magis recentes amici quam perdendi veteres viderentur; enimverò non commisit Deus tam religiola consilia in auctoris perniciem vertere, ac licet ipsius excoquendæ virtuti, formandæque illius exemplo alienæ, ferre suppetias laboranti tantisper distulerit, sed hoc eò tandem magnificentius quò serius præstitit. Collecta enim denuo rabie, anno eius æui sexagesimo quarto Septembri mense armauit in eum Rex Firandicum quinquaginta nauigia; Gottondonus decem supra centum; Faribus sexaginta, impositis cuique canteriatibus duodecim catapultariis, omnes Omuram contendunt, Excipiendæ huic nubi pro virili sua Barthomeus quoque occurrit alacris, & quanquam numero, & audacia suorum multo inferior, confusus tamen causæ bonitate in qua Religionis periculum vertebatur, certò Deum putauit sibi propitium adfore, ac missum quidem à Turriano vexillum cruce picta insigne præferri iussit exercitui vniuerso veluti clypeum; verum aliud accepit cœlitus, quo in spem victoriæ multò certius est erectus, dum enim suos in hostem ordines dixerit, ecce illi de cœlo pulcherrima specie crux ingens obiicitur quæ vtrumque vel soli, vel exercitui conspicua, haud minus ipsi, quam olim Constantino, triumpho extitit pignus, & victoriæ nuntia. In quartum diem October processerat, exscensione facta hostis, Omuram versus ferebatur discincto similior & victori, quam ad pugnam accincto, vt qui sui securus, & tumens viribus de belli exitu nesciret ambigere. Sed cum ad Omuram conuigendum putasset; meliori consilio Bartholomeus vrbe procul, montis dorsum insidiis legerat, quo interciperet medium eius iter, & si minus posset agmina fundere, improvisus saltem incautis ingrueret, eaque turbaret, cuius à Deo, vt creditur, hausti consilij exitum ita qui suggererat fortunauit, vt vnum idemque fuerit hostem coram cerne-re, fundere, profligare: quadrigenti ex iis eo prælio cæsi; debilitati vulneribus multò plures, in naues cæteri se fuga abdidere, insistens victoriæ

Rex

Rex, arcus tres suas hosti eripuit, tantumque inualuit ut posset deinceps iis esse formidandus à quibus fuerat laceffitus. Præfectus armorum Firan-
denfis, suorum post cladem reducens reliquias, nec satis intelligens qui
tandem Rex Bartholomeus, valuisset tam paucis, & vilibus, tam mul-
tos bellisque exercitos frangere, superiorem quandam, ut erat vir pru-
dens, eius victoriæ agnouit causam; nec Bartholomeo, nec eius militi,
sed Christianorum Deo illam attribuit, pro cuius obsequio, & fide, nec
imperio nec vitæ Bartholomeus pepercerat. Domitis hac pugna ex par-
te hostibus, compulsisque ad rogandam pacem, Turriano donum crucem
auream misit, qua ipse Christi miles ad pectus conspicua, pugnae cam-
pum ingressus fuerat, monens eius virtute se ex certaminibus victorem,
è periculis saluum sæpius euasisse; haberet illam sui amoris pignus; eius
vice ad se aliam mitteret, hoc solo sibi maiori futuram in pretio; quod
eius è manibus venisset.

Vocoxura tunc aberat Turrianus, & Taraxe portu Regni Fingenfis
morabatur Bungenfi imperio subiecti: eò se Februario Vocoxura incen-
sa contulerat anno 1564, nosque illum affectabimur scribendo; si pri-
mum, in flexu occiduo eius in qua versamur insulæ memoratu digna, in-
dicauerimus. Quo die Fuaxem Turrianus, eodem soluit Tacuximam
Froes, expetitus ab Antonio illius ut dictum sæpius dynasta, illic men-
sem iam ynum F. Io. Fernandez indefessam Deo nauabat operam, cuius
non potuit tam citò Froes aliquod ferre leuamentum, quod febri teneret-
tur pertinacissima, & plusquam trimestri; ex qua breui, pleneque conua-
luit, fuitque sanctorum illorum in eo curando tam sollicita & constans,
tam diu noctuque æmula & profusa beneficentia ut si ipsorum parens
esset, sed nec parèe illis vicem retulit Froes decem mensium labore sedu-
lo, quo illos in eum (Fernande comite) virtutis eximia prouexit gradum,
ut eius spectator sapiens Lusitanus, nihil se in illo vltimo Oriente mira-
bilius vidisse, ad amicum scribat [michi planè, inquit, persuasum est has
duas Antonij insulas, inhabitari à Spiritu sancto Tacuximam, & Ichi-
ceuchim, nec est qui possit, nisi per se spectarit, statuere, cuiusmodi sit
hæc hominum natio ab idolis ad verum, rectumque conuersa, in hoc orbis
antehac ignoti postremo cardine, hac innocentia, & asperitate vitæ vltro-
nea, Christianos non vidi quales Tacuximæ, quæ se ita totam Christi no-
mine ostentat, ut nec vna nocte hospitem admittat ethnicum, sextis
hebdomadæ per anni decursum feriis, dum Litanias decantaret Pater,
stagnis in semet ardentem viri, pueri, parentes, filij, tam religiosa pietate
sauebant, ut possent è saxi lachrymas ducere; eorum complures ut vi-
ri sic sceminæ, ex propriis domibus ad crucem in colle positam, in quo
humantur Christiani, adrepunt genibus, orantes si videris, nullum iis
Monachorum Conuentum prætulervis; idemque de ieiuniis ferio iudi-
cium; mihi quidem, illos dum attendo, non videor esse Christianus; nam
illorum ex ore, præter diuina, & cantica, solutis, strictisque numeris de
Deo, de Virgine, de Christi natali nihil auditur, nec sunt pessimo nostro

3 J.
Sanctitas
Christ. Ta-
cuximensis.

more iurando assueti, supersedeo ceteris laudibus quarum mihi nullus sit finis, sed dico iterum quod initio posui, certum mihi esse Spiritum sanctum inhabitare has insulas, versarique cum his Christianis, *singi* enim haud posse alioqui, unde tanta illis virtutum vberitas suppetat.] hæc ille iis consentanea, quæ spectatorum relatu testium de illis superius scripsimus. His dum occuparetur interdiu Fernandes, noctu sibi de somno horas aliquot seponebat, quibus libellos componeret ad piam fidelium institutionem; & nostrorum ex India commodo, linguæ Iaponicæ rudimenta. Septem enim mensium spatio instruxit Grammaticam quæ eius linguæ sermonem proprium certas redegit in regulas, sed hæc multorum voluminum Iaponicæ lucubrationes, nocte quadam; fortuito cubiculi eius, palearij scilicet, igne perierunt, graui nostrorum illic recentium operatorum iactura. Tacuximæ attamen nec ipse nec Froes ita erant affixi vt non alibi quoque, & seminarent, & meterent. Ichiceuchi Fernandes prædam eripuit dæmoni, annos possessam nonaginta, tam diu vixerat anus quam Christo lacratu est, & annos peregrinando contriuerat quocumque audisset idolum, aut ritum frequentari, peccatorum indulgentiis celebrem: quare diuitem licet, claræque natalibus Bonziji ad sanguinem munxerant, cum præter salutem misera nihil desideraret: grandi falce felicem se credebat remissionum emptarum à Bonziis caro merita sua vendentium, sed veste præ omnibus è charta simplici, cui vitam Amidæ actaque singula, sua manu Archibonzius pector illiuerat, hanc ipsa thesauro sibi partam, moritura parabat induere, nihil addubitans quin culpis omnibus, pœnisque absoluta, in cœlum recta euolaret, sic enim ferebat superstitio Iaponum, & Bonziorum auara cupiditas. Quod autem veri boni amans fraude potius aliena, quam suo scelere in eo quaerendo aberraret, respexit miseram, & simplicem Deum, & ministerio Fernandis ad agnitionem veræ lucis, vitæque perduxit, ad quam flens tot annorum cæcos, & insanos labores, collectas in fascem syngraphas, vestem, diplomata, aliaque Bonziorum sacrilega ludibria in flammam coniecit, quod factum in eiusmodi fœmina, sanè heroicum, Deus illi tam largo præmio rependit, vt Baptismo lustrata, mox sancta fuerit, tercentas quotidie salutationes Matri Virgini dicebat; bis terue quot noctibus surgebat ad orandum, vix efferebat templo pedem, & cum ægrè se antea moueret, visa Baptismo iuuenescere Tacuximam venit, sanctæ illius Christianitatis aspectu fruitura.

32.
Firandum
P.P. reuocan-
tur moritur
E. Silua.

Metebant hos fructus operæ P. Froes, & F. Fernandes in vicinis Firando insulis; Firandi nequaquam, prohibente illos portus sui hospitio Rege Christianis rebus inimicissimo, qui etsi luctis immaniter inhians quibus Lusitanæ ab India & à Sinis naues, portum illum augebant, sæpiùs confirmasset ab se reuocandos, datam fidem semper fefellerat: quamobrem hoc anno 1564. Augusti 17. in prospectum Firandi cum Meaco venisset nauis S. Crucis, Præfecto eius Almeida plurimum institit Turrianus, vt vellet portum alium optare, ne Christianismi, & Bartholomei Regis scæum

læus hostis, illo quæstu fieret in Christum ferocior: annuente Præfecto, mercatores & nauæ reclamant, pertæsi dierum ultra quadraginta nauigationem procellis infestam perpetuis, & auiditate præsentis commodi, leucarum iter quadraginta, Cocinozum vsque, Christi obsequio negantes; sed hoc ab iis non impunè peccatum: quod illic damnum ab igne, & à prædonibus tulere decem millium aureorum æstimatione notatum est. Hinc rerum suarum iam consultiores, suapte tum spontè, tum Frois suasu, disertè Regi significant; suarum mercium diribitionem si gratum haberet firandi heri, Firandum Patres reuocaret; solum ædi sacræ illis tribueret, pro illa quam furor Bonziorum, ipso annuente, flammis delitisset, ad hæc breui responso, & celeri; cupiditate consiliaria, & apud illum omnium arbitra Rex; nauis inquit, portui succedat; Redeant bonis auibus Firandum Patres; Christianos inuicent quos volent: templum statuunt quo loco maximè duxerint opportunum, quæ ut iussa, sic in opus redacta bona fide, sed probè memores Lusitani, & Christiani ciues, quàm contumeliosè à Bonziis, ante aliquot annos eiectus fuisset Villela; pensari hoc dedecus Religionis in eo sprete, altero tanto honore voluerunt, & Froem ac Fernandem magnificè in urbem induci. Die igitur Bartholomei Apostoli, superbo cultu nauim ornant S. Catharina, & iuncum seu liburnam eodem in portu consistentem, illam Froem in littus, hanc Fernandem vecturam, suus cuique Præfectus, Lusitani complures, & nauæ proprio omnes visendi schemate, & varietate habitus peregrina. Christiani præterea ex vrbe ad littus festa omnes in veste, & alacres, exscendentes nauibus Patres gratulatorio tonitru machinarum omnium salutantur, inde versus palatium pergitur. Procedunt mixtim Christiani, sequuntur medij, nostri duo; pompam claudit Lusitanorum comitatus, ciues quidem viri, scemina, pueri confertis in turbam ordinibus, cum lachrymis, cantibus, gaudiis, quod contra spem omnem, & Regis Tacanombi aduersum Christo ingenium Patres sibi cernerent restitutos, & velut triumpho de hostibus claros. Quin & ipse Rex festo annuere, & adplaudere visus, utcumque animo senserit, gaudere se vehementer dixit, aduentu Patrum; & humanissime affatus salutantes, dimisit: sub hæc visendi officio perfuncti apud Antonium Sancturum Toparcham insularum; ratiq; promendâ non segniter concessam à Rege gratiâ metati sunt illicò ædi sacræ locum, accessitque mox ad eam extruendam, Lusitanorum erga Patres tam prompta quàm solita largitas, trecenti, & eò ampliùs ducati: spontanea solùm nauium trium contributione, sed iuuit Christianitatem Iaponicam beneficio gratiori nauis S. Crucis, cum tres illi de nostris aduexit Sacerdotes Baltasarem Costam, Melchiorem Fighuerodium, & Ioannem Cabralens, horum Figheredius Cocinozum ad Turrianum profectus est, Cabralis Tacuximam. Duobus qui Firandi iam erant comes tertius accessit, hoc subsidio mitigata est iactura F. Odoardi Siluæ, ante menses quatuor fato fundi, totus erat in conuersione Cauaxiri quam Turrianus illi crediderat, cum ex mediis eius, opimisq; laboribus euo-

catus est ad quietem: qui Cauaxiro Tacaxem deduxit Almeida, ut quod erat illi peculiariter in votis morientis oculos premeret Turrianus; de illo in Indiam sic scribit. [F. Odardum reperi quanto remediis egentiorum visitatis, tanto cœlestibus diuitem; sola fermè in ossa desierat. Mera laboris improbitate in morbum collapsus est; diu noctuque intentus diuinorum prædicationi, nec potus nec cibi meminerat, & feruentiorum ex fratribus agnouit neminem, nullum ipsi abibat, punctum temporis vacuum, qua diligentia non Iaponicas modo verum, & Sinenses affecutus est literas, tametsi difficiles, eiusque inuentum est Iaponica quam concinnauit Grammatica, cum eiusdem linguæ indice copioso, legis itaque Christianæ manifestandæ ardor onera illi imposuit debilitate afflictæ corpusculi grauiora; nec facilè scriptu sit, cum primùm Iaponiam attigit quàm acerba se tractatione maceravit, conatus sum equidem quæ mecum tuleram fomentis hominem recreare, sed cum ex eo præter spirans cadaver nihil prope restaret frustra fui, Turrianum sibi animam acturo adesse cupiebat, eò Tacaxem eum deuchere iussus sum, idque mare tranquillum, & noctem placidam feliciter nactus ut potui præstiti; nec item quicquam caritas intima Turriani erga illum omisit; sed hunc vindicauerat sibi Deus, decimo post appulsum die finem viuendi fecit, sumpta bis Eucharistia, & relicto nobis humilitatis eximia, patientiæ, aliarumque virtutum quæ in illo splendebant illustri exemplo.

33.
De Turriano,
Rege
Bangî, &
Omuriz.

Cæterum Firandi dum religio instauratur, eam aliis quoque locis restituebat in iura pristina Turrianus. Vastata ut dictum flammis Vocoxura, nauigauit Tacaxem, leucarum itinere quinquaginta (est hic Regnis Bungi, & Arimæ, portus conterminus, cum pago) consolatus est obiter nonnullos Christianorum pagos; in iis vnum Neophytos habentem octingentos, inter quos Leo claritudine generis excellens, non est passus aliud quam ad se illum diuertere, gratificatus hac sua hospitalitate, tum sibi priuatim, tum fidelibus cœteris, qui eandem in domum extemplo confluxere, noctemque illam diuinis à Patre audiendis magno animi sensu, & lachrymarum copia exigebant; cum ecce tibi de repente saxorum tempestate fenestras lapidari; belluinos tolli ululatus, conclamari immuni strepitu foras foras, nominatimque Turrianus probrosis vocabulis appellari, concinnarat bacchanal huiusmodi Bonziorum turba, Patris illuc aduentum ab exploratoribus edocta, sed ludum insolentem proximè abfuit, ut sua clade postrema luerent; Religione quàm iracundior Leo suos in armis esse iubet; familiam sanè numerosam, obseruabatur enim tanquam Princeps, comportari paleam, & sarmenta mandat, eertus ignem cœnobiis subdere, viuosque in iis Bonzios cremare, & ibat res dicto citius in opus, nisi hunc denique placasset Turrianus, sunt planè Bonziorum daemoniorum genus, quod alia exsecratione, & carminibus aliis vix possit abigi. Postridie quidem comperto discrimine quod sibi dementes consciuerant, ad eò refrixit illa eorum temeritas stolidi, ut per octo dies quibus illic fuit Turrianus, nemo ad vicum in quo erat Leonis Palatium

tium, accesserit Bonzios. Tacaxem Turrianus cum applicuisset explorandum putauit an Rex Bungi suam illic probaret stationem, eò F. Almeida ad illum misit leucis distitum duabus, & triginta. Eam Rex optimus, qui parentis illum colebat loco, non probauit solum, sed gubernatori portus mandauit per literas, vt ipsi & Patribus sedem, ædesque assignaret. Post, alias item quibus illum enixè populis suis iubebat esse obseruandum. Denique cum intelligeret, auarè operi fructum eo in portu respondere, diplomate Regio duplici, huic sterilitati mederi studuit, erant illa duabus inscripta tabulis, & prætexta simbriis eleganter; in vtroque autem, caractere aureo legebatur, notum esset vniuersis in Regno suo degentibus, licere cuilibet à patuo ad maximum, legem suscipere, profiterique Christianam, si quem eo ferret audacia, vt Patribus obstaret; vel traductos ad Christum vexaret, pœnas criminis luiturum, sibi esse in votis, vt ditionibus suis omnibus annunciaretur lex veri Dei: horum alterum diploma Tacaxe promulgandum curauit Turrianus, altero instruxit Odoardum Siluam, Cauaxiri pro concione indicendo, erat enim tunc adhuc concionando par Odoardus: hæc sapientissimi Principis in Christum, & Patres voluntas egregia, discruciatum Bonzios tetrus modis; ausisque sunt quidam coram obtrudere, homines publicè infames, qui carne humana vescerentur, & quocunque intrassent, ignem, arma, seditiones, clades secum eò inferrent, tollendos è medio, vel retrudendos in Indiam; non autem in Deorum probrum, & damna Iaponiæ fouendos, quorum os impudens cum rubore Rex his verbis occlusit, annos ad tredecim versantur Patres in meo imperio: trium eram Regnorum dominus, priusquam venissent; Regnis quinque nunc impero, egebam pecuniis, nunc eis abundo, præ quouis alio Iaponiæ Rege; prole mascula carebam, vehementissimè expetita, nunc ea gaudeo; bona mihi omnia cum Patribus venere. Iam hoc mihi à vobis dici volo; ex legis nostræ diuturna tot annorum, vestrique ob illam conseruatione, ecquid mihi obligat vnquam boni? auersatusque, ite inquit, nec sit præterea ex vobis qui apud me talia garriat. Philosophatus etiam eodem in argumento Rex Arimæ multò sublimiùs, cernens enim deiectis, dispulueratisque à Bartholomeo fratre natu minori simulachris, cœlum non ruere, nec in eum igne, & fulminibus pugnare, vt futurum canebant Bonziji, cœpit Deos Iaponum pro saxis & lignis ducere. Præpotentem verò Christianorum Deum, qui suam iniuriis violatam vlcisceretur crucem; & proferebantur eius pœnæ singularia ostenta formidabilis exempli, quibus idem Rex ad Baptismum validè mouebatur; sed eodem cum fratre, Regno pulsus deliberationi supersedit, quoad recepto demum sceptro, primas recepit cogitationes; accensus fraternis victoriis, & triumphis, ad eò supra spem relatis, vt videretur Deus ipse, sub illius signis, cruce videlicet militare, quæ primam eius aciem antecedebat semper, hac ope Faribum, Gottondonum, Firandensem, Omurense prælio infregit; hac paulò post arcem paucis horis Regni clauim recepit, quanquam esset in

montis edito, prærupta undique, nec viros haberet nisi solum triginta, sed viros, sibi que animis, & manu nequaquam ab similes, quare perduelles qui eam propugnabant, pars contrucidati pars in præceps, fugam dum tentant acti, & saxi illisi; euentus Iaponia omni celebratissimus, & cælo auspici attributus, nunquam alioqui obtinendus nisi longa & aspera potentissimi exercitus impugnatione. Nimirum certabat in castris Bartholomei Deus, certabant Turriani preces, quarum suppetias pius Princeps nunquam non consueuerat poscere, cum esset huiusmodi ardua & ancipitis belli aggressurus.

34.
Amplific.
Christ. Firandensis,
virtus An-
tonij Japon.

Redux in ditionem Rex Arimæ; adeoque in mentem pristinam, erga religionem sacrosanctam, Turrianum Tacache acciuit ad Christianam vt significabat excolendam illic, & propagandam legem; accurrit, etsi perperam valens senex, expertusque est omnem Arimæ aulæ, ac Regis præsertim benevolentiam, qui eius consuetudine gauisus aliquandiu familiarem quendam suum huic assignauit, viæ ductorem & comitem, vt cum terram legisset Cocinozi, ædem illic figeret Deo sacram, in quam de more Christiani pietatis studia obirent. Debebat hic honor eorum probitati, & inuictæ in Christo constantiæ, à qua Chengandonus Rex senior, nec minis, nec precibus quenquam illorum excutere valuit in uitam superstitionem; quingenti simul, ferro ceruices parati subdere, testati sunt robur inflexi pectoris, conditionis impiæ contemptu qua ad Christum negandum urgebantur. Hæsit illic multo tempore Turrianus, vicinis quoque Christianis operam commodans, & hinc suos ad Euangelij sementem in diuersa spargens, in quibus Ludouicum Froes, Meacum destinauit, Vilelæ subsidio futurum, Cocinozi Rege propitio, & Turriano procurante nauigabatur in tranquillo mari; Firandum, & proximas insulas, vices rerum agebant promiscuæ, Regem eiusque Principem filium, ingens tenebat odium nominis Christiani, dumtaxat mitem, & beneuolum animum tunc soliti edere cum eorum rationibus commodasset. Præter hos dynastâ Catâdonus cum duobus eiusdem ordinis, & aulæ proceribus, qua sua priuatim maligna indole, qua Bonziorum instincti scelere, Christianis rebus aperte erant inimici. Solus de quo superius dictum est, pro iis stabat Antonius; isque ad hoc Regem adduxit vt Iasirmandachem Firando expelleret mysteriarcham Bonziorum, origine Principem, infensissimum Dei hostem, & Euangelij, qui Vilelam aliquot ab hinc annis ignominiosè Firando eiecerat; nunc vices iniuriæ recepit. Nec Regi fuit sat integrum, eius exilium tametsi cuperet, Antonio negare, vt pote armorum supremo arbitro, & cui parem bello habebat neminem. Iungebat quoque vir præstantissimus dictis suis arma in defensionem fidei, quando vi & armis non verebantur Ethnici in eam insurgere. Tam morum exemplis, quam Religionis studio pariter efficax, solennis per urbem suimet diuerberatio quoties rediret; primas agebat in illa partes, primus ad templum, ad sacra mysteria, ad crucem adorandam, quoties per belli negotia liceret. Dabat prandia Christianis; & ab

iis vocatus, quantumvis pauperibus, promittebat; sedebatque nullo sui discrimine velut ex iis vnus, magno demissionis miraculo inter Principes viros apud quos in Iaponia populus non pluris fit bestiis. Dicebat item ad populum, disputabatque cum Ethnicis, & partem vnus salutem anteponebat gloriolæ victoriæ: huic Ioannis fratris natu minoris conuersio accepto ferenda est, eamque postea virtus egregia subsequens; huius enim fides, & probitas vxoris Ethnicæ intepuerat consuetudine, sed ab ea demum Dei gratia liber, Patrum hortatu, & Antonij aspectu, curas suas omnes in vsum animæ contulit, euasitque Christi propugnator, haud multum fratre inferior.

His Firandensis Ecclesia columnis nittebatur, ex nostris habebat Cabralem, & duos adiutores Iacobum Gonzales, & Ioannem Fernandes quibus præerat Rector Baltasar à Costa, perfecta est Nouēbri mense hoc sæculi anno 65. tēpli ædificatio, quod præcedēti fuerat inchoatum & quidem, vt in Iaponia splendē, solis enim ædificant ligneis, sed per politis, & maximè læuibus, quæ incrustatura exterior lutea ab incendiis defendit, ad motum populi quemlibet illic nimium familiaribus. Inauguratum est die sacro exceptæ in cœlum Deiparæ, nomenque huic inditum Temongi, quod apud nos cœli portum sonat. Rex ipse ad visendum opus, officiosè inuitatus à Patribus, & ab Antonio & Ioanne Christianis proceribus deductus venit, magno aulæ totius comitatu; & qualicumque tunc animo fuerit, certè hilari fronte, & placida spectare creditus, quod Christianos non parum recreauit.

Ecclesiam aliam sua ipsemet Deus, si loqui fas est, fundauit manu, ad hoc vsus Ethnica Princepe Icibondoni vidua bello cæsi, simulachris, & Bonziis ad insaniam addicta; huic erat filia quæ primis nuptiis Regis fratris, post eo mortuo Ioanni fuerat collocata: hac nihil erat in vita matronæ carius, quod eam in cultu idolorum tam exquisito educasset, vt non posset sibi fingere sanctiorem; sed has delicias superueniens morbus terro felle aspersit: mater filia metuens, diu noctu, flens orans assidebat Deorum genibus, Bonziorum preces stipe larga emebat; reparandis eorum caducis cœnobiiis, nouisque construendis suggererebat sumptus, Firandum tota votis, & sacrificiis fumabat, sed iis inanibus, & in cassum conceptis; accessionibus incrudescens morbus, Bonziorum ingratiis valetudinem citam spondentium, filiam extinxit: hic anus misera, honorum pœnitens, quibus à puero Deos coluerat ingratam illorum exsecrati mercedem, crudelitatem inculcare, detestati, postremo indignans, Patrem Acostam vocat, suam illi ex sorore annorum quatuor quadrimam filiulam tradit sacro lustrandam Baptismate; tradit ad hoc item honorarios suæ familiæ ephebos; tradit (quod maioris ad Dei gloriæ momenti) pagos duos, suum Ichiceuchensi in insula patrimonium, quos Christianis præceptis, & sacris imbui voluit, esseque Christianos; sed si de cætero spes tantum magnas dedit, quæ nullos vnquam sortitæ sunt fructus; inueterata olim fidei odio fœmina, dum fuit superstes, nec

A a a 3. Christ

34.
Firandensis
Ecclesie vic-
ces.

Christiana vixit nec Ethnica, cuius etiam valde dolenda iactura, sed eam lucra vbertim pensarunt, quæ de pagis duobus ab ea donatis messuere Acofta, & Fernandes; illo statim profecti; subactum sementi solum reperiunt; Christianum nomen decusque in pretio; Christianorum qui vicina incolebant, integritatem admirationi: quid multa? breui quinquaginta illic & quingentos idola erroremque dedoctos, Baptismo expiarunt: horum in partem feliciter venit doctissimus Bonzius, rationum vi pressa, & longa in publico disputatione, à F. Fernande expugnatus, traductusque ad Christum conuersione tam forti, & serua, vt confractis, incensisque, fani cui præerat, maximi, simulachris, illud Cruci sacrandum donauerit, quæ magno populi concursu, & applausu illic erecta est. In eadem verò insula, & propinquis, Christiana vigeat sanctitas, & amor diuinorum tantus, vt peculiari magis de cælo gratia eruditos, & effectos, quam exteriori hominum magisterio putasses; horum ea cum esset viuendi ratio, & innocentia, paraturi tamen confessiones nauorum leuium, præuertebant illas voluntariis eorum pœnis vna & altera hebdomade, vigilando, precando, corpus flagris asperè atterendo. Sed huius virtutis selectam temperationem, nihil ita prodidit, vt ab Rege Firandi subita & cruda vexatio, ad quam porrectior solito eorum alacritas, fundendi spe pro Christo sanguinis, aut spoliationis, & exiliorum gestiebat. Tempestatis causa multiplex, origo vna; Regis in Christum, & primogeniti, ac trium procerum odium, gentisque pessimæ Bonziorum. Regis armis vt diximus cum imperio Antonius præerat, firmamentum illius Christianitatis, eamque ob rem Bartholomeo Regi mirè gratus, vnde officij gratia contigit Lusitanum in scapha, cum litteris ad eum mitti, eique de suis adiungi comites, quatuor Christianos. Firandensis, illorum nuntiato aduentu furens, proditorem vociferatur Antonium cui cum Principe Christiano communia essent consilia, à quo se nosset capitalibus odiis auersum, nec vltius cunctatus, mandat quatuor illos de medio tolli. Grædi planè virtutis generosæ, & religiosæ spectaculo, mortem vita sibi reponendam æterna non dubitarunt excipere, pronoluti in genua, tenentes manibus coronam Virginis, sublatisque in cœlum brachiis, expectauere immoti carnificum gladios, à quibus sunt crudeliter necati, & hinc se furor inhibet Firandensis, sed cœca barbabit premebat rabiem aduersus Antonium, & Patres, omnesque Regni sui Christianos. En ergo alia paulò post turbarum occasio. Facunda ex portu, superlectilem Patribus variam afferebat nauis Ecclesiæ vsibus paratam, nauim minora Firandensis Regis decem nauigia, diuini cultus contemptu spoliant, & Christianis (qua ignominia nulla inter Iapones atrocior) arma detrahunt sua læti præda latrones dum eam scrutantur vt diuidant, in tabulam incidunt Sinenis operæ, quæ scandentem in cœlum repræsentabat Deiparam Firandensis Ecclesiæ titulum, hæc velut eximia prædæ pars, defertur Carondono Christianorum hosti sæuissimo, qui Regis filio, sacrilegij socio, imagini oculos eruit, & scædum in modum sordibus deformatam, aspectibus omnium,

in

in palatij sui aula exposuit, ad captandos ex ea ludos diſteria, & riſus, in deliberatum Deiparæ, continuumque opprobrium, queſti ſunt ſæpius apud Regem iniuriæ nefas; & indignitatem Patres; at is promiſſis contra reos minacibus Patres ducens, reiſa nihil egit: dies abhinc non multo abierant, & eorum vnus cui arma detracta fuerant, ei forte occurrens à quo tanta inuſta macula fuerat, ſeu vindicta id fuit, ſeu Chriſtiani honoris deſenſio, inuadit hominem, enſemque detrahit reſtitanti, & integrata reſoſito dedecore fama ſua abſcedit, erat hic Antonij miles, alter Catondoni qui ſatellitibus ſui dedecus, ſuum ratus, non putauit Antonij famulum ira ſua dignum niſi Antonium, Patres, ædem ſacram & Chriſtianam rem funditus perderet. Aſſumptis igitur in ſocietatem facinoris duobus pari ſecum potentia dinaſtis, condicit in diem proximum Firandi adſint cum ſuis clientibus, arma & faces in promptu habeant, vt ſub primam noctem, Antonij palatio, & Chriſtianorum templo ignem ſubiciant. Non fuit vaſtricies tam cauto ſilentio tacita, quin de illa reſciret Antonius, tota mox in arma & ſtudia Firandum diuidi, Inſularios Antonij leucis tantum diſtantes quatuor, Domini amor & cauſa, turmatim cogere, & quotquot in vrbe degebant Chriſtianos, demptis ſeptuaginta partim catapultariis, partim verò haſtatis, qui loricati pro templo excubabant, vita & ſanguine, Ethnicorum canum profanationem ab eo deſenſuri, cruenta vtrimque inſtabat clades, quocumque res eaderet, niſi Rex quantumuis ruina obrutos cuperet Chriſtianos, eius quoque ſe parte oppreſſum iri metuſſet; compoſita ergo inter Principes duos concordia, ſequaci populo pax ſimul ab eo reddita eſt, hanc rerum ſcenam explicuit æni huius anno 65. October exiens, Firandenſi Regi ominoſus, ſua vnus culpa viſo, & dedecus, & damnum ambire quibus ante viginti dies affectus fuerat, proritatis gratuito, ad inſpectenda ſibi cornua Luſitanis quæ inſolentius in Deum, & homines tollebat. Res ita ſe habuit. Poſtquam eius filius natu maior Reginæ Virginis violatam effigiem, non modo impune & tacite, ſed ita quodammodo glorianter tulit, vt ſacrilegium ſimile in Saluatoris imaginem auderet; moniti ab Acoſta Luſitani quicquid nauium è Sinis in Iaponiam veniſſet, à Firando in portus alios vertebant; poſſimum verò Bartholomei Regis, & iam Vocoxuram aliquot naues ſubierant inter quas Ioannis Perciræ ab exitu Auguſti: lucro inuidens inimici Regis, & dolens id ſibi perire Firandenſis, vim parat Vocoxuræ, & Pædagogis; duobus peſſimis ingenij barbari, inuidia, & auaritia more piratico naues aggredi ſtatuit, quas aut ſpoliatas igne abſumeret, vel in portum ſuum ſi commodæ forent pertraheret, ad hoc egere ſe non magno rebatur comæatu, nec Luſitanorum ſpectarat indolem, præterquam in pactis & mercimoniis; ne quæ tamen hæc præda ſibi excideret, contra Gaulos eorum capaces, & egregie armatos, Paraoram quos vocant ſeu molis modicæ nauium, quinquaginta nobilitatis ſuæ, ac militum, impleuit lectiſſimo robore, ſoluitque Vocoxuram, & Luſitanos ſeu nuntiantibus minimè crederent, ſeu dedignaten-

tur metuere, circumuenit pænè improuisos, sed (quæ fuit precum continuata vis in templo à Firandensibus Christianis, & genti bellicosæ insutum à natura robur,) potiti sunt adeo properata plenaque victoria, vt breui Rex suo cum ingenti dolore, exercitus sui fracti & laceri tristes reliquias Firandum reduceret; nuda, quassaque nauigia; debilitatos vulneribus, ex parte lethalibus ducentos; septuaginta tantùm cæcos, sed in iis propinquos Catondoni sex; Duces bello insignes quatuor, & Antonij sobrinum, in Christianos tam efferum, quàm erat acer pro illis Antonius, Regis tumore paulùm edomito, hærebat animo ardens ira, & crudum odium aduersus Christianos; nec hi propterea, vel æde sacra, vel festis pro annum publicis temperabant; quamuis semper suspectam haberent, tyranni potius, quàm Regis ferociam: ob hoc Acoſta multum sollicito, ne quid aduersus diuinam hostiam indignum Bonziz tentarent, si sepulchro (vt solet) in cœna Domini seruaretur; hanc sibi Antonius, vita si res ferret defendendam poposcit, & trecentos suorum hominum iussit semper ad illam pro templo excubare. Verum id saltem Bonziz tentarunt vt crucem succiderent, officientem suis luminibus: erat enim iis cœnobium nobile multorum capitum; de fenestris quoties spectarent, obiciebatur oculis crux ingens, in edito sita; & circum nunquam non Christiani qui eam adorabant; huius ipsi honoris impatientia, & quotidiani spectaculi horrore, eam euertere decernunt: at enim concursu viro- rum, fœminarum, puerorum animosè ac religiosè seruata est, & vix! si quem ad illam Bonziorum etiam procul vidissent accedere. Imò nec inter Ethnicos deerant, qui Christianorum capti pietate, illorum quibusdam auebant solenniis adesse, nec inde abibant, nisi aut animo Christiani, aut verecundati ad festarum suarum fœditatem: idque præcipuè cum vltra trecentos spectarent longo circuitu supplicantes, & duro verberare cruentandis interim humeris Deum poscentes propitium, & hos quidem non prolerarios, & viles; sed stirpe nobiles, religiosi agminis Ducibus Germanis duobus Antonio, & Ioanne.

35.
Virtus
Christ. Xi-
mab.

Dum Firandi aduersæ & prosperæ vices exercent Ecclesiam, suas item non dissimiliter altermat Ximabara, suorum quingentos supra mille vidit, tantumnon ceruices sub ferro ponere quod nollent pompæ interesse, quæ Ethnicam saperet superstitionem, & contestabatur Princeps Christianis rebus alioqui sat fauens, præter illam non idoli, sed sui venerationem nihil exigere quàm se in fanum euntem sequerentur. At hi vno, cui magno consensu seruibant, Dei amore Theologo, reuerenter quidem, sed constanter negarunt id sibi licere, quod quicquid à se festo accederet splendoris, in idoli honorem esset tandem cesturum de se vt maximè luberet, fidenter statueret; nec manu, nec mente obstare vitam erepturo, mortem Christianis in voto esse qua diuinæ legis obseruationi litaretur: hac enim vitæ iactura breuissimæ, immortalis emi; hæc illi communi nomine professi, placidè in templum, inermes se ferunt, vitam Deo, si non dedignaretur admittere, consecrant, & propinqua suspensi,

fensi, martyrij expectatione, solantur se litteris audiendis quas in rem præsentem ad illos dederat Turrianus. Et hic à Principe, vt sceleratius mandatum, sic heroicæ laudis ausa illustrior, iuber ab iis prætorias coronas, cruces, imagines sacras, in argumentum obstrictæ clientelæ ad se mitti; sed responsione libera testati se prius sanguinem, daturos, admiratorem deinceps fortis propositi eundem habuere, legat ad eos ex aula nobilem, condonare se illis quam exegerat pompam quando essent suæ in Deum fidei tam tenaces, nolle se ad eam infringendam, vim illis facere, sed quæ scribo nondum contigerant, cum hac Ximabará christianitate, nihil erat in Iaponia sanctius; post hæc in eum prouecta est gradum, quo seipsa euasit superior. Prosecuta est incredibili dolore Christiani primarij Leonis obitum, quem Bonziorum perfidia venæno sustulit, quod speraret post hunc exemplo patrem; auctoritate defensorem, Christianis erëptum; acturam se illos nullo negotio in præceps. At impiissimi carnifices, & viri principis excellentem vitam, glorioso sine inuiti coronarunt; neque (quod perditæ agebant) Christianis nocere potuerunt. Turrianus scribendo, reuifendo, concionibus, sacrorum vfu sustentabat, & corroborabat eorum perseverantiam, ac ne gloriaretur stolidus Bonziorum factus suorū exequiis, Leoni funus instituere Christiani, quo Regi non potuit magnificentius instrui. Suffecit ad hoc munificentiæ primarij nobilis qui luas ædes in Ecclesiam sacrandas dederat, adesse Turrianus tam iustis parentalibus contendebat, sed morbo & senio grauem prohibuere Christiani Cocinozo exire, ne vita pariter exiret, eius locum suppluit F. Lud. Almeida; sumptuoso sepulchro cadauer est conditum, arca clausum atallicis tecta: extabat id in aperto campo, clathris vndique nisi quæ patebat aditus præcinctum; & quæ illuc fideles sacram ædem egressi, oraturi transibant, actum egero si articulatim commemoranda suscepero quæ laudabiliter atque heroicè gesta sunt ab huius Ecclesiæ Christianis, & aliarum in hac prima ex tribus Iaponiæ partibus fundatarum: iis omnem Europam multorum scriptorum implevit stylus qui suis ea spectarant oculis; præ omnibus verò Bartholomei, Regis Omuræ celsiori humanis animo spebusque tunc adhuc, quibus etiam supra spem cumulatissimè respondit. Ornauit illum Sebastianus Lusitaniæ Rex honorificis literis, & donis, per Noroniam Indiæ Proregem; sed incitamento priuata virtutis rapiebatur sublimius, quàm quod illum posset Regum hortatus impellere, translatus in Christi dulce imperium, de nocte paterni erroris, debere se saltem propterea Deo sentiebat, vt quibuscumque imperabat; eos Deo integrè manciparet. Exstimulabat è nostris vnū vt Omuram Christi Iesu prædicatione audenter, & acriter quateret; excusanti necessarias moras, & operienti tempestiuos agendi articulos, libellum supplicem quo id ab eo postulabat per aulicum dedit, à cunctis Regni subscriptum proceribus; & cunctabundo nihilo seriùs Turriano, ne qui à Bonziis ciuiles motus in eum cierentur, imparatum præsertim, bellisque aliis, & domando Faribo distentum quod vnum supererat, qui

essent idonei ad sacrum Baptisma, eos Cocinozum pedetentim, & manipulatim tingendos mittebat, & cum iis qui pridem se Christo adiunxerant, mensibus singulis mensa Regia dignabatur; sed nec Omura solum, neque Iaponia credendi Magistros à societate expetebant. Siami Rex, (quem putant Iapones Cosmographaphiæ ignari, partem orbis tertiam obtinere, eum Iaponiam & Sinas, secundam & primam faciant) inaudierat aliquid de lege quadam quæ inualuerat Firandi, & mira illorum qui ex ea viuebant commendabatur sanctitate: hinc virum ex aula in Iaponiam destinat, per quem Patrem à Costa in Siamum, magnis promissis ad se vocat; natu maximum filium & Regni hæredem velle secum Baptismo lustrari, & Christum profiteri; fundari ædes sacras, populos suos habere integram suscipiendi Baptismi facultatem, respondit à Costa, sibi quidem gratius nihil posse accidere, modo id quoque probasset Turrianus ex cuius ipse arbitrio pendebat, proin mentem illius ne grauaretur exquirere. At is cuius erant clamoræ atque perpetuæ in Indiam querelæ de paucitate operatorum, qui Neophytos iuuarent, & Regnis ultra etiam Meacum variis suam pertæsis infelicitatem, veræ iter salutis indicarent, nisi studia in præsens, & desideria vastissimo illi Siamensium Regnorum negotio, nihil concedere potuit, quod erat factu procliuus, misit incunte anno 1566. qui Goti insulas, Christianis doctrinis excolerent.

36.
Missio in
Gotum.

Est autem Gotus insularum quinque in regnum acernus, distant inuicem vno sesquimilliarum, Firando leucis ab occasu non plus quinquaginta, solum iis macrum & sterile quamuis irriguum: syluæ magnam occupant partem ex quibus fecinæ copia, sed cum Iapones parud viuant, montana & plana, pagis habitantur frequentissimis. Ocica Regni sedes, ad mare sita, portui imminet, vrbs amenitate singulari, & pro regione satis magnifica. Incolarum genus, si vsquam alibi toto Oriente, supersticiosum, quæ prosperè aut secus eueniunt, omnia tribuunt affectionibus stellarum; sed momenta illarum bene ominata, non obseruant ex cursu cœlestium corporum, vel errantium luminum aspectu benefico, nec sunt in iis tam docti; sed ex vaticinandi arte quadam, cuius habent magistros, & quam adhibent semper ad legendam horam cuius negatio auspiciatam. Quapropter adorant, & accersunt in vora sapissimè duos præ cæteris Deorum, quos vt effingunt statura corporis, sic sentur potentia gigantes, dispensationem alteri bonorum terrenorum, cœlestium alteri tribuunt. Erat insularum tunc illa faustitas quod Regi parebant sibi carissimæ, & quæ sua priuatim comitate multum amabili, quæ virtutibus cæteris, quæ non sunt ab homine Ethnico alienæ. Hic de sancta lege haud pridem Iaponibus illata, multisque illic diffusa, & sancita Regnis, cum multa, & crebrius audiret, de futuris maximè post hanc vitam, & beata immortalitate; iis tam incundè affectus est, vt Patrem postularet à quo sibi res tantæ certiùs, & explicatiùs traderentur, & fuit Turriani sapiens coniectura, Regno totius Iaponiæ summè pacifico si semel Christus pedem intulisset,

hisset, asserturum id sibi possessione sempiterna, eò F. Ludouicum Almeida proficisci iussit, cum Laurentio Iapone, qui annum iam quartum & decimum nobiscum agens, elegantia sermonis Iaponici, & in euolendis, euertendisq; erroribus Bonziorum, acumine incomparabili, nostrorum labores efficacissimè promouebat. Illuc per niues assiduas, & asperissima frigora cum venissent; humanissimè ab Rege habiti, coacti sunt summam negotij differre in finem solennium salutationum, quibus prima Luna anni Iaponici initium facit, eo die qui est Februarij septimo propior, nobilitas omnis ditionis totius Regem consalutat; idemque per omnem Iaponiam mos viget, quo ritè expleto Almeida, dierum septem continuatas petiit conciones effata publicè tractaturus extra omnem posita dubitationem, sed eatenus inaudita; quorum caput foret, quis verus Deus, & suprema dignus adoratione? tot porrò diebus, dissertationes suas circumscripsit quòd ferè illic, eundem numerum ab auditoribus concionaturi Bonzij sibi sumant. Ex templo instruitur auditorium in palatio Regio, habitatore tunc vacuo; dicturi, postridie accersuntur: eminebat cello in pegmate Regis thronus, & sedes nostris duplex. Reginam eiusque aulicum gynecæum, seungebat ab aspectu nimium facili subtilissimum è storeis velum, tenuissimis contextum phyliris, in medio nobiles quadringenti: testatus Almeida quicquid socius diceret, cui erat cultior ad agendum seruo, ex fidei suæ, animique sententia dictum fore, iussit illum Dei nomine incipere. Tres horas posuit in arguenda Deorum quos cultu diuino afficerent vanitate, & stabilienda natura vnus Dei, rerum omnium conditoris, cuius maiestas in hominum sensus non caderet, obi. & sicut sibi veluti disputanti quæcumque possent audientes aduersus proposita comminisci, sic ea perspicuè singula diluebat vique dicendi tam valida, vt ipse Almeida assuetus hominem audire, non ambigeret Deo eius Regni salutem cordi esse, agique tunc linguam Laurentij diuini spiritus impulsu: & verò prolixè pergenti audientia præstatur, at-tenta, silens, atque immobilis, nisi quod subinde Rex eiusque proceres, dista mutuo nutu, & admiratione comprobabant, finem fecerat cum surgens Almeida audenter edixit, si quid ex auditis, minus cuiquam clarum, minus probatum certumque animo hæreret; vel tunc vel vbicumque magis libuisset, proponere, futurum omnino vt dubitantis ingenium cumulatissimè impleret, hic tacentibus omnibus, & quasi attonitis; negauit Rex quicquam restare dubij quin esset verè vnus Deus omnium opifex, & mundi Dominus. Exin disceditur, & murmur tam pronum, tam fauens tota vrbe fama, vt motu leuissimo videretur posse ad Baptismum induci. Verum vt est caligo diuini consilij impenetrabilis; inopina res, omnia in contrarium reuoluit, ea nocte Rex febre correptus sæuissima, & acutissimis doloribus capitis, ægerrimoque anhelitu, rapiebatur in furorem, vindictam hic Bonzij conclamare, læsum Deorum numen; suo damno Regem edoceri, non esse Deos caudices, & saxa sensus expertia, vt nostri dictitarant, bellè cum eo agi, vt cui se Dij non sat beneficiis probassent,

bassent, flagellis se probarent, & fauebat istorum fabulæ, Regis temperies robusta, morboque eatenus intacta; tam repente viro, tam violenter afflicta, vt præter naturam aliquid saperet ægritudinis eius causa, nec alienum sit suspicari Bonzium aliquem ex iis qui dæmoni consueverunt, maleficiis hoc malum consciuisse; vt cuique fuerit, ingrauescebat in horas periculum; pœnam hanc iactabat plebs credula, legis extraneæ aduersum Deos Regis assensu prædicatæ, fuitque profus mirum nostros ab irato populo non discerpi, toruis certè oculis signabantur, & ausus Almeida tentare aditum ad inuisendum Regem, austerè reiectus est. Sed fatetur longè se animo abiectum grauius quòd præfagiret non modo in Goto, sed vniuersa cantandum Iaponia, quòd Euangelium subiret, illuc infortunia omnia subire; triumphaturos exemplo hoc Bonzios, adiecturosque aliis quæ in numero ubique memorabant, quo Regibus Ethnicis Christi horrorem incuterent. Verum enimvero conuersionem hominum ad salutem, Deus sibi tam propriè assertam cupit, vt quæ in eam conferimus, in cassum sapiùs aut in oppositum vertantur, quòd illorum desperatione, vni eius virtuti discamus tribuere, quæ nostris conatibus perfici, taciti nobis facile fingeremus, si cursus prosperos habuissent. Ventum erat ad vltimum discrimen; proin remedia vltima promebantur hoc est sacrorum apud Iapones voluminum lectio. Sunt hæc volumina de vita & prodigijs Dei Xachæ ab eius discipulis, posteritati consecrata, seruanturque in templo Dei Facimæ armorum præsidis. Erat nox media cum id morbo Regis, decretum pharmacum: expediuntur circa urbem præcones, qui abstinentiam à carnibus, castum secubitum, & sanctimoniam populo edicant, futurum enim vt die postero libri sacri legantur, Primo diluculo procedunt ordine supplicaturi ad templum Bonzj, populo subsequente. Illic productas suis è forulis scripturas venerabundi legunt, quarum cum essent volumina numero ingenti, ex singulis pagina legebatur, claudebaturque semper eadem precandi formula, vt per magnum nomen, & merita Xachæ, cita Regi sanitas rediret: atque hic alius Almeidam non consolabilis distrahit angor: nam si lecto Xacha, Regem nihilominus auferret morbus, confirmabatur vetus calumnia in Christi fidem quasi malorum omnium auctricem; si conualesceret, accepta ferebatur Xachæ valerudo, imputabatur vero Deo morbus. Sic ille anxius argutabatur, dolens euentibus nunquam planè futuris incrudescente licet morbo, neutrum illorum quæ extimuerat euenit. Nam is dum instat apud Deum ardentem, vt hanc à sua Ecclesia, ineluctabilem alioqui calamitatem defenderet, voce interiùs moueri se sentit, admoneret ipsemet morbo manum, & confideret. norat aliquid olim in arte medicandi Almeida, & post societatem initam, nosocomio Bungenfi inseruiens, paulò etiam plura didicerat; circumferebatque semper vulgaria quædam & simplicia, sed quæ salutaria ægrotis crebro experimento didicerat. Ergo monitu illo subito instinctus, quod ausus non esset antea tentare, nunc Deo confusus, credidit profuturum, & suo aliquo phar-
 maco

maco restituendam Regi sanitatem. Regem per aulicum conuenit, rogans fieri sibi explorandi morbi facultatem & curationis adhibendæ, nec se fortassis tam nihili fore quin illum breui sanum efficeret. Admissus sine mora, Regemque intuitus æstuantem, anhelum, inquietum, pulsū arteriæ, & acutissimæ febris funestis accessibus, plus periculi quàm spei præferentem, hand tamen fiducia excidit. Parat statim præbetque pilulas, & medicamenti nescio quid retundendis doloribus capitis; admonens quoties uisebat, spem omnem in Deo Christianorum reponeret, solo uero & reddendæ salutis arbitro præpotenti. Ut uero hanc Deus inseruerat Almeida mentem, ita vim eius remediis indidit, supra opem naturæ artisque efficacem; breuique Rex simul & cruciatibus capitis, & febrī & deliquis animi solutus conuauit. Lætus Principis sui ualitudine populus tanquam rediuiui gestit, nec sua gaudia satis capit. Almeida omnes gratulantur, muneribus etiam ab Rege, à notho ipsius filio annorum viginti iuuenē, ab ipsa regina, frequentatur, ferinis scilicet carnis & piscium copia; quibus liberale instruxit conuiuium numerofo primorum cœtui, quo illos sibi ea comitate beneuolentiæ deuinciret, tum ut ex se intelligerent nihil esse ab diis quos uerebantur expectandum, nihilque posse præstare, nisi quod Deo interdum sinente per eos dæmon (ad quem ij pertinent) permittitur facere, idque ut plurimum, nocendī rabie, non proficiendī uoluntate; recuperata Rex ualitudine integrandam Almeida concessit dissertationem. Dixit Laurentius iterum loco eodem & confessu, excepto Rege cuius nondum satis constabant uires, & proceribus aliquot in suas reuersis ditiones, ex quo Rex cœperat ægrota- re. Postridie dictæ concionis, urbis regionem, ignis fortuitus vastauit; simulque Regi, cum intolerabili cruciatu, paronychia digitus abscessit, quam etsi præsentī remedio sanauit Almeida; sed eximere errorem non potuit garrimentibus iratos Deos, & has esse illorum minas, & nisi cessarent de Christi lege conciones, ituras ulterius, & calamitosius sanituras, sequenti nihilo seciūs die habita concio, sed raro auditore; nemo ad diem tertium adfuit. Rex totus iam alius, nostros negligere, cœteri cum Rege, occurrentes ne obiter quidem aspicere, sed rebus in has angustias redactis, cœpit diuina sapientia prodere, sic illas ab se dispensari, retroque illuc sensim deflectere ubi conducibile erat eas consistere. Mercatores duo Japonij, patria in seclā Theologi, Facata uenerant negotiorum causa, iniecit iis Deus eam mentem ut cum Almeida sermones conferrent de diuina lege, non altercandi amulatione ut Bonzij, sed intelligendi, & diiudicandi; tam multa quærendo, obiiciendo, disputando, tam grata, tam æqua consentanea humanis principiis in ea deprehendunt, ut constituerint æterno fœdere se illi obstringere, & catechesi dierum quindecim dōctē comparati, salutari fonte publicè loti sint, quod Regem aulamque uniuersam apud quam uiri cordati habebantur sollicita perculit admiratione, accessit paulò post morbi genus quo Regis mater, Regina ipsa & Princeps filius, Regisque deinceps propinqui, ferè omnes lenius grauius

tentati, Almeidam acciure, suntque ab eo faustis curationibus sanati, quas negat ipsemet efficientiæ Pharmacorum sibi admodum notæ debere potuisse, sed diuinam in iis se manum agnoscere, hinc ergo denuo in aula magnus Almeida, & opinione omni præstantior, eaque gratia apud Regem vt adhiberetur ad mensam conuiuia, inferrent primarij nobiles Ministrorum vice, in patinis aureis accumbenti cibos; Rex illum donis cumularet, quæ illic non possunt absque graui donantis offensione recusari; sed hæc ad ea quæ subdo fortassis leuia, misso nauigio Turrianus Almeidam repetebat; quod eius in Goto, trimestris labor, nec parem temporis fructum ferret; nec Bungensi Regi negandus videretur à quo per literas expetebatur vehementer, & iis literis necessitatem abeundi, iussus fuerat obstantibus excusare. At enim Rex Gori persuaderi non valuit, vt ab se illum dimitteret, cunctando, rogando, promittendo ædificandis sacris ædibus areas; & potestatem peragrandi Euangelio Regni, initiandi- que in eo Christianos qui forent immunes à festis Deorum celebrandis, fecit tandem vt victus Almeida tot spebus, illic remaneret, Rex eius obsequio latus, nauigium ad Turrianum remitteret ferina, & piscibus onustum, adiuncta epistola qua boni ab eo petebat consuli, quod Regni sui vtilitatibus retinisset Almeidam: hinc repetitus concionum ordo coram Rege cunctisque aulicis, & duas intra hebdomadas, ad fidem perducti quinque supra viginti infideles, sed dignitate ac genere illustres inter quos Regni Gubernator, publici status Consiliarius, excellenti sapientia vir; eiusque filius; nec tamen iis, quanquam mirè affectis, & flagitantibus sacrum Baptisma festinauit, vt qui essent ad Christum deinde accessuris, non ita properanter, sed accuratiore disciplina in exemplum fingendi sanctimonix Christianæ; alligandi erant vni coniugio, detractis sensim multis vxoribus; confirmandi erant magnitudine animi, aduersus impugnationes Religionis sacrosanctæ, inuicta atque immobili; anteuertenda eorum constantia expectatione beatæ sortis, quam in perferendis pro se iniuriis, calamitatibus, mortibus Christus docuit debere à nobis reponi, quibus demum solidè perfectis, sacro illos lauacro condigna magnificentia lustrauit: hos magno in dies numero concionibus peruicti complures secuti sunt, nobiles ferè, nam urbem Ocicam vna prope nobilitas, & aula obtinet, milliari vix quinto ab hac est Ozura, mari & portu mercatoribus opportuna, in eam Almeida non pridem excurrerat, & concionando subregerat quidem multorum ingenia, voluntates non item, quod respuerent legem profiteri, quam Regni moderatrix, & parens Ocica non amplecteretur. Perspecta nunc Regis beneuolentia, & primariorum viginti quinque lustrico Baptismo, Almeidam repetunt; iterataque à capite quam iis tradere cœperat Christiana eruditione, commodè instituti, festo S. Ioannis præcursoris Baptismo tinguntur; centum viginti tres ciuitatis primores, splendido apparatu, & in iis Tonus locum Principis tenens: consequentibus diebus alij, atque alij tam frequentes vt illic de Ethnicis residui fierent perpauci, templum à Rege postularunt ingens, simulachro dicatum,

dicatum, & festo per annum quadruplici; vt in ædem sacram illud conuerterent; neque Rex abnuit; sed vitium cautiùs, ad eradendam ex animis, illius Dei memoriam, & præscindendam Bonziis recuperandi fani fiduciam, euerso illo nouum excitare, designatum id vñitata Ecclesiæ forma, loco ciuitatis pulcherrimo, colle modico inter duos riuos ad mare decliui, quod vbi Ocicam nuntiatum est Christianis, adfuere in equis optimatum viginti quatuor, omnisque generis secum artifices ad eam fabricam vtilescentum adduxere, quorum diligentia breui opus confectum est, idque tam elegans vt visendi causa eò Rex venerit, & valde laudatum immunitate donauerit, nec passus Ocicam eodem beneficio carere, materiam, opifices, & sumptus attribuit, ad sacram ædem in ea construendam. Dum autem Almeida penso suo strenuè adlaborat, hoc est trahendis ad Deum hominibus, meditaturque conuersiones gentium cucinarum à quibus vocabatur, en aula, Regnumque iterum sed diuersis motibus concuti Princeps beneficiarius inuulsa in Goto maxima, suas in arma rebellia aduersus Regem concitat ditiones, vt cognatum suum Firandensem tyrannum in eas induceret, isque ex condicito cum potenti accurrens exercitu, imperium insulæ secum diuideret. Primo rerum nouarum rumore, arma parat Rex Gori, notatque Almeida fuisse prouidentia diuina, tam certè & clarè perspectam ab eo Iaponensium Deorum falsitatem, decem illis & quatuor diebus quibus de illa edoctus fuerat, vt nullo modo putauerit hanc rebellionem pœnam esse peregrini ritus in Regnum admissi (quanquam id Bonziz vaticinati viderentur) neque propterea Diis placandis eiciendos Regno Patres.

Prius tamen quàm suos in perduellem educeret, sacramentum militare ab iis exegit, erat id in palatio dicendum, auito more propinabatur in patera vinum simulacris per Bonzios libatum, portigebatque Rex cuique pateram, nec erat aliud bibere, nisi totam sibi Deorum iram imprecari, si fefellisset Regi suo fidem, Gubernatorem vrbis Christianum prærogatiua spectabat iuramenti, qui religione ictus sacrilegij taciti quo Diuinitas quædam videbatur in idolo agnosci, Regi & Deo facturum se satis eredit, si præfaretur id vinum esse, ac pro vino se illud bibere, sic ergo aiens, sed frigidè, admouebat iam ori siphum, cum illum alius contenta voce vetuit bibere, vir nempe sanguine illustris, & bello secundus nemini, Ioannes nomine ardens iuris diuini, & Christiani decoris conseruator. Is animaduertens Gubernatorem timidiùs agere, nec à vino idolis publicè oblato satis abhorrere, victosque auctoris pondere, pertractum iri in eundem lapsum quinquaginta procerum Christianos, qui iuraturi conuenerant; quàm meticulosè Gubernator, tam confidenter is Regem affatus, nefas est, inquit, o Rex Christianis, iurandum Ethnicum iurare, fidiorem nobis habebis neminem, dum stilla sanguinis in venis hærebit pugnabimus; sed detur hoc nobis vt sacramentum militiae, verum Deum iurando firmemus vniuersorum conditorem, quem solum adoramus, & quo teste promissam tuis armis fidem nulla pericula, nulla

nobis mortes eripient, hæc ille animosè quibus Rex facile acquieuit, Bonziorum licet ingratis execrationem vini sui dolentium. Christiani concepto religiosè sancteque Sacramento, sub eodem vexillo salutaturi Almeidam veniunt, & piam ex eo iconem, aut aliquid sacrarum reliquiarum petunt, eo magis præsidio quàm suis gladiis confisi: Iesu & Mariæ sanctissima nomina, quòd nihil esset ad manum præterea, inuocanda iis tradit cum essent in hostem impetum facturi, quo læti pignore, alacres abire. Cruento vtrinque certatum prælio, multique tum cæsi, tum faucij, Christianorum quisquam nec interfectus, nec grauiter læsus, velut suus quemque peculiari tutelæ clypeo bonus geniùs tueretur: erant tamen prima in acie; primi pugnam inibant, & quantumuis ad reliquum exercitum pauci, sed irrupere vi tanta per medios hostium cuneos, vt disiectis iis victoriam tulerint; in quo iuuenis annorum viginti Xistus nomine fortitudinis Christianæ, insigne de se ostentum præbuit, vidit aduersarij agminis ductorem proceritate corporis eminentem, & clamore ferroque quasi belli molem decusque vnus sustineret, ante suos ordines volitantem; hunc Iesu & Maria, erecta voce in opem appellatis aggreditur iuuenis, huic instat singulari certamine, spectatricibus hinc & hinc partibus; hunc paucis petitionibus conficit, & quod est Iaponibus culmen gloriæ militaris, detractam cæso loricam & galeam opima spolia reportat: rem quoque alij ad priuatam suam, & Christiani nominis communem famam fortiter gessere, quare illos triumphantes recepit Ocica, Ethnicis etiam deprædicantibus eorum gesta, & admirantibus mutuam illorum, vicissim iuuando caritatem, suæ minus vitæ quam commilitonum sollicitam. Denique Iesu & Maria augustis nominibus, magnus apud Ethnicos splendor, & auctoritas venit, eorumque virtute victores facti sunt Christianos. Hac suorum clade territus perduellis, ne in hostium incideret manus, probrosè se campo ad mare proripuit, & citissima celoce ad Firandensem cognatum confugit; exercitus sui deploranda strage, & ditionum suarum iactura tyrannum moturus ad afflictam fortunam suis auxiliis erigendam. Firandensis, vindictæ communis & Regni Gorenis ambitu, bellum accelerat nauibus ducentis, quibus impar frangendis aperta vi Rex Goti, quicquid intuta circa mare loca cõmeatum habere, in arces transtulit montium iugis impositas, vt exercitus hostilis in castella, pagosque vacuos, vires, tempus, flammæque consumeret: iis ergo dum leui compendio distinetur hostis; grauiores innadunt Firandensem curæ, denuntiatur illi nouo ab hoste bellum, cogiturque quamprimum militem reuocare, ne dum alienis ditionibus inhiat, spoliaretur suis, ad hunc Goti tumultum, suas iterum Bonzij multis occinunt in Christum & Almeidam calumniosas cantiones, vt mali causam in eos deflectant; & Regno exturbent; sed erat Princeps diuinorum & veri iam adeo capax, & peritus, vt præter speciem, nihil de Ethnico retineret. Verùm quod frustra pessimi homines attentarunt hoc Deo volente morbus confecit lentus & pertinax, huius origo ærumnosus

Almeidæ

Almeida & continuus labor, tunc verò potissimum bello omnia occupante; agebat cum Christianis aliquot in montis vertice, absque lecto & lecto, & cibo; saxi loco strati ad somnum; ad cibum pugillo siccarum herbarum, & aqua pura vtens; languidus, exsuccus, cadaveri propior quàm viuenti, quare illum reuehi Cocinozum mandauit Turrianus, Regè multum inuito, & Regina, quibus vel sic ægrotum, & inutilem viribus, iucundum fuisset, amica vi, & beneuolo imperio secum detinere, nisi proximam illi ex eo mortem timuissent. Neque tamen ab se sustinuerunt amittere, nisi reditus sui data fide, aut alterius suo loco, quorum interea velut obses Laurentius in Goto remansit, fuere prima hæc Gontensis Christianitatis fundamenta, cuius postmodum felices progressus gloriosam stylo materiam suggerent. Nunc interiora Iaponiæ subeamus, reuisamusque Meaci regnum, vbi pridem Villelam summos inter labores, & pericula videramus.

Solus in tam multis, & vastis Prouinciis Villela recentes fundans, & fundatas augens Ecclesias, nec vitæ poterat nec valetudini parcere, quamquam immensis frigoribus perferendis, itineribus assiduis, concionando, disputando, scribendis libris adeò exesæ, vt annorum licet quadraginta incanisset totus velut decrepitus, accedebant in illum Bonziorum effera odia, hoc saltem agentium vt Meaco exterminaretur, sed virtute illius, omnes illorum distillante calumnias, putarunt se auro victuros, quod criminationibus nequibant, aureorum mille clandestino munere conducunt virum primarium, æquitatis eius emendæ pretio, & eiciendi Villelæ, sanè grandis, si auaritiâ attendas Bonziorum; ad hunc pro ratione officij, spectabat illorum defensio, & pro intimæ apud Cubosamam fauore gratiæ, non dubitabatur impetraturus Patris exilium; sed quamuis Ethnicus, at mentis (vt Ethnicus) integræ, auream illam escam suspensio oculo adspexit donec reum Villelam comperisset; ad hoc venit ipsemet hominem auditurus, & Dei beneficio contigit vt iudex auditorium ingressus, exiret ex eo discipulus, descendit in eius animum tam altè, dicentis oratio, vt secundò, & tertio, & toties rediret, quoad nocte errorum discussa penitus, expugnaretur splendore veritatis, factusque Christianus, de Bonziorum patrono, eorum acer euaderet insectator. Nec ab ore scelerati reformidabant Villelæ præsentiam Meaci Christum in procerum domos non modo induxerat, sed in Regiam ipsam in qua multos censebat, & claros genere, eius nominis cultores, Imori, quæ Cauaci Regni Sacerdotio contermini arx est inexpugnabilis, constituerat Ecclesiam, esto multitudine angustam, sed sanctimonia illustrem; Naræ item, & Toci, & Saua locisq; aliis, vixque multis à Meaco leucis cernebatur pagus in quo Christi fides, Villelæ confita & rigata manu non floreret: sed mirum quantum ad illius famam, incrementum, & securitatem accederet ex Baptismo virorum Principum, & Sanguinis Regij quorum erat in aula potens auctoritas, & munus, in quibus eminent singulari dignus obseruantia posterorum clarissimus iuuenis, Ministro imperij, Mioxindono eidemque Caua-

37.
P. Villelæ
solertia in
propag. fide.

ci Regi à Secretis, profus candidior, & innocencior indoles inesse non potuit homini ad hoc ætatis ethnice viuenti, ast ubi Dei notitia, & obsequio imbutus est, iam non natum modo arbitrarere inter Christianos, sed in cenobiis religiose sancteque educatū. Notabilior in eo næuus ingenium procliuè in scrupulos, & conscientie sensus subtilior, ex quo sapius ad milliaria triginta Confessarium adibat: pane verò cœlesti, nunquam refici attentasset nisi noctem in ædibus Villelæ orando, & inacerando corpore duxisset, sed cum sacre primæ mensæ accubuit, ad eam se sponte, cruda, & publica suimet verberatione expiauit. Tam procul verò ab omni amore præterquam Dei vnus abfuit, vt cum posset montes congerere aureos, ex compendiis secretorum, quibus lucri magis ante illum quàm æquijamantes creuerant; præter arctum è domini Fisco stipendium, nihil quicquam attigerit, suorum potius in pauperes largus, non tam abundauit quam eguit, vna apud Deum gratia diues, & contentus, demum profeminandæ quam hauserat Christi lucis studiosissimus amulator, vitæ quoque suæ periculo, in multos illam fudit. Præter hunc & ei consimiles, Christianorum inter quos agebant patronos, & Ecclesiarum columna, in iis Villela septem viros vt olim Firandi vbique statuerat magno probitatis, maturitatis, & sanctimonie delectu, quasi publici Rectores, horum fuit, cœtus fidelium conditos cogere, ad auditionem piæ lectionis; visere ægrotantes, publicam liberalitatem in egentes partiti; in nosocomium ministraturos leprosis ducere; religionem denique cœterasque ad illam pace belloque fortiter asserendam necessarias virtutes in omnibus promouere, eius præterea inuentum exitit incomparabile, exercitatio adolescentium viuacis ingenij & acuti ad varias disputationes, in quibus alter Christiani personam, alter Ethnici sustineret; cumque in varias scindatur hæreses superstitio Iaponum, quæ omnes à verò diuersis principiis pariter aberrant, singulis singulas tradebat propugnandas, opponebatque iis parem impugnantium numerum, qui errores cuiusque hæreseos, distinctè confutaret, conuinceretque falsi eorum defensores; postremò satisfaceret argumentis, & dubiis quæ de fidei placitis, idem aduersarius mouere voluisset, quæ gymnasij forma, præterquam quod carebat tædio, Christianam rem bono duplici augebat; nam adolescentem disciplina illa sorgebat primùm ad magisterium docendi, parabatque ad certam victoriam de quacumque secta cum Bonziis disputatio incidisset; deinde Ethnicos faciebat suæ ignorantie conscios, tum in iis quæ falsò de suis Religionibus somniabant, tum in veris quæ de Christi fide non intelligebant, harum quæstionum volumen Villela, magno ab se labore compositum, manuque propria, & idiomate aulico descriptum vulgavit tota Iaponia, cui magna ex parte lucubrationi, Regis Omuræ Xumitandæ, conuersionem deberi antea dictum est, scripsit alios item libros asceticos ad piorum eruditionem; editos alios in Europa, Iaponicè reddidit, in quibus maxime vtilem de Sanctorum vita historiam.

Et poterant quidem hi fructus operæ, laborum solari tædia, quos Meaci obibat Villela, nisi solitudo visa illi foret intolerabilis, non quod ipse optaret, in quem ærumnas, & merita partiretur, sed quod sextum iam annum careret Sacerdote qui consentienti aures daret, quamobrem vrgenti sapius, assensit tandem Turrianus, & P. Ludouicum Froes, F. Almeida socio ad illum destinavit, Froem cum illo permanfurum; Almeidam inspecto, & cognito Christianitatis illius statu reuersurum, longum fuit iis iter, & difficultatibus infestum, nam vsque à Firando Funaium, prope omnes lustravit oræ maritimæ Christianos, & atrox illic hiems ancipitem fecerat, & lentam nauigationem: à die Nouembris decimo anni 1564. terra, marique diu iactati, ad vigesimum septimum Ianuarij subsequents, Sacaium subierant, vbi breui moratum Almeidam lethalis afflixit valetudo ex qua illum haud tam remedia imbecilla, & pauca, quam Christianorum illorum sanctæ preces & curatio sedula restituere sanitati, peragratis inde tractus illius Christianis, quarto post mense cursum flexit; Gotique, quod dictum superius, insulas appulit, Christianæ doctrinæ appetentissimas, Froes Meacum prope miraculo peruenit; Ozachæ Sacaium & Meacum inter, tantum non ab Ethnicis occisus. Pridie quam is Ozacham intraret, qui anno 1565. in Febr. Calendas incidit, nouum Iapones inibant annum, quem Lunæ cursu metuantur, solentque lege inuiolabili, viri Principes in aulam vndique conuenire tam sacri quam laici, & Regem muneribus venerari, pannis sericis quidam, nonnulli, attalicis, armis pretio & forma insignibus, & quibus cuique maxime cordi est. Minus opulenti flabellū inauratum, vel quaterniones decem cartæ, quam Iapones & Sinæ ex arundinis conterunt medulla velut Gossipina, subtilissimam, nec rumpi facilem, tamen adeo amplam, vt eius folia viderimus instar lecticarij lintei, luduntque in ea tingenda, colore vno vel pluribus; & solo sæpe viuido roseo, styli, & scripturæ capaci: Maestate porò Cubosamæ admittentis hæc suorum dona, fastuosior nulla est, præter proceres magnos accessus ad illum tunc patet nemini, quamuis aureum orbem dono ferat, sedet ampla in aula, natiua ex cedro, pannis aureis vestita, gummitione exquisita circumlita velut ex Sandaracino diluto, & attalicis instrata operis elegantis, in quibus mirè excellunt Iapones: illic tanquam alter in terris Deus manera exiepit oblata; responso, aut verbo dignatur neminem; si cui libuerit præter morem fauere, hunc respicit, & flabellum quod tenet, in eum modicè inclinat, præterea nihil Villelæ quoque aulicorum fauor præbebat ad illum aditum anni cuiusque Luna prima; sistebat se illi modo in linea castula, & stola; modo alio cultu, & (quod Imperatoria maiestas, Christianaque poscebat dignitas) semper venerabili & spectando. Eam ob rem, & Froem salutandum, ex arce Imori Meacum se contulit; Inducuntur ambo ad Cubosamam à se. Eturæ mensariæ Præfecto; apparet nigra in veste Froes, sed decenti, & graui; ornatu Villela magis extraneo, superindutus apertam antierius chlamydem laxioribus distentam manicis, coloratis subsutam, visendam

38.
P. Lud. Froes
Meacum ve-
nit Cubosa-
mam Imper.
adir.

nouitate quam composuerat ipsemet & inusitata obsoletarum vestium concinnatione, quæ illi fortuito in manus venerant, tantumque arrisit ornatus nouitas Cubosamæ, vt dimisso humaniter Viliela, inspiciendam iterum Chlamydem ex eo quæri mandauerit, inde Reginam, & matrem Cubosamæ salutatum ducuntur, visumque iis aulicum gynæceum, cœnobio quàm aulæ similis, tantum illic silentij, modestiæ, ordinis, inter honorarias fœminas, quibus Reginam seniore, habitu, omnique specie, velut apud nos antistitam præesse iudicasset, accepit illos innixa lararij foribus, splendide ornati, prostante in ara, infantis Amidæ statua, diademate coronati, & circum aureis præcincti radiis. Delata pro more, munuscula, quaterniones cartaceos, & flabellum, iis grati animi suscepit argumentis, vt edi maiora erga Principes non possent, nempe illa primum liquoris nescio quid libauit, hinc per aulæ suæ puellas, Patribus porrexit eandem pateram ad bibendum. Etsi autem ab aula nihil cuperent (quo ipso ad cuncta obtinenda nihil ominatiùs) sed fuit inæstimabilis pretij, beneuolentiæ singularis tam honorifica significatio, quod indiceret Bonziis vel inuitis nostrorum venerationem, & eorum sedem Meaci firmiter stabiliret, quos inde Bonziji tantoperè moliebantur excutere: sed enim omnis hæc faustitas augustis finibus clausa est. Dum enim Iaponiam multi Reges distractam possiderent, nulla vsquam Regna volubilius dominos mutarunt, factionibus publicis redigentibus in proletarios, qui nudius tertius cum summo imperio regnabant; sic post quatuor menses, sua cum aula Cubosamam, & lætas Patrum expectationes cum vrbe Meaco, subitus turbo pessum dedit.

39.
Cubosamæ
exercitus.

Erat Cubosamæ moderatum ingenium, & mite; qui tamen arte prudentiæ, procul metu & armis, annos octodecim, gaudebat alta Regni sui pace. Duos Regni Principes administratos, insani agebant impetus, Mioxindonom vsurpati per vim Cauaci seu Regem, seu magis tyrannum; & Daiondom hominem ferum, natumque proditioni quam machinatus est, illum totius imperij moderatorem summum; hunc inferiori gradu, sed nobilitate plusquam parem, simulatorem verò fidelis clientelæ tam doctum, vt sagacissimo licet Cubosamæ nunquam suboluerit eius proditio: quicquid verò tandem Domini sui nece ambitet parricida, secleris socium Mioxindonom adsciuit, & coniurato vterque facinore, in vnum arrectus oportunitatis articulum hiabat, quem ipse Cubosama incautus obtulit, Mioxindonom attollens in superiorem dignitatis gradum: huius enim honoris magnificentius agenda gratia Mioxindonus crimen dissimulans, militum duodecim millia secum duxit, velut aciem primam, quam Daiondomus proditionis auspex sequebatur; metatusque Meaco non plus leuca campum; per vnum e suis Cubosamam inuitat, dignaretur sua præsentia prandium, quod ei grati ob recentem honorem animi, & deuota in æuum fidei exile indicium instruxerat, amens qui crederet Cubosamam tam fore stolidè securum, vt non cogitaret, quid ingens exercitus

exercitus ad officiosum prandium spectaret? inuitationis illius interprete nihil egens, cum paucis in fugam se dedit, & prætorianis custodibus quadringentis: sed animosè magis quam prudenter iactante aulico, dederere hos merus maiestatem; & visum iri pellente nemine fugam ridiculam, in palatium rediit, sibi que postremum exitium, & consiliario importuno, fortius credulus quam periculum sineret, consciuit. Iunij decimo septimo, Pentecostes octauo coniurati ad pulsam tympanorum Meacum subeunt, palatium cingunt, quod fossa munitum solo ponte ductario patebat: inde parens Regina, quærit Imperatoris nomine quo tendant? & vbinam illa clientum reuerentia & fides in dominum? interroganti syngraphum Mioxindonus præbet, quo Regina caput, & quorundam eo proscripatorum postulat ad se mitti, hac conditione Meaco abscessurum, lectum senex de filia capere syngraphum proiicit; cursu ad Cubosamam fertur, & proditoris solum exclamata voce coram ventrem secat, & mortuus concidit. Perculsi spectaculo fortissimi equites strictis gladiis ad portas palatii occurrunt, sed multitudini impares, ventre sibi quisque pariter exsecto corruunt, faces Mioxindonus palatio subdit, Cubosama ut vir occumberet cum paucis ad pugnam procedit; sed mox lancea mediis, & sagitta confossus, & fesso plagis ingentibus capite exanimis sternitur: aliorum fuit lachrimabilis strages; cæsi ex summis proceribus ad centum, suam reliqui mortem propriis gladiis hosti præcipiunt; Regis mater cum minori suo viginti annorum filio iugulatur: Regina comites, & honorarias prope omnes, flamma extinguit, diripitur fumans ardensque Regia, & hæc tam atrocitas, & multa, breuiori quam horarum duarum spatio: tumultus ponebant cum adsunt Bonziji & cadaver Cubosamæ sublatum Plebeio funere, humo tegunt. Regina vndique ad necem quærebatur, sed illa Meaco, in cœnobium Bonziorum media distans leuca se furtim subduxerat, vbi quatrinduo post, tandem deprehensa, iussa est occidi, annorum erat septem & viginti, sed quæ nihil de fœmina saperet; infractum illius animum testatur epistola quàm fugæ comiti filia dictauit ad duos proditorum duces, haudquaquam enim, innocentia suæ excusatione, aut petitione misericordiae dignatur parricidas; sed obiurgat amborum crudelem, & detestandam barbariem aduersus dominum, hoc solo reum, quod perfidia immanis proditores duos summis honoribus auxisset. Sibi quidem post illum, vitam supplitio, mortem in voto esse; solutam corpore ituram se infonti coniugi, & domino sociam, & cum illo æternum paradiso Amidæ fruituram, addit & alia quæ excessitate animi in fœmina, miserationem omnibus expressere, inde Bonziis salutem singulis postremam dixit; & in lararium secedens ad simulachrum Amidæ subsedit in genua, illic Archimandrita cœnobij, manu capiti eius imposita, monet Amidam decies inuocet, quod perinde iis est, ut peccatis omnibus absolui; sic expiatam se animo infelix, & puram somnians, carnifici iugulum alacris præbuit, sublatis interim manibus, pergens Amidam vocare, donec secta gula, miseræ caput ablatum est. Cæsa

Cubosama, morti quoque se certæ Villela & Froes deuotos credidere, defuncto enim à tribus hebdomadis Christianitatis illius potenti patrono, nemo illis post Deum, remanebat tutor præter iuuenem illum, quem Mioxindono ab secretis scribam, fuisse diximus; sanctum quidem, & amicissimum, sed fulciendæ huic ruinæ debilem, & iam Daiandonus Christianorum hostis capitalissimus, eorum pagos ferro, & flamma deuastabat; Meaci verò proscribentem, quoscumque visus erat beneuolentia prosequi Cubosama. Die postero en adest à scriba Mioxindoni ad Patres funestus nuncius; ne abisterent Dei ope iugiter imploranda; ipsorum vitam quantum aulæ rumore ferebatur; in lubrico esse; officio quidem haudquaquam se defore; fideles in consilium accirent, & si quod restaret periculi vltimi effugium etiam atque etiam viderent iam magno numero ad Patres, vocante nemine fideles conuenerant, si quid opis valerent vel præbituri, vel ab iis accepturi. Rerum statu iis ob oculos posito Villela, in quo pedem Meaco efferre licebat nemini, nisi qui vellet in milites, hoc est in carnifices Daiandoni incidere; orationem clausit, affirmans deliberatum sibi esse ibidem consistere, & ante Christum mori, beatum verò se! si Christo sanguinem funderet, cui sudores hæctenus consecrasset. Nec fuit alia Christianorum mens; omnibus idem ardor pro Christi causa, cum illo moriendi; & mortem parabant iteratis confessionibus, nostri verò crebra votorum instauratione, & precibus ut odoraretur Deus sacrificium cui se accingebant: verum enimverò ita viris fortibus mors placebat, ut nolent æde sacra, & vita Patrum indefensa mori, quod certè non erat in eorum manu, & gladio situm nisi ad eos accessisset Christianorum Imoriensium bona pars, Mixiondoni milites, omnes genere clari, & alij centum quinquaginta, obibant hi excubiarum vices ad ædem sacram, & custodiam Villelæ quem propterea vnicè amabant quod illos in Christo genuisset, nec satis poterat minoribus animis studioque defendi, iam enim Daiandonus suo cuidam duci necandum illum cum socio, & æquandam solo Ecclesiam mandarat: verum ut cum suis imperata facturus, Christianos vidit occurrere ad pugnam alacres, consultius censuit amicum se fingere, iisque vrbane salutatis abire, Bonziz quoque ab eodem qui iugulauerat Reginam, grandi summa tentarunt Patrum capita emere, sed is tam nihili vitam suam non fecit, ut morte sua venderet alienam, & oriebantur quotidie huiusmodi metus, inter quos nisi prodigio seruari diu non poterant, quare audaci generositate Mioxindoni Scriba Villelam Meaco educere statuit, peregitque feliciter in media fortium militum phalange, qui ex Christianis Imoriensibus ad hoc operam suam illi detulerant. Froes comite Damiano, ædi sacre seruandæ, & consolationi fidelium substitit, quanquam ne id quidem nisi breui tempore valuit. Voüs enim superstitionis Iaponicæ Pontifex, & summus arbiter, aut rogatus, aut pressus Daiandoni armatis precibus, solenni decreto Patres legemque quam annuntiabant in exilium proiecit, rescisso diplomate, quo illis Cubosama in toto vbi vellent imperio libe-

ram

ram sedem indulserat, Vni decretum, Patri Froes occultis nuntiis significat illicd ex triumviris vnus vrbe Reſtoribus, humanitate vt inter Ethnicos non vulgari, monens vrbe quamprimùm excederet, anteuerteret expulſionem diſceſſu properato; intercipiendum alioqui, & trucidandum à militibus Mioxindoni, & Naiandoni, quorum ille Imorim, hic Naram reditum maturabat; ſe firmo præſidio, ſecurum iter Imorim vſque præſtiturum, aut ſi mallet armata celoce Sacaium miſſurum. His denuntiatis Chriſtiani Eccleſiam nudant etiam fenestris, & foribus, ne quid ex ea Ethnicorum profanationi ſupereſſet, interuenientes alios viros, & feminas deſolati loci acerbum ſpectaculum, in fletus & gemitus diſſoluebat, atque vt ſolet primus rumor, veris maiora nunciare, Deo ardens matrona, cum audiſſet Patrem eo ipſo die capite plectendum, lecto exilit ægrotata, & ſperati martyrij deſiderio, illum adit, conteſtans ſe quoque Chriſtianam, & cum illo, pro Chriſto morituram, triumphabant ſoli Chriſtianorum luctu damnisque Bonzij, & decuriatim circum ædem ſacram deſertam ſpoliatamque ambulantes, impudenti cachinnatione, & dictariis in eam ludebant. Die proximo, Froes & Damianus Meaco exeunt; Mioxindoni Scriba comitante, & Chriſtianorum manu præualida, quibus vale vltimùm dicturus, Damiani ore, potenter commendauit, durarent in Chriſto fortiter, nec de integritate morum remitterent, quam ſeirent profeſſioni ſuæ ſe debere. Poſt diſceſſum Froes, tota vrbe præconis voce, tubaque edicitur Tenchicufes (ſic Patres nominant) ſupremi Senatus à Voo firmata, promulgataque ſententia, perpetuo exilio damnatos, cum fallaci, quam ferebant & diabolica lege: exilio pariter, aliisque ad arbitrium pœnis arceri vniuerſos, à ſubſidio illis, aut receptu præbendo, & niſus eſt quidem Daiandonus Villelam, & Froes Sacaiio extrudere, quo ex nudis quibuſdam inſulis confugerant; ſed frustrata eſt conatum barbari, vrbis immunitas & fides, nunquam ſemel admiſſos vilius ſuaſu dimittere ſolita. Minimè verò Meaco pietas, & Chriſti religio cum Patribus exceſſit. Mirum ! vices illorum implebat Bonzius, olim ad fidem villelæ opera traductus, cum eſſet inter ſuos Doctior, & Monasterium regeret. Omnes quot hebdomadis ſapiùs in aulam ampliffimam ad ſolennes, precationum, concionum, lectionum ſtationes coire, ſextas ferias, præfertim ſanctiores, impenſo leproſis miniſterio colere, & publica flagellatione; ſui de cætero aſperè domandi tantus inerat cuique ardor vt à Villela per literas fuerit temperandus, redigendusque intra recti metas; nam alij domo per quadrageſimam non prodire; alij nunquam cilicia ponere; alij nonniſi oriza & aqua quotidiana ieiunia ſoluere & iſtiusmodi ſe cruciatibus damnare. Regno adhuc bellicis motibus nutante contigit Sacaij, prælium duplex ad muros committi, pugnarunt vtrimque Chriſtiani tum Duces, tum milites, & Duces quidem procul à Patribus notarum ſacrum I E S V Nomen in vexillis præferre; milites in aurea icone criſtam galeæ, aut frontem decorante, non ſolum pro teſſera, qua diſcernerentur ab Ethnicis, ſed qua etiam tuti eſſent à Chriſtianorum vulne-

ribus mutuis. Conflitu peracto, cum multi partium aduersarum Sacaium recepissent sese, contentione mirabili colligebantur ad festos dies, & officia diuina, agebantque iisdem in contuberniis, tanta vtrimque beneuolentiæ sollicitudine, vt si filij forent eiusdem patris familias, non milites Regum lethales exercentium inimicitias.

40.
Sacaij Froes
quid?

Et si autem Sacaij habitabant Patres, qui tamen ibidem agebant Christiani, sed multo magis Meacenses, Imorienses, & alij, eorum exilium ferebant grauissimè, nihilque non mouebant, vt eos restituerent in sedes pristinas, libertatemque communis habitationis, ad hoc Voi consiliarios (vocabulo Cunges) pecunia tentant; ad hoc Regiæ arcis quam tenebant clauas, tribus proceribus deferunt, vno illo contenti præmio, vt Meacum Patres qua pollebant auctoritate reuocarent, dant & supplices de eodem Dairi libellos; resque demùm eò propellitur vt in numerum coacti, iusti, generosique exercitus (nam erant fere illustres sanguine) de domo decernerent, familiisque deserendis, & si nec precibus nec rationibus expugnari se Mioxindonus sineret, vim illi bellumque indicerent; sed Voi assecleros religione vetari se aiunt, argento Meacum legem inuehere, auitæ contrariâ exitialem, secumque incendia, vastitatem & cædes populis importantem, pronùm se Dairus ostendit Patribus admittendis, si prius ad aram Xachæ & Amidæ Christiani iurent, nec humanis carnibus eos vesci, nec magicis artibus dæmoni famulari, quod nisi per solum Christianorum Deum orbis conditorem cum iurare posse negarent Christiani, conditione reiecta Patres non admisit. Arma denique, & bellum spirantes, Villela sapienter ab eo consilio auertit. Restabat à Xinouarandono Auæ Rege lux spei tenuis; quem multorum vota Cubosamæ optabant successorem, id si contingeret sperabatur Patrum restitutionem haud ægrè permissurus aulicorum suorum primario, sibi que intimè dilecto, quem pridem Villela salutari fonte expiarat, has inter expectationes, crescebant numero Christiani, aderantque ab oris maximè longinquis viri grauissimi, Bonziique insignes, de fide ac lege interrogaturi amplius, & accuratius, de qua fortuitis hospitem quorundam sermonibus, pauca & obscure, sed mira acceperant, multos inuitauit Froes Christi Baptismate; de quibus futura sit nimium proluxa narratio, si velim dignitatem referre personarum, vias quibus ad Christum venere mirabiles; ambages disputationum, quas inire cum iis oportuit, maximè cum professoribus Ienij cuiusdam sequacibus, quibus fabula est & vigilantium somnium quicquid de futura vita docetur, aut scribitur; præsentem verò nec prouidentiam nec Deum, sed fortunam præesse: aduere ex istis, vsque ab vltimis Iaponiæ finibus, quos Bandum nominant, Principum illarum academiarum lumina, & Magistri cum suis aliquot discipulis, pari ingenio, & claritate natalium; qui sensim disputando subacti, dedere tandem veritati manus, & Christum secuti eius quoque facti sunt præcones; ac si cui Patrum licuisset viginidierum itinere in Bandum se conferre certum videbatur, literatorum ingentem numerum eius doctrina expugnandum, sed rebellione Meacensi

regna

regna confinia, bello vel militibus obsidente, Turrianus Vilelam proficisci iussit ad Christianos in occasu fitos, qui strenui hominis, & linguæ periti, laboriosam operam poscebant, quod nouis in dies accessionibus augerentur, Sacaiio igitur, Aprilis ultimo discessit, anno 1566. & Maij vigesimo quarto Cocinozum applicuit: hinc soli iam Froes duplicatus labor, sed ex fructu laboris vberissimo animi voluptas, Sangæ potissimum, castello Sancij, cui pares studio christianitatis, & Sanctimonix raros habebat Iaponia: hic festis per annum diebus, quos peculiaris veneratio commēdat, Patrem Froes in suum castellum leuca solū Imori distitum deducebat, fiebatque illuc Meaco, Tobo, Imori, Sacaiio, aliisque ex vrbibus cōcurfus, ad eos celebrandos, & mutuam omniū in rebus perturbatissimis consolationem, cunctos velut omnium pater hospitio & mensa recreabat largiter Sancius, imò & festi seria claudebat ludicro aliquo ad eos lætius recreandos, vt cum piscationem iis dedit scapharum centum in flumine quo castrum cingebatur: conciones ad populum duæ quotidie habebantur, nisi potius quatuor dixerim. Excipiebat enim concionem Frois, illicò Sancius, & de cæca nocte in qua egerant infelices, priusquam iis illuxisset Euangelij sol differebat; cum esset sectarum doctissimus, earum errores vi tanta tam clarè confutabat, vt magnoperè confirmaret Neophytos, & multos ab Ethnicis ad Christum pertraheret, sed hæc agendo eloquentius, quàm dicendo; liberalitate scilicet, in egenos, tametsi variis calamitatibus appetitus, pauper magis quàm diues haberi posset; meditando perseverantia, cuius illicio auebat tuguriolum sibi, sicca in lingua medij fluminis fabricare, vbi reliquum vitæ contemplando, secumque pugnando viueret; sed hoc nisi magna pietatis communis decessione nequibat fieri, adolescentem filiolum annorum tredecim suis quoque formabat moribus, totumque illi diei ordinem in statas precandi, & studendi horas diuiserat, inter quas erat triplex rosarij mane & serò de genibus coram altari recitatio. Demum hic & Sacaij Froes Baptismo lustrauit quamplurimos, magna ex parte aut literis, aut genere præstantes, in iis Medicus fuit scientia celebris, qui accitus ad Regem Farimæ præceptor, ea mente ad eum profectus est, vt illi cœlestem de animi salute Philosophiam studiosus traderet quàm naturalem corporibus vtilem, sed de Ludouico Froes, eiusque Meacum reditu, periculis, & rebus alijs, eritque tum ampla scribendi materia tum iucunda. Nunc ante omnes quos habebat Ximus Euangelij ministerio occupatos Frater Ioannes Fernandes hic mihi se sistit, haud quidem laborum quos exhaustit cursum sed finem, & præmium representans.

Erat is natione Boeticus, patria Gordubensis, honestis parentibus, & mercaturam sericorum Vlyssone faciebat, annorum tunc duorum & viginti; sed destinarat illi Deus quæstuosiora commercia; inuitatus est enim aliquando à familiari iuvene ad audiendam domi nostræ symphoniam musicam, qua nunquam audisset mirabiliorem. Significabat is Congregationem ducentorum sodalium, qui ad pœnitentiæ opera suum illic

41.

Vita & mos
F. Fernandes.

D d d obibant

obibant ex quaque hebdomada diem: eò pellectus Fernandes cohortationem imprimis audiuit vehementem à Patre sodalitij præfecto; inde non illum quem expectauerat mulcendis auribus, sed alium mouendis ad Deum animis concentum excellentiorem, ex suspiriis, gemitibus, & vocibus aptum, inclamantium diuinam misericordiam; modulante plagarum crepitu hos sonos acerrima verberatione, qua pij sodales, extinctis luminibus corpora castigabant, musicæ huius armoniæ (sic Deo placuit) suauitate incantatus, mutatusque Fernandes, cum illuc mercator intrasset, inde Religiosus prodiit, & emortuus caducis omnibus, quæ ante deperibat; ex quo proximè consecutum Societatis desiderium tam vrgens vt eam extemplo à Simone Rodericio peteret: at Simon iuuenem attendens, diuitem, inter negotiatores perhonestum, literarum expertem, dubitauit statim an esset constanter duraturus, in muneribus infimis laici adiutoris, nec prius quicquam polliceri homini ausus est, quàm longum, & multiplex eius periculum faceret: at præstantissimus iuuenis, in eo quod primum propositum sibi est, contemptus sui, & demissionis experimentum dedit adeo luculentum, vt omnium instar censei debuerit; nam interrogatus Satin frontis & pectoris haberet, ad obequitandum in asino, auerso corpore, sericisque vt erat indutus, Vlyssiponis vicum maximè frequentem? nihil cunctatus facturum respondit, vicitque re ipsa dicti fidem, iumentum conscendit, obiectis in iumentum habenas humeris, conuersa in caudam facie, & per calcatum famæ suæ honorem, & opinionum factum ex domo nostra in vicum maiorem, inde rursus domum nostram processit; vulgo ad minuti deliria cerebri plaudente; prosequente puerorum turba, & stultum acclamante, paucis quod agebatur diuinantibus, & cordatori iudicio suspicientibus, statim ergo admissus in societatem (quod in annum 1547. & Iunij 17. incidit, nono post mense Indiam petiit, documento futurus, nulla vnquam iactura cum Deo transigi; nam si fuit Fernandes conditione laici contentus vt posset Deo in societate famulari; in eum diuinitus euectus est apicem de quo affirmare consueuerat Turrianus, Iaponiensem Ecclesiam, tunc, & deinceps in Oriente sanctissimam, & à Xauerio fundatam, fuisse dempra Fernandis opera, in nihilum ituram, quin & Xauerius in Sinas vbi supremum diem clausit, profecturus, non est veritus Berzeo edicere (at quanto, & quàm Apostolicæ virtutis) si vellet Fernandem æquare, longam ipsi conficiendam viam; quanquam illa tunc erant Fernandis primordia, Berzei vltima; illi vitæ restabat sesquiannus, huic anni quindecim, Septemb. tertio Indiam attigit anno 1548. cum Aprilis 17. è Lusitania soluisset, sexto hinc mense, adhuc tyro Xauerio socius in Iaponiam nauigauit, felix forte illius missionis, nunquam eatenus tentatæ; felicior sancti consuetudine, cuius solo aspectu cum accenderentur in Dei amorem etiam frigidi, haud dubium quin multò ardentius Fernandis animus ad concipiendos illos ignes, & vitam quam duxit heroicam fuerit comparatus: communes cū illo habuit & cum Turriano labores, itinera, ærumnas, pericula, conções, Cāgoximæ & Meaci, eo rerum successu quem tertio libro de-

scripsimus. Annos decem & octo circiter glebā illam versauit superstitionis pertinacem, & duram, quoad suis magna ex parte subactam sudoribus, vidit in messes assurgere, quibus aliunde vix tulit Christus locupletiores, non memoro iterum Saxumam, Bungum, Arimam, Omuram, Firandum, conuersione innumerabili animarum; foundationibus sacrarum ædium; disputationibus aduersus Bonzios; vitæ periculis; perpoliendæ linguæ, pingendæque proprio Iaponum caractere, ingentibus tædiis excultas; nec suas quotidie Ethnicis docendis, suas cathecumenis parandi, spueris suas in magistros fidei fingendis, tributas horas, libros instituentis Iaponibus scriptos; Grammaticam vnā & duo Iaponica lexica ad complanandam nostris illuc in posterum venturis linguæ illius disciplinam prorsus difficilem, quibus nihilo segnius vocis quoque magisterium commodabat, quinto anno quàm vita excederet: ob vigilatas noctes in instruendis confutationibus Bonziorum, & improbitatem indefessi laboris, in misera victus penuria, legumine olere, & aqua contenti, sensim intabuit, sic vt dies quiuis fore illi postremus crederetur: haud tamen vel semianimus, à viuaci erga proximos opera cessabat; nec aliis studens suis ipsius curam vlla ex parte relaxabat; bis ad meditandum quotidie colligebat sese, ea copia lachrymarum quæ afflatis illi à Spiritu sancto diuinos sensus faciliè proderet, idiotam vocauit Cabralis, suis ex Iaponia literis, sed scientissimum virtutis, quanquam de idiota, præster audire Melchiorum Nunnium, eius in Iaponia testem, & obseruatorem, sic enim illum Generali præposito describit. [F. Ioannes Fernandes præcipuus est in Iaponia Euangelij præco, nam præter exempla sui vbique deprimentis, vbique coercentis, dictionem illius conditam gratia Iapones mirantur, quam solent vocare Muxuream, audiuntque magna voluptate conciones illius, agendi efficientia, ornamentis, & formulis aptas, familiaribus apud illos, quibus nulla gens quam quidem viderim, obseruantior patriæ comitatis, & ad satietatem vrbanius: laicum, & sine literis, disputandi tamen exercitatio, sacrarum vsus concionum & satisfaciendi querentibus de mysteriis fidei, cum oratione assidua, & piorum codicum lectione, diuinarum rerum luce tam clara perfuderunt, vt multos putem Theologos nec tam altè in fibras difficultatum descendere; nec ad explicandum, tam appositè illas percipere, audiebam ex P. Cosimo Turriano, fore vt nostri pauca possent in Iaponia præstare, si Fernandis ope destituerentur] huc vsque Nunnium, superest illius obitus, quem ex Turriani, & Iacobi Gonzales epistolis ducemus qui Firandi viderant morientem. [Nuper inquit, F. Ioannes Fernandem Deo placuit euocare, morbi eius præludia febriculæ, quibus lecto affixus iacuit aliquandiu; ex iis paululum recreatus, & propè quadrimum vt videbatur sanus, confessione sacra, & Eucharistia muniti voluit, Ioannis Baptistæ festo die; sequentem extra lectum egit, sub noctem cum decubuisset, persuadere nobis cœpit, fore hanc sibi dierum supremam; eius horas complures duximus piis cum illo de Christi cruciatibus, & morte sermonibus, & immortalis San-

ctorum gloria; sub autoram reuerſi, videmus ægtè iam verba forman-
tem, & prope ſimilem expiranti: de Deo tamen vt poterat, & rebus quas
conſueuerat in concionibus tractare, toto illo mane crebro Iaponicè lo-
cutus, Ieſum & Mariam poſtmodum inuocans animam efflauit, adfue-
re nobiſcum, animam acturo proceres. Antonius, Ioannes, Iſabella, & ex
Chriſtianis plurimi alij, quorum is fuit luctus, & comploratio, vt qui Pa-
trem, & ſanctum ſibi eripi dolereat, cuius proinde tùm pedum oſculis,
tùm ſteru largo parentalia præuertebant] ſic illi ex Iaponia Patres. Tanti
viri iacturam ſub idem temporis, auxit naufragium duorum, quos in
Iaponiam mittebat India, in ſubſidium ſociorum, Sacerdotem vtrum-
que, vtrumque omni ex Prouincia ſelectum, vtrumque magnas ſuſti-
nentem expectationes, rei Chriſtianæ magnificè augendæ. Sed enim fuit
alia Deo mens ab hac noſtra timida, & incerta; Iaponiæ illos prius ab-
ſtulit quam dediffet, & promptos eorum labores quiete ſubita præuertit.
Erât hi Petrus Ramirezius Goæ Rector, noſtris in Iaponia præfuturus; &
Ferdinandus Alcarazius concionator. Cocino vnde exierant Aprili menſe
ann. 1566. nauis quaſſa Malacam ſaluos potius quàm ſecuros peruexit, ſed
nauis Præfectus tot egit precibus vt illos etiam in formidoloſo quod
inibant mari portaret periculi ſocios, vt eius tam comem beneuolentiam
non potuerint declinare, nauis erat vetuſta, & debilis, cui ad exitium ve-
lut ſua parum ſufficeret caries, onerabatur ad crepidinem iniquo ponde-
re; itaque ad ſinum Siamenſem, primæ tempeſtati ſuccubuit, etſi eam tu-
to naui fœderatus, Sinenſis iuncus enauigauerit, & iunci quidem auxilium
peritura, laxati tormenti ſonitu petiit, ſed mox aut ſcopulo aliſa, vel ſuo
impari depreſſa onere videri deſiit, quàm multos ueheret non eſt memo-
riæ proditum; certum eorum neminem euaiſſe; imo quibuſdam extra
illam mercatoribus cum ea periſſe aureorum millia quadringenta, inter
quæ cenſentur pretioſa dona quibus Omuræ Regem Bartholomeum Rex
Luſitaniæ ornabat.

42.
Generoſum
Chriſtiani
martyrium.

Generoſius vitam clauſit, cliens Principis ſœminæ, Chriſtianus, illius
nempe quã diximus odio Bonziorum, baptiſandum Patribus pagum ſuū
Nexicum obtuliſſe, culturã illius Eccleſiæ promouebat Thomas, vir pla-
nè optimus, quondam illic Bonzius, tunc Chriſtianorum veluti curator,
qui poſt fidem ſuſceptam, peculiari à Patribus virtutis ſtudio informatus,
ex rapaci lupo in bonum paſtorem exierat, vt cui addi nihil poſſet ad mo-
rum probitatem, efficientiam dicendi, & firmandæ, augendæque fidei
amorem ſollicitum. Chriſtianus vna, & pauper effectus artem legerat.
infontem, & qua victum aratro quæreret, ex quo cum ipſi ad vtiliora ni-
hil reſiduum fieret temporis, & mallet animos quam terram colere, vxor-
em duxit quærendi victus adiutricem, anum deformem, pauperem, ore
in aurem alteram diſtorto viſu fœdam, verum Chriſtianam, & virtute
præſtantem, qua ille ſatiſfactione apud improbantes utebatur, haudqua-
quam voluptatis cauſa, ſed ſanctimoniam gratia ab ſe adamatam, quod-
que formoſi animi virtutes egregias pro dote eſſet allatura. Rem pagi
domina

domina longè aliter accepit, vocatum acerrime obiurgat, iubet larvam illam domo eiciat, ducatque nobilitate sua dignam, quam esset ipsamet illi repertura. Excusans, ille necessitatem legis Christianæ, quæ solui matrimonia verabat, negauit posse vxorem dimittere, repulsæ impatiens fœmina, pœnam capitis comminatur, non modo renuenti morem gerere imperatis, verum etiam differenti, quibus haud conturbatior vir fortis, Patrem adit, eius consilium exquirat, suadentique aliò migrandum cum bona illius adpreccatione fugam mox arripit; ad hanc loci domina furere, iussa, minas, seque adeo spretam lulamque indignati, velle hominem retrahi, & habere non iam vxoratum sed mortuum: dissimulata rabie familiari mandat subsequi fugientem, satisfacere illi de violentia matrimonij imperati; culpam ignorantie hanc esse; nescisse se per leges Christianas, solui contracta coniugia nunquam posse, cœterum cum vxore iis legibus viueret, & bonis auibus ad eam rediret: his facile credulus Christianus, retro phaselum obueterat, cum videns celocem aduersam venire, aliamque ad latera cum hominibus armatis, intellexit statim quid ludi sibi luderetur, firmusque insons mori, quam Deo offenso viuere, itineris reliquum iis cum Christiano de vitæ huius: præ beata & æterna contemptu transegit colloquii vt si de morte debellata, non debellanda triumpharet, pagum suum ingressus, ensesque domi suæ exutus, processit ad milites qui iam in litus exscenderant, expediebantque ad cædem gladios, & prouolutus in genua, seque Deo sublati oculis, manibusque victimam offerens, mortem fortiter excepit, cadauer incolæ Christiani honorifico funere condiderunt. De hac prompta in mortem audacia, ad retinendam gratiam summi Regis scribenda venient centena roboris Christiani miracula; restat nunc breuis excursio in loca Christi fide, vel recens illustrata, vel incrementis illius ditata.

Est Xima insula ad occasum, milliarium sexaginta; duos continet principatus Xichim, cuius insulæ toti communis appellatio fit & Amacufam. Xichis anno 1567. Turriano & Almeida cœpit modo ducentos, nunc trecentos Baptismo tingendos exhibere, suumque præ aliis dinastam Xichidonum, ex nominalibus Ioannem, tamen perfidum, nec tam Christum, quam priuatas suas rationes, Christi specie amplexum, quem visuri paulò post sumus desertorem, & in Christianos crudelissimè bacchantem: quod nunc attinet, secuta Metropolis Principis sui factum, imitatieque hanc pagi, fana euertere, si quid in iis esset idoneum vsui, Xichim comportare, & in constructionem ædis sacræ illic conuertere, quam sumptu, & opere parcius exædificatam, idolorum ruinæ, & impietatis ex quibus confitit, fecere gloriosam. Mitto dicere de sanctinonia quam ex recenti Baptismo ferebant Christiani, diuinæ quidem miraculum gratiæ, sed quia nouis Iaponiæ Ecclesiis commune, iam non mirum, mori certè votum iis erat, læti puras efflabant animas, & gratulabantur sibi Deo quamprimum fruituri. Sani verò & viribus integris, adamasse se vitam, Patribus affirmabant cum Deos colerent, à quibus stulti eam postulabant;

D d d. 3 nunc

43.
Christiani
progressus
in Xichi &
Amacufa.

nunc morte sibi nihil optabilius; certò videlicet consciis, vitam hanc breuem & miseram immortali se, & beata mutare. Senex decrepitus annorum nonaginta promeriturus Baptismi bonum, suo aliquo factò, ferri se lecto in quo iacebat ægrotus in templum iussit; expiatus Baptismo, & domum relatus morte paulò post imminente, suorum brachiis assurgit in genua, elatisque in cœlum coram cruce manibus Deo gratias agens, placidè in Christo obdormiuit. Dum hac faustitate conferitur, & coalescit Xichi fides, Ximabara tantùm non extirpatur, crudelitate & inconstantia Principis qui ex eius approbatione & fauore, ad sectam Zondoxij à sceleroso Bonzio traductus, cepit illam exagitare diris modis, ablatant Christianis Ecclesiam, profanis vsibus polluit, Christianismi ciurrationem, & professionem sectæ suæ Christianis publicè edixit, Bartholomeo Rege literis, precibus, & minis frustra pro Christianis obnitente, quod à vaferrimo Bonzio edoctus Princeps, conscientiam pro muro aeneo Regi opponeret, quæ nefas putabat animæ suæ bono, & religioni quicquam præponere: erant in eo populo Christiani quingenti supra mille, in quibus ne puer quidem fuit, cui non vltro sufficeret animus ante vitam quam fidem perdere, septingenti simul, relictis omnibus, Cocinozum ad Turrianum nauigarunt, defuere nauigia cœteris, non defuit animus; quos etsi excubiæ militum, ad portus fauces, & vicorum, fuga prohiberent, sprete capitis pœna, quæ captandæ fugæ suspectos manebat, multi etiam irato, & periculoso mari, priorum fugam secuti sunt, quæ constantia barbarum ab vltiori sæuitia auertit, nam scelesti auctorem consilij Bonzium, sectamque Bonzj execratus, quæ sibi clientes & Bartholomæi Regis amicitiam ademisset cœpto denique abstinit. Cœterum decessu Ximabarensum creuit Cocinozus, & cum initio ægrè quadringentos, ter mille nunc censuit Christianos, complexa est animo, asylo, hospitio profugos, sustentauitque pro sua inopia veluti ciues, & cognatos: erat enim hæc Chrtisti fidelibus in Iaponia lex nequaquam à nostris accepta, sed diuinitus insita vt omnes sibi mutuo fratres essent, nullo egestatis & diuitiarum; clari sanguinis aut plebeij; extranei aut ciuis delectu, imo nec Principum, quibus ij suberant eruentis inter se dissidentium inimicitias. Iam si vel specimen timidioris in fide animi quisquam præbuisset, velut contaminasset vniuersos, omnes priuati illius errati publicas suscipiebant pœnas, & infelicem illum neque vxor maritum, nec patrem filij, oculis sustinebant: Cocinozum Xichi venerat Christianus; quæ culpa nescio, à communione fidelium à Villela seiunctus, hunc variâ corporis maceratione subeunda dum parat Turrianus Christianorum cœtui reddere, ipse se quibusdam prodidit sui vinculi ignaris, ex quo tantùm cepere animo doloris, vt tanquam ipsimet rei essent, suadente nemine præter teneritatem conscientia innocentis, palam, & vltro procederent, & dura verberum expiatione, alienam culpam suo luerent cruciatu, neque ij solum, sed alij quacumque transisset etiam pueri suis è domibus in multos ordines prodibant, & quasi vicos illos miser exaugurasset suo transitu, aiebant

se illos sanguine purgare, quem sibi ex humeris longa flagellatione exprimebant, qui mos corporis afflictandi, supplicantium ritu, & serie, velex poenitudine admissorum, vel miseratione Christi patientis Cocinozi adeo fernebat ut aliquando Rex Arimæ eius esse spectator voluerit, & commodum accidit ut sanctioris hebdomadæ quinta feria adesset: quadringentos vidit qua viros, qua pueros, quingentas scæminas, funerarum pallam decenter indutas, à templo ad semotam crucem; indeque ad templum longis, lentisque ordinibus, sæuire in sua corpora tam immiti manu, ut nec inter pueros vllus esset, cui non humeri multo sanguine fluerent. Quibus emollitus animo Rex, dixit Christianos condigna opera beatitatem sibi comparare, non erat tamen Christianus, quamquam omni ope, illorum faueret incrementis: sed multo impensius Rex Bungi, qui iam inde ab anno 1566. fratrem Almeidam, mitti Vsuchim impetrauit ut ea in arce, Deo ædem sacram, & Societatis Collegium figeret, & lucrifaceret Christo quamplurimos; Debetur eidem pagorum eius Mixes, & Indæ ad Christum accessio, post biennium peracta; destinabat & Christum pridem Amanguccio expulsum reducere, idque Tirofirus à Morindono tyranno contra fas omne regno illos exclusus Turriano, data fide facturum sponderat, si præsidio Bungenfis, sceptro suo restitueretur. Ac Teofirus quidem Amanguccium recuperavit altero ab hinc anno, cum Morindonus, aduersus Bungensem duo eius regna inuasurus, sua nudasset præsidia, septuaginta millibus armatorum, eaque Teofiro in prædam obiecisset; nam iis Teofirus potenti exercitu celeritate summa occupatis, Rex acclamatus est. Quæ deinceps secuta, sunt alterius temporis: quod nunc attinet Rex Bungi Morindonum, bellatorum millibus octoginta retrusit intra suos fines, & Victoriarum fauente arbitro quem per Turrianum continuo in vota poscebat, mense vno decem arces cepit, cum regnis duobus, quorum robur omne ab iis arcibus salusque pendebat. Verum ardentibus in Christum studiis, & prodiga, dixerim, destruendi sui voluntate, ad amplificandum eius nomen, Bartholomeo parem non vidit Iaponia. Eius vrbes fuere Facunda, Nangafachis, & Omura, illarum populos hac mente excolendos Patribus tradidit, ut suos quam Christi minus esse optaret. Hinc breui Facunda Christianos supra mille ducentos numeravit, Omura octingentos, totidem Nangafachis; intra sextum mensem Turriani opera Christo paruos. Sed hunc Omuræ causas animarum tractantem feliciter quam possent Bonziji sustinere, Nangafachim migrare oportuit, ne diu collecta illorum rabies tandem erumperet, minabantur enim regno seditionem; templo recens Bartholomei Regis extracto liberalitate incendium, alterumque Regi exilium.

Cumulabat hos fructus Prouinciarum Ximi, insularum Goti feracitas, Christianorum recentium ingenti numero; & pretio laborum quos illic Ioannes Baptist. Monrius & Gaspar. Vilella post Almeidam nauarant. Sed hic fortunatum etiam dixerim Alexandrum Valam,

D. d. 4. vtrumque

44.
P. Valla quã
beneuole è
Christi, in
Iapon. exce-
ptus.

vtcumque postea mœrori sua illi faustitas verterit, est hic vnus è tribus quos superiori libri vidimus ex Europa novos, cum immensa illa potestate, Orientis quàm longe porrigitur explorandi, legendique arbitratu suo locum vbi quàm citissimè essent & quam certissime in Apostolos mutandi, & Euangelio promulgando initium darent; Bellè id prorsus, & mira parturiens, si mentem attendas, sed perperam ad cò dispensatum, vt in frondes, & flores vanuerit, nullo Indiarum ne leui quidem compendio, nisi forte à Valla, qui cum annorum duorum spatio, quæ dicturi post sumus, præclara in Iaponia ederet, ex medio felicitis operæ decursu, reuocatus est in Europam, in quam restitui, datis Goa literis postularat, facit tamen in laudem Christianitatis Iaponicæ, & eorum à quibus sanctis educata est disciplinis, quod scribit Valla de suo Facundam, & Xichim appulsu anno 1568. ad sextum & vigesimum Iunij. Facundæ portu Bartholomei Regis, nondum anchoras miseramus, cum circumstet nos in scaphis Christianorum multitudo, suo singulæ vexillo crucem explicabant pulcherrimam, quod me dulci affecit voluptate, vt vero ab iis rescitum, ea naui Societatis Patrem vehi incredibili gaudio in urbem regressa, id ciuibus nuntiant, portum interim subimus, tantusque fit ad me videndum, & excipiendum concursus vt putem in vrbe, Christianorum hæsisse neminem, alij vestes, alij manus, pedes alij, & locum vbi constiteram osculis petere, tam effufis præ gaudio lachrimis vt desint verba quibus id explicem, expectabar in littore à turba mulierum, & puerorum ad eadem salutationis officia. Exscensione facta cum viginti circiter Lusitanis, fuit Christianorum gratulatio tam læta & gestiens, vt me prope sublimem in aère ad templum portarent, choro duplici puerorum, & puellarum *Te Deum* præcinnente pergitque dicere de humanissima significatione comitatus quam illi mandauit Rex Bartholomeus exhiberi, & de aliquot ethnicis sua manu tinctis, tum [quo die, inquit, baptismum iis contuli, Christianis multū dolentibus Xichim versus discessi, ad senem optimum Turrianum ibidem commorantem: atque illic item iteratur ad me Christianorum turba, quæ inter brachia sublatum, in urbem inducebat, sed obstabat multitudo occurrentium tam densa, vt non possent eam percurrere, multis potissimum viam claudentibus, vt in genua proiecti, vestes, manus, pedes, obnitente me frustra, osculis libarent, quoad tandem post horam Turrianus cum adiutoribus Almeida & F. Michaële Vazio superuenit, puerorumque Symphonia *Benedictus Deus*, alternis vocibus decantante. Ad hæc animus meus erat sui gaudij tam impositus, vt superem, & viderer somnia non vera cernere. Turriano propior, aduoluo in genua osculaturus eius pedes (manus absit vt vellem præ reuerentia viri sancti) at is vicissim, vt erat sanctè humilis, & cumulate sanctus, idem mihi præstare contendebat Societatis indigno seruulo; quæ pugna mixtis vtriusque lacrimis ad horæ quadrantem nos tenuit, donec eius manum osculo admoui, post hoc fratribus duobus & Christianis

ftianis aliquot salutatis, ad sacram ædem processimus præcinentibus Psalms, & Hymnos pueris; ibi gratias Deo egi, quod me tam procul ad spectanda ea perduxisset, quæ in Italia habebam pro fabulis, & si distinctiùs perscribam non sint apud vos fidem inuentura, inde voluit Turrianus qui mecum erant Lusitanos, mecum apud se habere conuiuas. Quod sane conuiuium fuit iis quàm simillimum quæ sancti in eremo Patres, piis sermonibus lautius, quàm epulis ducebant: ciborum summa paucillum Orizæ nigerrimæ; alterum tantum piscis largissimè saliti, & iuris cuiusdam ex Oriza & Sale, cui conficiendo tunc est idonea Oriza cum mucor in crustam digitorum quinque ex ea erupe- rit, hic totus conuiuij luxus.

Hinc Valla post triduum, ex his delitiis animi ad opus, Cocinozum profectus, iterum paulò post, tributis in regna diuersa Patribus, in Gotum destinatur cum F. Iacobo Gonzales, vbi per casus admodum diuersos operarium semper egit *inconfusibilem*, in primis ethnicos centum octoginta cœlesti lauacro expiauit, & in iis opulentâ prædâ sed adhuc tacitâ, Regis filium sceptro designatum quod natu maximus ob valetudinem affectam, & lepram regno esset ineptus. Huius constantia, & ardens flammis nobilibus pietas, prodigium fuit diuinæ virtutis, quæ inde iam à primis, fidei susceptæ initiis Sanctum fecit. Annorum erat trium, & viginti; Baptismo vix tinctus, & Christi mox præco, vxori, & centum aulicis, Christum persuadet; exemplum secuti ex populo plurimi Christum amplectuntur; at is regis vrbis Ocichæ mutatione hac minimè contentus, vrbes alias, propè, proculque positas, sollicitat literis; hortatur publici Rectores ne graentur aures præbere Patribus de fide, ac lege quam ipse susceperat, probaturos per sese tam veram & sanctam, vt ipsi quoque complexuri sint eam percupidè. Quod factum quidem vt pollicebatur sed faustis dumtaxat principiis. Nam extemplo in arma, & campum erumpere Bonziz, ne aucto postmodum Christianorum numero frustra essent, tentare, ante omnia Ludouicum (quod nomen Princeps è fontibus tulerat) quo stante in proposito fidei, de expugnando populo desperabant; mittere ad eum legatos, & consilij specie re ipsa illi peragenda mandaret iam enim iunctis cum Regis patruo viribus timeri volebant. Legationis cardo, religiones duas quas ipse inducebat, inuicem inimicas vno in populo probari non posse; scindi Regnum in partes, & quod erat necesse, denique euerti; offendi homines patrem lege auita, filium alia viuere, at quam? & quibus magistris tradita? barbaris aduerso ex orbe, si minus dæmonibus, certè hominibus pessimis qui Iaponiæ ignes subiectum venerant, iisque, vt Prouincias cœteras, arsuram & Gotum, nisi suo cruore incendiarij illos extinguerent. Ergo rediret, dum licebat, & proderat; paterno honori; securitati regni, rationibus suis consulere; natiuam sibi legem repereret, cuius vnus beneficio, & futurus Rex, & saluus, & fortunatè victurus. Sin autem; clauderent hac reticentia, qua se facturos in-

Conuersa
Valla in
Goto facta.

E e e nuebant

nuebant, quod armata potest audacia. At magnanimus iuuenis, non plaris hos fumos habuit, quàm minas pueriles, & stultorum absurda; seque ab iis quidem, paucis expedit, sic tamen vt intelligerent Bonzios prius fore Christianos, quàm se denuo ethnicum: nondum hic ad arma ventum est, sed communi Rectorum assensu decretum, vt Regi parenti committeretur, à Christo retrahendus, imputaturo sibi alioqui, si quid inde aduersi ei contingeret: ac parenti quidem sanctissimus, & necessarius ad salutem Christianismus censebatur, sed cedens tempori, & timori, decies octies, domi Principem conuenit, & tota Regis & Patris potestate rationes armauit quibus filio suadebat, saltem ethnicum simulari; vnum fuit ad omnia responsum, si regno sibi Christianismus staret, nolle Regem esse vt esset Christianus; priuatim victurum, aut si parum id foret exulem; vitam quin imo si quærerent, daturum se promptius quàm Bonzij cuperent & ô si morte hac bearet se Deus! quam sibi deinde regno immortalis vitaque reponeret; cuius etiam certa fiducia, nunquam esset retro à data illi fide abiturus. His corroboratus animis, Rectorum ingressus Senatum in eandem sententiam perorauit illic acuate ingenia cum Bonziis dæmone, vela in oppositum vertere, moli-ri an possent communi exemplo Principem frangere; si adigerentur omnes Christiani ad repetendum Xacam & Amidam, fortassis non ægrè Principem omnibus accessurum: conabantur nimirum molliter arte varia illum expugnare, quod dores egregiæ, & amabilitas indolis carissimum populis fecissent. Cognito Valla Rectorum decreto, Christianorum cœtum cogit, habitaque ad illos oratione vehementi, & solida de excellentissimo pretio mortis pro Christo oppetendæ; subiecit quod norat de nouo Rectorum consilio; eò igitur malorum si deueniretur, vt deposcerentur ad mortem aut desertionem; vtri essent sui que meminissent, vt quàm nihili hanc vitam penderent præ sempiterna, & beata constaret, addensque alia ad obfirmandos animos in præsentis metus interpellatus est admurmuratione primum leui, dein clamoribus quibus est adeo commotus vt verbum edere interclusus singultu & lachrymis non possit: contestabantur enim vna voce se pro Christo, & fide libenter & centies morituros, quod quam ex animo dicerent, illico patuit, legando ad Regem qui denunciaret, ne quemquam ipforum frustra confideret posse ad defectionem à Deo; & animæ suæ salute compelli. Sic affecti domum reuertuntur & quid ageretur suis quique familiis indicant; grandi statim in teneritate nouitiæ fidei, diuinæ gratiæ ostento, animos ad mortem inuicem pueri addebant; matres, quasi ad fores futuro, quamprimum carnifice, comebant ornabantque ad martyrium filias velut ad nuptias, nullus vbiuis nisi de martyrio sermo, amplexus per urbem dum sibi occurrerent, mutuo alacres, spe vti aiebant lætioris in cælo salutationis. Senex Christi feruens, nactus in auditorio Principem Ludonicum audenter constitit, hortatusque est illum summa libertate ad vitam pro fide, si res ferret ponendam; cum alioqui nefas

fit plebeios nisi pronos, depositis in solo manibus, semperque cernuos, suum Principem affari: at enim hoc bono Ludouicus nihil desiderabat ardentius, tum instinctus à Deo interius, tum crebris Vallæ colloquiis incensus: audita Rex, Christianorum legatione illa magnanima; et si ad uerteret, posse illos frangi, & occidi; flecti & mutari non posse; at experiendum censuit in vno aliquo ecquid esset imperij sui factura auctoritas; sobrinum ad hoc meditato signauit, Gucam nomine vt stirpe, sic nota prudentia venerandum, quem si fecisset à religione Apostatam, impulsu modico secuturos cæteros quò vir tantus præiisset: huic ergo mandat; suæ obsequentiæ, hoc petenti det testimonium; redeat ad deos patrios, testerurque palam, se nunc sui erroris aduertentem, vale dixisse Christianis, quibus Christi athleta intrepidus, imperij Regij interpretem alloquens: abi, ait, & Regi Sobrino meo edicito, si nolet me esse Christianum, expectaturum me duosque hos filios, quem libitum fuerit immittere vt nostra capita ad ipsum referat; habiturum mortuos, sed nunquam Deo infideles, hoc, inquam, à nobis sic illi edicito, & mæmneris addere quotquot sunt Ocichæ Christiani, eandem iis inesse mentem. Stabant in lubrico expectationes, eratque admodum procliuè ne Rex suo non tam inductui obsequens, quàm fratrem armatum, & Bonzios metuens, ederet aliquam de Christianis stragem, vel ad hanc ipsimet Bonzij ciues accenderent. Orabat Vallam Ludouicus, maturè sibi fuga consuleret; qui enim primùm nudaretur ensis, certo pectus illius petiturum, sed à suasionè optimi Principis longè diuersus abibat Valla, procellæ huius causam sua faciens crimina, nec cernens qui posset à communi cladem auertere, nisi capite suo illam exciperet: diu cogitauit, fleuit, precando institit, quid foret Deo maximè acceptum ex eo quærens, roburque ad hoc fortiter capeffendum; demum statuit Regi se sistere, vnam pro omnibus victimam, vel iussu illius, vel Bonziorum cædendam gladiis, dum taxat se vnum tempestas feriret, in se desineret, in hanc sententiam defixus, Christianorum præcipuos conuocat, non quò illos de re sibi certò decreta consulat, sed ab iis impetret, armis parcant, nec suæ necis vindictam exigant, Deo potius secum eandem offerant rogentque in pacis & clementiæ hostiam probari; ad hæc præter lachrymas, & complexus nihil responsi datum. Sanctioris itaque ieiunij tempore, sexto cuiusdam hebdomadæ die, ad vitam propriam pro aliena deuouendam hortatore atque idoneo, Regem adit, qui magnitudinem animi suspiciens (quæ nihil apud Iapones Sublimius) & caritatis illius excellentiam, quæ Christianorum patrimonium est; hæsit aliquantisper suspensus, & tacens, post medià insistens, conditione à Valla oblata, vtramque in partem abstinuit, maluitque illam referre ad Senatum. Senatus aut dictis vtrinque sententiis, aut consensione repentina, probrosum iudicans, & vile, damnare hominem ad mortem, vitæ prodigum suæ ad redimendam alienam, & tam raræ excellæque virtuti non parcere, & ipse rem iniudicatam pendere voluit, donec aliud scisceretur: at qui mortuum opta-

bant bonziji multis apud Senatum questi ut decernenda sibi causa crederetur, tùm ipsi reiecti sunt, tùm sopita exinde omnia; & serenum rediit tam mite, ut consuetas pietatis vices Christiani palam cum Ludouico resumerent, nam duabus ab hinc hebdomadis, recolentibus luctu anniuersario Christi mortem, non adesse modo suis cum aulicis sategit, verum & publicæ ad Christi sepulchrum flagellationis pars esse; sed Regis mandato persuasus ne malè sopitas inimicorum iras nouo hoc sui spectaculo suscitaret, paruit, cœptoque abstinuit, quamuis non sine aliqua deinde contractione animi, & mœrore, postquam rescinit, fuisse tunc in templo cum gladiis, ad hoc à Bonziis, summissos, ut religiosa cum cœteris distentum flagellatione ferro conficerent.

His indutiis potius quàm pace fructuosè gaudebant eæ insulæ, ducebatque ex iis Valla liquidissimas animi voluptates, cùm Generalis Præpositi redduntur ad eum litteræ quibus reuocabatur in Europam. His magno cum dolore perlectis, seque ipse inculpans plurimum, quod cœlum Indicum sibi noxium causatus, mutationem illam petiisset; reditum parauit, euocabatur quoque in indiam Villela à Prouinciæ inspectore nec vsquam proditur cui bono; querelas solum tristes reperio Bartholomei Regis, iacturam illorum, & defuncti nuper Turriani, luctu acerbo prosequenti, miseram te! aiebat, Christianitas Iaponum quæ sic desereris. Obiit Turrianus, euocatur Villela in Indiam, in Europam Valla reuertitur, quis auxiliator deinceps, quis defensor, quis pater, huic orphanæ Christianitati? at neque deerant aliqui, & accessere iis totidem, de quibus inferius, sed ij ad desiderium sancti Regis, magis nulli quàm pauci.

Amacusæ
vezuntur
Christiani,
Almeida
exulat.

Eundem ferè per diuersa cursum Amacusæ Christiana res tenuit hoc eodem anno 1569. Illuc Frater Almeida Toni postulatu, Turriani mandato cùm venisset, malè statim ominatus est de Euangelij progressu, quod inducturus aduenerat; nam qui dedituram se Christo insulam sponderat Tonus, ut plus aliquid posset, quàm Gubernator; at minus poterat quàm Tonum hoc est Principem oporteret, eamque Rectores publici, arrogauerant sibi potestatem, ut suo arbitratu omnia gererent. Almeida igitur multorum vsu annorum sapiens, non ante populum ad sacras conciones aggressus est cogere, quam à Tono quinque impetrasset. Primum, ut arcium Præfectis quas in sua habebat ditione placeret legem Iesu Christi sanctissimam Amacusæ liberè promulgari: alterum eandem ipsemet continuato octiduo audiret; Tertium auditam si probasset, vnum ex liberis assignaret sacris fontibus lustrandum, futurumque exinde patronum & caput illius Christianitatis: ad hæc locum attribueret ædificandæ Christo ædi sacræ; vltimum pagis per milliaria viginti Xichim vsque ad mare iacentibus facultas fieret suscipiendi sacra Christiana, Tonus Principis fide, prolixè omnia promisit; & cœpit Almeida, Dei nomine inuocato, sacrosancta fidei arcana in
confer

confertissima nobi itatis & populi multitudine explanare, Tono ipso non uti promiserat solùm octiduo, sed multo sapius audiente, qui tunc qualiscumque animo fuerit, certè in posterum censerì potuit factis Christianus, vrbis vero Præfectus vir sapientia singulari, & inter Iapones æternùm laudandus, inflammatos attulit ad fidem spiritus, primus omnium ipso Paschæ die, aquis vitalibus initiatus est, & Leo nominatus; secuti sunt familiares quinquaginta; post socer, & partim ex aula Principis partim aliunde centum & viginti, crevitque breui ex ciuibus numerus, aliis septingentis; & per suburbia quadringentis. Spiritu increato Almeida vocem, & Leonis curas potenter animante, dum perinde Leo cuiusque saluti quærendæ incumberet, ut si suam in ea haberet repositam. Iamque res eò tendere videbatur, ut paucos intra menses nullus esset Amacusæ præter Bonzios Ethnicus, sed enim tùm solos, quis de sua patella, cultor Xachæ, & Amidæ saginasset? ventre igitur auctore, & extimulante malitia propria, decernunt legem Christianam rebus suis tam calamitosam opprimi non posse, nisi oppresso & extincto Leone, quo tanquam firmamento stabat; sed huic tali, tantaque nixo popularitate è viuis tollendo, videndum hominem nihilo viribus minorem; quem porrò, & unde? suggestit aliquis sin iis nequior, at subtilior dæmon, nec vnum sed duos, modumque scele- ris cum iis instruendi, fuere ambo Toni fratres; armis præerat alter, ciuilem aliter gerebat magistratum, iis aperiant oculos ut tandem aduertant, à fratre Principe quàm nihili fierent, qui ritum exitiabilem & scelestum iis inconsultis induceret, nedum spreto illorum assensu, velut essent de plebe, nihilque ad Tonum attinerent, triumphare in- terea Leonem, Leoni committi, credique omnia; tot illum habere sequaces, quot essent Christiani; nec tam Religionis esse quàm populi caput, figebat lethali aculeo hæc spina plus satis ambitiosam fratrum inuidiam, adduntur tamen iis Naniæ veteres de carnis humanæ da- pibus, de commercio cum dæmonibus & quicquid in nomen Christia- num, & Almeida comminiscit, & exaggerare libuit: demum impij homines pietatis Religiosæ larna sceleri obducta flebiliter, Iaponum Deos in sinum rebellium deponunt; strenuè agerent, quod honor iis debitus, quod religio dictabat, sed intelligerent Leone superstite, omnia in cassum abitura, quam velut legitimo, & supremo iure pronun- tiatam sententiam, perduelles Germani ex ore Bonziorum rapiunt, septingentos conducunt milites, & suo quodam palatio claudunt, quo- ad cælo albente, ad incendendam infantis domum, delendumque fer- ro tùm eius cognatum tum familias amborum illos emitterent, ne quem tamen primus armorum strepitus rebellionis metum Tono in- iiceret, præmonetur à fratribus de re tota, non adhuc consultanda, sed rata & fixa Tonus fidi amici perfunctus officio, respondet, Leo- nem si vellent mortuum nolle se viuere: at ij Tono ipsi barbarè indi- cunt, mox, ergo sibi ventrem secet, mandantque primario cuidam

Bonzio significandam hanc edictionem, verum is ad imminuendam facti inuidiam, tot illum precibus tot rationibus subegit, ut ab inferenda sibi nece abstractum, ad probanda fratrum de Leonis cæde consilia adduceret, inde ad Leonem idem Bonzius pergit, denuntiaturque illi ab armorum Præfecto, si vir esset, seipse occideret; vel pararet ad defensionem; quæ dum exponeret, circumspexit trepidus, & labris tremulis hæsitabat, vidit enim longè confidentius munitum quàm expectauerat, sexcentos secum in armis habebat Christianos, paratos in vtrumque aut illum conseruare, aut pro illo mori, robusto vallo cingebatur domus crassioribus conferto tabulis & speculis distincto quibus singulis suos excubabat catapultarius, inuentum firmitate magis quàm elegancia spectandum; nempe coeptum simul propeque perfectum adeo in illud feruè multorum festinatio defudat. Tonus enim auditam coniuratorum machinationem, præcipiti nuntio Leoni indicarat; Leo per suos ciuitati & suburbiis vbicumque degerent Christiani, quorum ingens momento confluit multitudo, nec solum armati & pugnae habiles, morituri pro illo si belli fors ferret; sed teneræ virgines festo cultu ornatae, & pueri paruuli cum eo pariter morituri: cæcus enim rumor vulgauerat Præfectum urbis ante omnes, Christianos deinde vniuersos, igni, & ferro destinatos: vnus tamen verè ad necem petebatur Leo cum cognato & vtriusque familiis ad septuaginta circiter capita, sed longè aliò crudelitas amens euauit. Denuntianti enim coniuratorum sententiam Bonzio, respondit Leo, qui se mortuum vellet; adesset ocyus seque occideret, hunc se interea fidenter operiri: metu alas addente Bonzius, tam multa de Christianorum numero præsidio, de munitionum firmitate, de confidentia omnium retulit, ut paradoxa narrare videretur, & qui se putarant incautis adfore improuisos, ipsi metu absteriti se pugna abstinerent; mitiusque iam cum illo tractarent, velut eius studerent securitati & quieti. Ergo alterutrum legeret per legatum proponunt Christi fide, aut insula cedere: at is audenter, & liberè vtrumque negauit: fide; quidem minimè omnium, ante sibi reuulsum iri cor quam Christi fidem exilium verò vnum sibi ab vno posse Principe imperari, si iuberet imperata facturum: certè Tono paruit flagitanti, ad sedandas turbas, & eundem periculis obuiana, necessitati secum ut vellet cedere; locumque tantisper extra insulam optaret, qui esset illi futurus gratior; inde ab se reuocatum iri; si Christi lex per insulam latius funderetur, aut fieret minus odiosa, maiori quàm prius honore, & gratia attollendum; obsecutus est poscenti, vir fortis, & candidæ generositatis non sine hostium admiratione, & Almeida auctore, cum familiaribus quinquaginta, secessit Cocinozum, asylo Sanctorum exulum iam sacram qui ultra mille eò confugerant, virtute omnes excellenti, & singularium meritorum: hoc secessu ab armis fratres Principis discessere, & Amaculæ pax sua rediit. Paucis ab hinc elapsis diebus contigit quod ut
Christia

Christianos iucundè animauit, sic incredibili pudore suffudit Ethnicos. Toni filius natu maior, seu leuitate iuuenili, seu quod eius in-teresset, occurrentem fortè puerum moratus, interrogauit de nomi-ne; mihi nomen Christophoro est, inquit puer; iuuenis quasi ad vo-cem barbaram, perstrictus, ecquid, ait, tu nuper, aliud vocabare? simul illius vetus nomen ethnicè edidit, planè refert puer vocabar hoc nomine, sed iam Dei gratià Christianus, nomen vna cum lege, mu-tauit. Tun' ergo Christianus, infert Princeps in modum dedignantis, hoc est; multa que effudit in Christianos, & Deum sacrilega; quibus puer tranquillè ac liberè, Deus, inquit, noster vnus est, & verus cœli, terræ, & vniuersorum conditor; vestri, nec Dei, nec veri, sed faxa, & trunci lignei sceleratorum effigies, quos sua flagitia æternis ignibus post mortem addixerunt; quibus similiter addicendi sunt om-nes eorum cultores; ad hæc iuuenis Princeps tam inexpectata, sicine, de diis meis, & audiente me? strictoque acinace, vel palinodiam mox cane, vel morere: quibus nihilo commotior puer, hæc retulit, laudem verò egregiam tueris, si occideris inermem? quid autem tu tibi tuo illo acinace denique expunges? per corpus laniatum, scilicet animam attinges? laxabis illi ad exitum vias, colligeturque à Christo gloriosa, pro quo en adsum promptus, hic Princeps, aut istam pue-ro simulasset formidinem; aut illa in puero magnitudine animi emol-litus, atque attonitus, mutato vultu & renidens, illum amplectitur, fictionem iocosam excusat, voluisse tantum eius constantiæ periculum facere, illumque comitantibus se auicis plurimum dilaudans, abscessit. Hanc Deus illis Christianorum primitiis, etiam pueris vocis illius effi-cacem indebat intelligentiam quæ tot millia martyrum Ecclesiæ pepe-rit; *Nolite timere eas qui occidunt corpus, animam autem non possunt occi-dere*, quem clarè ad sensum, puer minas Principis elisit. Christiani-tatem Amacusæ egregium illius facinus, pari eius & facti & verborum celebratione, propensisque in omni etiam tenella ætatula studiis fun-dendi pro Christo sanguinis: inter hæc Bungi Rex ad preces Turria-ni, Christianam rem Tono intimo affectu commendauit, subdens si quid bene mereri de se, non sperneret, habereque in occasiones qual-libet deuinctum, integraret Almeida prædicandi; suis verò suscipiendi Euangelij facultatem, addiderat literis in pignus benevolentia, munus æstimabilius donantis maiestate quàm pretio, quòd à potentissimo Ia-poniæ Rege ad Amacusæ dinastam mitteretur: tanti fecit hoc Tonus vt se non caperet, & cunctis passim delegendas Regis literas ostentaret, officiosa comitate supra quam sibi arrogaturus vnquam foret deliburas, quare Ameidæ restituitur illico prædicatio libera, cum amplissima po-terestate peragrandæ totius insulæ, & Christo adiungendæ: qua ille gna-uiter, & strenuè vsus, mense non integro quingentos ritè institutos sa-cro fonte lustrauit: quæ causa Bonzios exciuit denuo in turbas, nec iis sedandis valuit reuerentia literarum à Bungeni, nec Toni ad Regem
quas

quas tumultuantibus exhibebat Tonus, ad probandam illis necessitatem sui in Regem obsequij. Almeidam volebant in perpetuum exulem; ac ne soli debilius & frustra id vellent, germanos Toni duos, ad arma & minas iterum proritant, quibus vim metuens maiorem Tonus rogat Almeidam ne grauetur insula exite, salutantique vltimum, chirographo Principis munitas tradit vacuas tabulas quibus ipsemet promissa inscriberet, quæ iteratò illi confirmabat, eius nempe in insulam reducendi; natu maximum liberorum Christo per Baptismum sacrandi; cum pagis ditionis suæ decem & quatuor, in præludia quædam vberioris spei, quam contestabatur se ratam facturum conuersione totius insulæ; et si vitam in ea ponere oporteret. Profectum Almeidam, coguntur breui à Bonziis, iuuenes duo sequi, quos vice sua illic reliquerat; nec tamen ab armis discedunt perfidi, vt qui nequaquam Religionis negotium sed ambitus gererent, quem sortiti sunt adeò felicem vt Regis Saxumæ auxiliis, possessione insulæ fratrem extruserint, vna tantummodo ex multis fideli sibi arce, in quam se recepit, sed non diu postea in suam ditionem dignitatemque ascendens. Turriani siquidem commendatione Rex Bungi exercitum è Regni sui confinio Amacusam misit, qui fratres impios & perfidiosos obsidione arcta, ad deditionem, aut mortem ex fame adigerent: atque hic Tonus promissorum fideliter memor Almeidam à Turriano repetiit, & hoc 1570. in anno, de Christianitate Amacusæ subsistet stylus, quæ sequuntur ad nostros pertinent: ac trium imprimis operatorum appulsus felix, post longas octodecim mensum Meaci ex itinere Sinensi moras. Horum nomina P. Organtinus Gnechius Brixianus; P. Baltazar Lopez, & P. Franciscus Cabralis Turriano susceptus in nostrorum gubernatione, copiosum inferius daturi scribendi argumentum. Xichim socij omnes, quo applicuerant, ad eos statim conueniunt, præter Froem, qui media procul Iaponia distabat, post aliquot simul in commune de Cristiana re, ac nostra promouenda consultationes, diuersa in quibus laborem ponerent sortiuntur Regna, vnus cum Almeida Cabralis inspicienda sibi assumpsit loca seorsum singula, fundatis iam Ecclesiis Deo sacra, in quibus cum multos Christo adiunxerint, tum fuit maximè illustris opera qua Bartholomei Regis matrem, vxorem, & liberos duos, puellam annorum duodecim, priorem natu & Regni hæredem Principem, hos P. Cabralis centumque alios ex aula solenni Baptismo expiauit, accessit fundatio nouæ prorsus Christianitatis nongentorum circiter capitum & pagi quem ipsi incolerent, ab omni Ethnicorum consuetudine seiuncti, quod Bartholomei Regis piissimi præclaris in Deum studiis debetur potissimum, quem si ex Omuræ paruo Rege oculatior nobis prouidentia diuina Imperatorem toti Iaponiæ dedisset, Ecclesia illa dum hæc scribo propè ad nihilum deleta; coronas profecto regias duodeseptuaginta numeraret, quibus nunc Lucifer coronatur, totidem illic Regnorum paucis retro ab annis vsurpator, Omurensium Principum felices ad fidem accessus, celebrare

brauere vbique Christiani festis lætitiis, & gratiarum actione; sed ea paulò post gaudia sancti Senis Cosmæ Turriani tristis obitus in luctum conuertit.

Pridem illum ærumnæ missionis tot annorum operosissimæ, succo & viribus exhauserant, vt quod nihilominus labori non parcebat, multi attribuerent caritati deficientem naturam spiritu vegeto afflanti: at sensim deficiens nec habens de nostris in quem pondus illius Christianitatis moriendo, sat tutò deponeret, annuis literis iterabat preces ad Prouincialem, & inspectorem Prouinciæ Indicæ, vt virum cordatum mitterent, ætate ac virtutibus maturum, muneri denique grauissimo æqualem; fuitque diuinæ bonitatis, vitam eò proferret donec optatis fruatur: translata ergo in Cabralem missionis Iaponicæ gubernatione Xichi vltimam sedem fixit, exiguum illud quod supererat temporis, excolendis Neophytis daturus, sed vix hebdomadæ aliquot fluxerant, cum lenta febri correptus est, mercedis propinquæ nuntia, quæ bonos & fideles seruos apud Deum manet; quod is prudenter interpretans exinde secum, & in animi sui cura totus esse; vitam omnem suam confessione sacra recensere, spargere coram Deo continuas lachrymas, & multas quotidie horas precando exigere, duobus quibus superstes vixit cum dimidio mensibus. Septembri desinente malum in peius incruidit, isque se linqui vita & viribus sentiens, illa tamen sua magnitudine animi, & virtutis, per se in templum vt potuit descendit, vbi multo cum fletu, inter pia intimi affectus cum Deo colloquia, sacro viatico munitus est, id ei Villela officij præstante, quem nauis in Indiam expectatio illic interim detinebat: post eodem, & fratribus duobus religioso complexu salutatis, & fausta quam ex eo petierant adprecatione, præstolaturus aduentum domini secessit, sustinuitque circiter triduum tranquillo animo, & vultu alacri, cuius etiam in mortuo velut arridentis vestigia manserunt. Octobris 2. vitam clausit anno Christi 1570. ætatis quarto supra septuagesimum, Societatis vigesimo altero: ad exequias concursus vsque à trigesimo milliari, adfuere iis & Patres qui multum longinqui habitabant. Cautus funeris solennes, fecit luctus omnium, & comploratio, vocesque vocantium animæ suæ Patrem, firmamentum Christianæ rei, & virum sanctum; nec populi amor, & clara opinio hic meram posuit; Cùm enim Villela pro concione labores enarrasset quos vnus & viginti annorum longo tractu in salutem Iaponum exantlarat; & præmia quæ piè credi possent, fideli seruo fuisse reddita; qui perpetuis lachrymis dicentem fuerat prosecutus, populum vniuersum, inspiciendi cadaveris, desiderium ingens cepit, osculandique manus eius, & pedes; & reliquiarum aliquid ex eo auferendi; nec fuit in Patrum potestate hos motus disturbare, tametsi contenderent; caentes nimirum ne huiusmodi, vt solet Religiosus populi impetus, insolens aliquid attentaret. Cadaver itaque de nostrorum extortum manibus, certatim quisque manuum & pedum osculis, lachrymis, & pio raptu venerari; nam & sacræ vestes quas illi induerant, & talaris tunica in minutissimas

Mors & sanctimonia.
Turriani.

secta particulas inter se populus diuisit, quæ quidem viri tanti fama haud quaquam cœpit ab eius obitu; nam à Christianis iuxta & ethnicis cognominari consueuerat, *Senex sanctus*, & quos lauabat sacro fonte, amiebant eius vocari nomine: ex tribus, interdum quatuor longinquis quis regnis, officij gratia adibat, & qui possent ab eo aliquid referre quanquam leuissimum, ob hoc tantùm seruabant pretiosè, quod ei aliquo in vsu fuisset: in fines Iaponiæ vltimos se porrexerat eius nomen, vbi apud Bandæ academicos celebrabatur mirificè, quamuis itinere dierum viginti ab eo remotos, colebant illum Principes, literati, etiam Bonziji, nuntiis, literis, & (quod illic reuerentia præscribit) muneribus. Lusitani quot annis in Iaponiam ex Sinis ad negotia commeantes vestitu nauium splendido, & machinarum fragore venerabantur Dei seruum, eiusque arbitrio portus suis nauibus legebant, qui plus quæstuum fidei sacrosanctæ, quàm sibi essent parituri, ex mercium diribitione: vbi cumq; is Omuræ, Cocinofi, & vbiuis degeret, augebatur immensum numerus incolarum, qui Sacaii, Meaco, aliunde, cum eo victuri confluebant, cuiusque spiritu excitandi. Discessurus autem ad necessarias Ecclesiæ tam latè dissipatæ occasiones quæ illum vocabant; cogebatur de media nocte clam se subducere ne retinentium lachrymis vinceretur; demùm ne supervacue id probem quod est in Turriani laudibus minimum; Rex Arimæ acceptas ab eo epistolas prius illas tametsi Ethnicus, capiti suo, honoris gratia, imponebat; præstabat eadem Rex Bungi, qui præter arma, & literas quibus ad preces Turriani, propugnabat strenuè, proferebatque Christi nomen; etiam aliquando, remouit à Regno exercitum quem ad illius internecionem miserat; ne Christianorum vastaret pagos, in eo Regno admodum frequentes: ac de Rege Bartholomeo, plura nimio suppeterent, nisi essent iam dictis simillima: viuentem ex animo Turrianum dilexit, luxit mortuum tanquam Patrem, quicquid potest minori reuerentiæ & honoris à superiore deferri, hoc ipse Turriano, & eius amicis detulit, quantumuis inopibus velut ex iis vnus, aut ipsi gradu non inferiores, gaudebatque à suis plus illi quàm sibi venerationis exhiberi; quod certè ab iis factitatum, casus satis ambiguus ostendit; Christianum Omuræ interfecerant Bonziji, vel vltro, & odio fidei; vel aciori ab eo reprehensione, & dicitur (quod erat pueris solenne) grauiter offensi, iam inualuerat Omuræ Christi lex, multosque censebat à Turriano baptizatos, horum nonnulli qui eandem spectauerant, urbem percussanti, implentque rumore patrati sceleris, & vindictæ ardore, nisi vellent videri læsam fidei causam vlcisci frigidius, & appressis ventri manibus indicant, fixum sibi esse in cœpto mori, (quem gestum vsus ventris ferro secandi, signum fecit Iaponibus commune deliberatæ mortis) ad arma, & Sarmenta conclamant, Bonzios ad eandem, eorum cœnobia ad incendium. Turrianus, dum cocunt ad impressionem maiori numero faciendam, rem ad se perlata, referri iubet ad Bartholomeum Regem, vrgetque se det in publicum ad inhibendum periculi aleam qua Dei honor, & fidei quies iactabatur.

tur.

tur. At is opprimè gnarus quàm in similibus nihil valeret, remisit qui Patri diceret Iapones læsum honorem vlturos, vitam suam nihili facere, minoris alienam; solutos se parendi legibus apud suos dominos censere; nec iussis nec minis, ab armis discessuros; sed quod ipse vi nulla valeret, nedum tuctoritate obtinere, certò fore id posset Turriani nomen: mandaret iis suo nomine per quemuis, absterent, statimque nec pedem vltierius moturos, quod planè felicius què prælagierat successit ferro enim & facibus instructos à Turriano nūtius affatur alta voce, monetq, illius nomine, si Christiani sint, parendo testentur; ab armis & turba discedant, & suam se quisque reportet domum: hac edictione velut cælo per angelum edita, faces proiciunt, recondunt arma, densò vt erant manipulo adeunt sacram ædem, seque ad Turriani genna prosternunt, quos ille clementer increpitos, iussosque mortem occisi pueri æterno silentio, & obliuione sepelire, cum fausta adprecatione dimisit: sed extitit nocte insequenti, malus Ethnici nobilis, quorundam ex iis propinqui genius, qui sigillatim obeundo sedatos iterum proritaret: ab iis officio ex parte satisfactum, obtemperatum legi quam profitebantur, & quem obseruabant Magistro suo Turriano: partem alteram officij deesse; reposcendum scilicet honoris & nobilitatis violatum decus indignè violatum; Christianum dogma eò adicere neminem, vt velit infamis viuere; vnum fuit omnibus responsum, iisdemque propemodum conceptum vocibus; olim se Baptismo dum expiarentur, Deo fidem dedisse præcepta illius omnia seruandi, pridie vero Turriano, cædem pueri perinde in posterum habendi, vt si ea nunquam accidisset, cæterum ante morituros, quam vtrivis promissionem fallant, gestorum serie vrbs Rectoribus nuntiata, venere postridie, Patri gratias publicè acturi, saluam eius beneficio Omuram professi; alioqui tunc futuram cinerem, & funus.

Obseruantiam porro Turriano vt apud Christianos, sic apud Ethnicos fecerat eius virtus, & sanctimonia, abiectioe sui, & afflictioe, tolerantia malorum insuperabili atque perpetua, & nunquam non flagrante studio trahendorum ad Christum Iaponum durè exercita. Spectabant in eo dignum Xauerio magistro discipulum quem illic æquatunt ex iis etiam pauci, quibus Apostolicam laudem, egregia opera tribuerunt. Sed quæ virtutum & vitæ præstantia conciliabat illi omnium venerationem, acuebat in illum odia Bonziorum, à quibus tam sæuè exagitatus est, vt miraculo sit saluum potuisse manus illorum effugere: lapidatus est non semel à plebe in turbas concitata; proscripius & ad necem ex insidiis quaesitus; pro malefico traductus, & dæmonis assecla, sic vt prodeuntem vilium puerorum insectaretur foex, luto, saxis, omnique conuitio, semel configebatur telo, nisi arcus ab Ethnico in illum intenti, Christianus repente abscondisset funem; & erant hæc illi pericula crebritate familiaria, nec iis vnquam animo fractus est, solitus etiam dicere, nusquam se in vita quam Amanguccij egisse iueundius, vbi diuturno vexatus martyrio fuerat. Neque verò se alienæ saluti profusè commodans caritas, eius à Deo

Deo auocabat mentem : argumento sint oculi , quorum bona ex parte vsum amiserat ex profusione lachrymarum, interioris affectus indice, velut autem ærumnæ in quibus vitam exigebat, essent desiderio eius leues, addebat his vltro voluntarias pœnas tam asperas, vt suo in Iaponiam ingressu, corpulentus habitus, & succo plenus, quinquennio post à familiari ex India non fuerit agnitus, adeo erat emaciatius, exesus, & aridus. Verum de hac eius & aliis dotibus, pauca sed magni ponderis, Melchior Nunnius; qui menses aliquot versatus cum illo in Iaponia fuerat; cuius ad Lainium Societatis Præpositum literæ, cum ex officio scribentis virtutes, & nœuos contineant fideli stylo vtumque referam; subdamque fortassis, conuenientiùs in eo arguenda.

[Nostis, inquit, præest in Iaponia Turrianus, quæ sexcentarum est leucarum insula, milliaribus ab India quatermille quingentis, annorum est circiter quinquaginta, nostro fel. mem. Patri magistro Francisco socius illuc venit, naturalis eius temperies optima, in discruciendo corpore adedò singularis vt acriorem illo viderim neminem, sui que inimiciorum, Amanguccij à P. Mag. Francisco iussus consistere, annos septem illic versatus est; carne, vino, pane, oleo, recenti pisce, lacticiniis, & simili quouis naturæ subsidio se prorsus abstinens, sola victitans condita, inspidè Oriza, oleribus, & huiusmodi vilibus, in omni sui domandi genere, patientia, humilitate, & abstinentia exercitissimus, exosus Bonziis, in vitæ periculo frequens. Pergit nihilo segnus in excolendo Bungi Regno inter tot labores, & aduersa constans. Iam defectus illius videntur pronitas in atrambilem; & valetudinis nostrorum minor cura; cum enim frigus ea in insula crudeliter sæuiat, ipseque sæuis doloribus stomachi dilaceretur perpetuo, asperitatem nostris eadem qua sibi mensura dispensat; nostri aditores nudis pedibus incedunt, etsi sint aliqui temperie fluxa, & debili: mihi quidem hæc illum monenti, vt moderaretur, satisfacit aiens, non posse aliter sine offensione vitam illic agi, & profecto de nobis Lusitanis, quicumque indui, edere, somnum capere, instituerit ex vtu Iaponum etiam diuitum & primariorum, in magna asperitate vitam trahet, adedò illæ regiones parcè suos, & austerè alunt;] Pauca hæc Nunnius de Cosmo Turriano; & quoad perpeffiones sociorum etiam de seipso, Erat enim is vnus è sociis, quem annis superioribus vidimus magnos spiritus ad tolerantiam, in Iaponiam tulisse, sed post morbum lethalem diuturnum, ex victa misero aliisque contractum molestiis, partim necessariis partim spontè susceptis, reuectum fuisse in Indiam. Durauit tamen hoc vitæ asperum & vix tolerandum, non viuus modo sed strenuè laborans annos septendecim Villela, decem & octo Ioan. Fernandes, vnum supra viginti Turrianus, & annis subsequentiibus complures diutius, ceterè illam in corpus quam diximus duritiem asperam adamasse, non Turriani propriè, sed Xauerij sensus fait, & iustus & illis præsertim iniis pernecessarius, cum enim Bonzj pallore, nuditate, abstinentia omni que specie austeritatis affectatæ metcarentur venerationem & stipes à popu-
lo

lo cui summa asperitas ob difficultatis quam horret victoriam, summa est sanctitas; si fuisset Religiosorum Euangelij præconum, & Sacerdotum veri Dei, mollior & tolerabilior quam vita Bonziorum, insultaturi erant iis Bonziji magno fastu; sensurusque de iis abiectius populus, velut infra perfectæ virtutis apicem longè iacentibus, quamobrem de illa Turrianus asperitate tam necessaria ad promerendam fidei sacrosanctæ auctoritatem, & gratiam, per annos vnum & viginti nihil vnquam remisit, eandemque sociis tum permisit, tum suo exemplo validè persuasit. cæterum in illos quam esset tenerè intimeque affectus, iidem reipsa experti scripsere: ægrotabat quidam è nostris fratribus adiutor multorum dierum itinere; hoc vbi resciuit Turrianus, nec obstantium precibus, nec astitis eaducto, nec vitæ discrimine tenet valuit quò minus ad eum aduolaret, & quanquam valetudine & cælo valde incommodo consolationem quam poterat, opemque per sese iacenti afferret, dignam Societatis homine vocem edens dissuadentibus, & lugentibus in via moriturum, pluris se vita facere caritatem: suos ad opus quoties mitteret, maxime in longinqua, salutabat flens perinde vt nunquam reuisurus, non modo iis metuens ab insidiis Bonziorum qui eos ad necem foris quàm in vrbe captabant securiùs; verum ob vitæ discrimina, quibus continuis omnes patent qui per Iaponiam terra marivè iter agunt, vel à torrentibus, niuibus, cibi tectique inopia, vel potissimum à grassatoribus quibus feruent omnia, & gratiæ loco est, si rebus omnibus spoliatos vita non spolient. Sic semel Almeida in leui cimba deprehensus inter Myoparones decem Piraticos dum littus Arimæ raderet, ab iis detracto quoque indusio cum vectoribus sociis nudatus est, & crudeli barbarie in cimba velis, remigio remone pariter nudata derelictus vno intra mare milliari, noctem illic sub dno frigidissima hieme, & circumquaque gelu acerrimo concreta nudi proffus egere, manè Solis radios quos expectaverant sefellit nubilum, & ventus frigidissimus, à quo propellebantur in altius mare, his tot acerbis duplex super ingruit procella, per se quidem minimè vehemens, ad debilitatem verò, & exilitatem cimbe nauid minus anceps quam si (vt scribit ex iis vnus) lætarentur cum promontorio bonæ spei, sic vt fluctum omnem decumanum sibi, & vltimum crederent; quibus in angustiis cum ieiuni nudi, iactati, diem vnum, & noctem fluctuassent, vndarum impetu in fretum coniecti sunt, duabus interfluum insulis; allidendi omnino, vel aquis obruendi, nisi hoc illos effugio tutela diuina seruasset: his in Iaponia calamitatibus obnoxij erant Societatis operarij, ex quibus illæ in eorum discessu tristes lacrymæ Turriani; iucundæ in reditu, cum incredibili ob receptos incolumes voluptate Claudendum existimaueram hunc locum, viri Apostolici caritate in curanda salute animarum incomparabili; sed cum nihil ferè hic liber narrauerit in obsequium Ecclesiæ gestum, cuius Turrianus, vel effector, vel auctor non fuerit, testimonio Villelæ, omnia comprehendam, qui & viderat ipse, & eodem mense soluit in Indiam, quo Turri-

nus ex Iaponia in cœlum; nempe sanctum senem suo in Iaponiam ingressi, in ea nullum reperisse qui Deum agnosceret; morientem, ibidem Christianorum triginta millia reliquisse, præter fato sanctos quandiu illam excoluit; ædes factas numero quinquaginta diuersis in regnis conditas, & primitias Martyrum quos proxima æras datura erat, ut numero sic generositate gloriosos.

Atque hic de Ecclesia Iaponiæ subsiste ad hunc annum 1570. perducta; rebusque Ioannis Ferdinands & Cosmæ Turriani, octauo hoc libro ordine comprehensis, quos secum Xauerius, primus Iaponum Apostolus vexerat, ad inferendum illi imperio Christi Regnum.

Collegii Societatis IESV Paderbornæ à 1669.

FINIS.

